yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

İÇİNDEKİLER

İnceleme / Araştırma

Eleştiri / Tanıtma / Tartışma

YURT VE DÜNYA
Bağımsızlık Demokrasi Sosyalizm Sorunları

İki aylık Araştırma, İnceleme, Tartışma Dergisi

Mayıs 1979, Cilt: 5, Sayı: 15

Sahibi: Türkiye İşçi Partisi adına Behice Boran ● Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Yavuz Ünal ● Yönetim ve Haberleşme Adresi: Piyerloti Cad. 21/3 Çemberlitaş - İstanbul ● Fiyatı 30 TL ● Yıllık Abone 150 TL ● (Yurtdışı fiyatı ve abone bedeli iki katıdır) Avrupa için yıllık abone 30 DM ● Dizgi/Baskı: Kent Basımevi Alayköşkü Cad. Küçük Sok. Gürdere Han Kat 1 - İst.

CONTENTS

SOMMAIRE

OKUYUCUYA

Yurt ve Dünya'nın elinizdeki 15. sayısı 1 Mayıs kutlamaları nedeniyle başlatılan tartışmaların giderek yoğunlaştığı günlerde tamamlandı. Dergi'nin eski sayıları incelenirse, ülkemizde geçmişte yapılan 1 Mayıs'larla ilgili olarak geniş bir araştırmanın yer aldığı görülecektir. Bu araştırmadan, ülkemizde 1 Mayıs kutlamalarının 1906 yılında başladığını ve 1925 yılına dek her yıl İstanbul'da kutlandığını; o kadar ki 1920 yılında işgal altındaki İstanbul'da bile işçilerin 1 Mayıs'ı kutlamaktan geri durmadıklarını öğreniyoruz. Emperyalizme karşı bir gösteri olan bu kutlama bugün için büyük bir önem taşımaktadır. Emperyalizme teslim olmuş bir hükümete ve işgal kuvvetlerine karşı 1920'lerde yapılabilen 1 Mayıs kutlamasının 1979 Türkiye'sinde yasaklanmasının düşündürücülüğü yanında, kutlamayı kırlara götürmeyi savunanlarla, bir başka ile götürmeyi savunanlar arasında da özde bir fark bulmak oldukça zordur.

1925 yılında Doğu'daki ayaklanmalar nedeniyle 1 Mayıs'ın kutlanması yasaklanmıştı ve bu yasak 50 yılı aşkın olarak sürdürüldü. Her yıl 1 Mayıs'larda tutuklamalar yapılır, polis ve tüm silahlı güçler alarma geçirilir, hatta fabrika önlerine polisler dikilirdi. Korkudan temellenen bu yasak 1976'larda en görkemli bir biçimde işçi sınıfının gücüyle ortadan kaldırıldı. 1977'de kana bulandı. İşçi sınıfı ve emekçi halk 35 şehit verdi. Yasağı kırmanın bedeliydi bu. Tüm tehditlere karşın 1978'de gene kutlandı. 1979 yılı 1 Mayıs kutlaması ise sıradan bir miting olayı gibi yorumlanarak yasaklandı. Olayın dikkate değer yönü, bu gelişmelere paralel olarak «bölücülük» iddia ve suçlamalarının yoğunlaştığı bir saldırı kampanyası ile çakışmasıydı.

İşgal altındaki 1920'ler İstanbul'unda da 1 Mayıs kutlamalarının, işgal kuvvetleri ve hükümetin emperyalizme teslim olması nedeniyle, bir başka ilde yapılmasını savunanlar var mıydı bilemiyoruz? Ama demokratik hak ve özgürlüklerden yana bir partinin iktidarda olduğu 1979 Türkiye'sinde 1 Mayıs kutlamaları yasaklanıyor ve kimi çevreler kutlamanın bir başka ilde yapılmasını savunabiliyorlar.

1 Mayıs öncesi farklı tutumların arkasındaki politik değerlendirmeler ve örgütlenmeler 1 Mayıs sonrası tartışmalarda daha bir açıklık kazanacaktır. Biz de sayfalarımızı gelecek sayı bu amaçla kullanacağız.

Dergi'nin bu sayısındaki ilk yazı, **Türkiye İşçi Partisi II. Büyük Kongresi'nin Ardından** başlığını taşıyor. TİP MYK üyesi Yavuz Ünal, Partinin kuruluşundan bu yana geçen dört yılı II. Kongre kararlarını ele alarak değerlendirmeye çalışırken, zaman zaman gerlye dönüp geçen dönem TİP'in gelişmesi ve karşılaştığı sorunlar

üzerinde duruyor. Yazının temel ekseni TİP'in üye bileşimi ve Kongre kararları ile geldiği olgunluk düzeyinin açıklanması oluyor.

İkinci yazı, **Komünist Enternasyonal'in III. Kongresi ve Goşizm** başlığını taşıyor. FKP yöneticisi Georges Cogniot'un K.E. III. Kongresinin ellinci yıldönümü dolayısıyla yaptığı **Cahier de L'Institut Maurice Thorez** dergisinde yayınlanan konuşması, içinde bulunduğumuz koşullarda büyük önem taşıyor. Kongrede yapılan tartışmalar, Lenin'in goşist unsurlara karşı mücadelesi, Kongrenin aldığı kararlar bugün bizler için önemli ideolojik açılımlar getiriyor.

Boris Ponomaryov'un **İşçi Sınıfı Partileri ve Proleter Enternasyonalizmi** başlıklı yazısı 10-12 Kasım 1977'de Moskova'da düzenlenen «Ekim Devrimi ve Çağdaş Dünya» konusunda yaptığı konferanstan özetlenmiştir. Ponomaryov konuşmasında, günümüz koşullarında kimi çevrelerce öne sürüldüğü gibi proleter enternasyonalizminin öneminin giderek ortadan kalktığı yolundaki görüşleri ele alarak eleştiriyor ve gelişen koşullarda proleter enternasyonalizmi ilkelerinin daha da etkin duruma geldiğini ve bu sürecin geliştiğini gösteriyor.

TİP MYK üyesi Neşet Kocabıyıkoğlu'nun **Sapkın Akımların Kitle Örgütlerindeki Tahribatı** başlıklı yazısı Cogniot'nun yazısı ışığında incelendiğinde, sapkın akımlardaki benzerlikler hemen seçiliyor. Sendikaları ve öteki kitle örgütlerini dar grupçu hesaplarla çıkmaza sürükleyen, ilerici sendikal hareketin birliğini bozan, sapkın akımların tahribatı örneklerle sergileniyor. TİP II. Büyük Kongresi'nin konuya ilişkin kararlarının getirdiği doğru saptama ve açıklıklara işaret ediliyor.

Derginin Araştırma / İnceleme bölümündeki son yazı Yılmaz Onay'ın **'Ulusal Kültür' Sorunu ve CHP'nin Kültür Politikası** başlığını taşıyor. Onay, ulusal kültür kavramının literatürdeki anlamını, ele alınış biçimini ve önemini büyük bir açıklıkla ortaya koyuyor. CHP'nin ulusal kültür anlayışı ele alınıp eleştiriliyor, «sınıflar üstü ulusallık» kavramının arkasındaki demagoji sergileniyor.

Onay'ın yazısının konuya ilişkin tartışmalara yeni bir derinlik kazandırdığı ve tartışmaları gerçek rayına çektiği inancındayız.

Dergi'nin, Eleştiri / Tanıtma / Tartışma bölümündeki ilk yazı, **Uluslararası İnsan Hakları Konferansı**'nı ele alıyor. Kapitalist dünyadaki insan hakları savlarının hiç bir temele dayanmadığı, özünde kapitalist düzenin insan haklarına karşı olduğu konferansın değerlendirmesi içinde veriliyor.

Nedir Parti? Bir Telefon mu, Arka Odalarda Çalan? Zeliha Berksoy ve Genco Erkal'ın oynadıkları **Brecht-Kabare** oyununu tanıtan Başar Sabuncu, yazısının başlığına oyunda geçen Parti ile ilgili yukarıdaki deyişleri almış. «Bireysel başkaldırıdan, 'Parti'ye doğru gelişen bir metin... bebekten, bayrağa ulaşan bir oyunculuk», bir oyun... Bu oyunu il il, ilçe ilçe dolaştırıp en geniş kitlelere göstermek gerek.

Son yazı, Aziz Çalışlar'ın Lunaçarski'den çevirdiği, sosyalist gerçekçi açıdan yeniden yorumlanan **Don Kişot'un Evrensel Konumu** başlığını taşıyor. Feodalizme karşı Don Kişot'la, kapitalizme karşı Don Kişot yazıda karşılaştırılıyor. Sınıf mücadelesinin dışındaki soyut kavramların ve değer yargılarının toplumsal yaşamdaki komedisi sergileniyor.

Her türlü baskıdan kurtulmuş 1 Mayıs'lara doğru. Saygılarımızla.

YURT ve DÜNYA

TÜRKİYE İŞÇİ PARTİSİ II BÜYÜK KONGRESİ'NİN ARDINDAN

YAVUZ ÜNAL

Türkiye İşçi Partisi'nin yeniden kuruluşunun İkinci Büyük Kongresi geçtiğimiz Şubat ayının 24, 25 ve 26 ncı günlerinde İstanbul Spor ve Sergi Sarayı'nda yapıldı. 1979 yılı Şubat'ında, yeniden kuruluşundan 4 yıl sonra, Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi, 53 il çevresinde örgütlenmiş, 40 il yönetim kurulu ve 273 ilçe yönetim kurulunu temsil eden 134 delegeden oluşuyordu.

SINIFSAL GÖSTERGE

Yeniden kuruluşunun üzerinden geçen dört yıl içinde Parti örgütlenme haritası gözden geçirildiğinde, örgütlenmenin öncelikle sanayi bölgelerinden başlayarak halk kitlelerinin yaşadığı kırsal kesimlere doğru yayıldığı görülüyordu.

Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetim Kurulu'nun (MYK) Kongreden önceki Ekim ayında başlattığı üye kazanma kampanyası, bu örgüt yapısı nedeniyle Parti içindeki işçi kökenli üyelerinin ağırlığını korumuştu.

Birinci Büyük Kongredeki üye sayısının üçe katlanmasını amaçlayan kampanya sonunda bu hedef aşılmıştı. Kampanyada kazanılan üyelerin % 56.9'u işçi kökenli idi.

Kampanya sonrasında Partinin genel üye bileşimi ise şöyle bir tablo gösteriyordu: işçi % 51,2, köy emekçisi % 10,3, öğrenci, teknik eleman % 21, esnaf zanaatkâr % 10,9, avukat, doktor vb. diğer % 6,6.

Yukarıda işaret edilen bu rakamlar Partinin niteliği bakımından son derece önemli göstergelerdir. Genel üye bileşimi içinde işçi kökenli üye sayısının ağırlık taşıması öncelikle Partinin sınıfsal göstergesi bakımından anlam taşımaktadır. Tüm işçi sınıfı partilerinde (ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar) işçi kökenli üyelerin parti içinde ağırlığını koruması ve hatta bunun giderek artırılması en çok dikkat edilen sınıfsal bir gösterge oluyor.

Örneğin İtalyan Komünist Partisi'nin üye bileşimi şöyle bir tablo ortaya çıkarmaktadır: Sanayi işçisi % 44,6, gündelikçi tarım işçisi % 18,6, ortakçı % 13,4, k. çiftçi % 5.4, zanaatkâr % 5.6, diğer % 12,4.

Fransız Komünist Partisi 22. Büyük Kongresi'nde ise delegelerin bileşimi şöyleydi: Sanayi işçisi % 46,8, ücretliler % 21,7, öğretmen % 12,1, teknik eleman, memur vb. % 8,9, k. tarım üreticisi % 2,5, öğrenci % 2, küçük esnaf, zanaatkâr %09, çiftçi, ortakçı % 09, bu bileşimin üye yapısının bir yansıması olduğuna elbette hiç bir şüphe yok.

Sosyalizmi inşa etmiş ve ileri evrelerine ulaştırmış Partiler için de kapitalist ülkelerde zor mücadele koşulları altında ortaya çıkan tabloya benzer bir yapı görülmektedir. Örneğin 1977 rakamlarıyla SSCB KP'nin üye bileşimi içinde bizzat üretimde çalışan sanayi işçilerinin oranı % 42'dir. Kollektif çiftçilerin ise oranı % 13,6'dır.

Tüm emekçi halk kitlelerinin sınıfsal çıkarlarının gerçek savunucusu olan Parti, toplumun tüm kesimleri içinde de örgütleniyor. Ne var ki, Partinin tüm toplum kesimleri içinde kurduğu örgütler, içinde bulundukları toplumsal kesimlerin değil, işçi sınıfının örgütleri olma özelliklerini titizlikle koruyorlar. İşçi sınıfı partileri için bu ilke ayırdedici bir ideolojik farklılık oluyor. Toplumun tüm kesimleri içinde örgütlenmeye çalışan işçi sınıfı partisinin, bu kesimlerdeki örgüt birimleri işçi sınıfının değil de içinde bulundukları, ya da çalıştıkları toplumsal kesimin değer yargıları, ideolojik yapıları ve politik öngörülerine bağımlı olsalardı, işçi sınıfı ile emekçi kitlelerin ittifakı parti içinde kurulmaya çalışılırdı. Bu ise, somutta partinin ideolojik ve politik bir kargaşa içine düşmesine neden olurdu. Bu nedenle köyde de kentte de Parti, işçi sınıfının örgütüdür. 2. Büyük Kongre bunun yeni bir göstergesi olmuştur.

Partinin bu niteliği onun aynı zamanda emekçi halk kitlelerinin partisi olmadığı anlamına gelmiyor. Tam tersine, özellikle emekçi halk kesimleri içindeki burjuva ideolojisine, bu ideoloji çerçevesinde belirlenmiş değer yargılarına ve politik öngörülere mahkum olmadan, bu kesimlerin çıkarlarını savunabilmek, onlara işçi sınıfının mücadele hedeflerini benimseterek gerçek kurtuluşlarına yaklaştırabilmek ve işçi-köylü ittifakını kurabilmek için Partinin tüm örgüt bi-

rimleri ve üyeleri içinde bilimsel sosyalist ideolojiyi durmadan geliştirmesi esas alınıyor.

Toplumun hangi kesiminden gelirse gelsin Parti üyelerinin ayırdedici özelliği bilimsel sosyalizmin ülke koşullarındaki somutlanışı olan Parti programını ve örgütlü çalışma bakımından da Parti tüzüğünü benimsemiş olmalarıdır. Bu nedenle Partide üyeler arasında sınıf kökenlerine göre ayırım gözetilmiyor. Bu tutum, üyeler içinde işçi kökenli olanların ağırlıkta tutulmasıyla da çelişmiyor. Çünkü partinin ideolojik birliğinin ve bu birliğin geliştirilmesinin temel koşullarından biri de işçi kökenli üyelerinin sayıca ağırlıkta tutulması için gösterilen titizliktir.

Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi'nde, hem de yoğun bir üye kazanma kampanyasından sonra işçi kökenli üyelerinin yarıdan çoğu oluşturması Partinin niteliği bakımından üzerinde durulması gereken ilk önemli göstergedir.

GENÇ VE KÖKLÜ BİR PARTİ

İkinci Büyük Kongrede sergilenen bir tablo da Parti üyelerinin yaş durumuna ilişkindi. Parti üyelerinin % 42'si 18-25 yaş arasında, % 38'i 26-35 yaş arasında, % 12'si 36-45 yaş arasında, % 8'i 46 ve daha büyük yaşlarda. Bu rakamlar TİP'in genç bir parti olduğunu gösteriyor. Tüm ülkelerde, kendi ülkelerinin ve tüm dünya işçi sınıfının mücadele mirası ile donanmış olan işçi sınıfı partileri fizik yapılarıyla genç partilerdir. Her zaman üyelerinin büyük çoğunluğunu gençler oluşturmaktadır. Bunun başlıca iki nedeni olduğunu biliyoruz. Birincisi, kapitalist bir toplumda ne kadar «demokratik» bir yönetim altında olursa olsun, işçi sınıfı partisinin militanı olmak en zor işlerden (mesleklerden) biridir. Hele kısıtlı demokratik ortamlar ya da kötü koşullar altında bu zorluk iyice artmaktadır. Tüm yaşamı ile güç mücadele koşullarında çalışan parti militanları beceri, özveri ve sınıf mücadelesinin her düzeyine yetebilecek ideolojik ve politik öncülüğü yapabilmek için çaba harcarlar. Bu çalışma biçiminin partinin tüm üyeleri için geçerli olduğu düşünülürse, bir yaşam boyu çok çeşitli saldırılar altında mücadeleyi sürdürebilmek için geçici hevesler, atılganlıklar ve kısa dönemli özverili çalışmalar yetmez. Çoğu zaman tek başına ideolojik yetişkinlik de yeterli olmayabilir. O kadar ki, nesilden nesile parti militanlığını devreden devrimci aile geleneği olan çevrelerde bile bütün bir ömür boyu parti militanlığı sürdürülemeyebilir. Çünkü insanlar bedenen yorulup yıpranırlar ve direnme güçlerini yitirebilirler. Bu tür nedenlerle parti militanlığını gençlere devrederler, elbette parti hareketinden kopmazlar. Onlar parti çevresinde sağlam bir koruyucu halka oluştururlar. Tür-

kiye İşçi Partisi'nde de bu gelişme kendini göstermeye başlamıştır. Bazen iki nesil birarada, bazen de mücadele bayrağının ana-babadan oğula-kıza devredildiği yaygın bir şekilde gözleniyor.

Tüm bunların ötesinde, dinamik bir çalışma, etkin bir fizik güç ve direnç isteyen parti militanlığı, sağlam bir ideolojik bilinçle pekişmezse uzun süre devam ettirilemiyor. İdeolojik bilinçleri, politik olgunluk düzeyleri ve sınıf mücadelesi için gerekli yetenekleri gelişen militanlar bu yetenekleriyle sendikaların, öbür kitle ve meslek örgütlerinin ve Parti örgütünün çeşitli kademelerinde etkinliklerine devam ederlerken diğerleri aktif parti mücadelesinden geri durabiliyorlar.

Kaldı ki gelişen sınıf mücadelesi içinde durmadan büyüyen parti, sürekli olarak genç nesil içinden kazandığı yeni üyelerle sınıf mücadelesindeki gelişip güçlenmeyi yönlendiriyor. Çünkü genç nesil, burjuva ideolojisinin ve politik saldırılarının etkisi altında en az kalan kesim. Bu nedenle de durmadan büyüyen parti içinde yeni üyeler önemli bir oran tutuyorlar. Dolayısıyla da Parti'de gençler, her zaman çoğunluğu oluşturuyorlar.

Tıpkı sınıfsal bileşimde olduğu gibi. Örneğin FKP'nin 22. Kongresi'ndeki delegelerin yaş ortalaması 32,5 idi. Bunu üye bileşimi için alırsak, ortalama yaş FKP üyeleri için 30'un altına inmektedir. Gene benzer bir yapı İKP'de görülmektedir.

Sosyalist ülkelerde ise kapitalist ülkelerden farklı olarak partideki ortalama yaş oranı yükselmektedir. Örneğin SSCB KP'nin yaş gruplaması şöyle; 25 yaşında % 5,8, 26-30 yaş % 10,9, 31-40 yaş % 25,9, 41-50 yaş %26,4, 51-60 yaş % 18,1, 60 yaşın üzerinde ise bu oran % 13,1'i buluyor. Ortalama yaş ise, 44,7 oluyor.

Açıkça görüldüğü gibi, sosyalist bir ülkede partideki yaş ortalaması kapitalist ülke partilerinden epey farklı. Bunun nedenini açıklayabilmek ise oldukça kolay. Sosyalist ülkelerde parti üyeleri için senelerin verdiği yorgunluk her zaman ikinci planda kalıyor ve yetişkinlik öne çıkıyor. Parti ideolojisinin her alanda tüm toplumun yaşamsal ideolojisi haline gelmesi, eğitim sisteminin bütünüyle bu bilimsel ideoloji temeline oturması senelerin biriktirdiği bilgi ve deneyin toplum yaşamındaki önemini daha da artırıyor. Dolayısıyla Parti, tarihi mirasçılığıyla olduğu kadar fiziksel bakımdan da olgun bir yapıya kavuşuyor.

Kapitalist ülkelerde işçi sınıfı partilerinin fizik yapılarıyla genç olmaları, ideolojik ve politik olarak da genç oldukları anlamına gelmiyor. İşte bu noktada sınıf mücadelesinin sürekliliği ve parti kadroları söz konusu olmaktadır. Partinin her düzeydeki yönetici kadroları geçmişten gelen mücadelenin kesintisizliğinin bir göstergesi ol-

duğu gibi, yeni kadroların geçmişin mücadele deyimiyle donanmasının da temel ögesi oluyorlar. Bu kadrolar eliyle parti, hem geçmişin mirasçısı ve hem de geçmiş mücadelenin deneylerinin canlı temsilcisi oluyor.

Türkiye İşçi Partisi içindeki 36 ve daha yukarı yaştaki % 20'yi bulan üye ve yöneticilerin büyük çoğunluğu fiilen 1946'lardan beri sınıf mücadelesinin içinde yer almış, her zaman doğru mücadele hattını tutmuş, yaşamları sınıf mücadelesinin tarihiyle özdeşleşmiş kadrolardan oluşmaktadır. Özellikle sınıf mücadelesinin serpilip geliştiği, sosyalist mücadelenin en geniş kitleleri kucakladığı 1961 sonrası TİP'in kurulması ile gelişen hareketin daima doğru mücadele çizgisinde kalmış, her zaman doğru safı tutmuş ve bu safın geliştiricisi olmuş kadroları bugün, Türkiye İşçi Partisi hareketinin, işçi sınıfı politik hareketinin, kesintisizliğinin ve geçmiş deneylerinin mirasçısı olduğunun açık kanıtlarıdır.

Bu nedenle Türkiye İşçi Partisi, geçmiş deneylerin dinamik temsilcisi olduğu kadar sınıf mücadelesini geliştiren genç neslin yenilikçi ve atak örgütüdür de. Partinin İkinci Büyük Kongresinde sergilenen sınıfsal yapısı ve yaş gruplaması bunun esaslı bir göstergesi olmaktadır.

HER HAL VE ŞARTTA ÖRGÜTLÜ MÜCADELE

İşçi sınıfı partilerinin yaşamında kongreler, son derece önemli nirengi noktalarıdır. Çünkü Parti yaşamındaki gelişkinlik ve sınıf mücadelesinin gerektirdiği atılımların temel dönüşüm kararları büyük kongrelerde alınır. Bu nedenle büyük kongreler parti tarihlerinin temel basamaklarıdır.

Bugün 1970 yılında yapılan 4. Büyük Kongreye baktığımız zaman, bu kongrede alınan kararlardan 1970'lerin o kargaşa ve çalkantısı içinde Partinin yolunu şaşırmadan, kendi doğru çizgisini koruyup geliştirebilmiş olduğu görülmektedir. Tüm parti üyelerinin belli bir örgüt biriminde görev almaları gerektiği ve çalışma ekiplerinin parti yapısının temel taşları olduğu kararı, 4. Büyük Kongrede alınmıştı. 4. Büyük Kongre kararları sonucu bir taraftan Aybarcılığa, diğer taraftan da özellikle öğrenci gençlik hareketi içinde taban tutmuş MDD hareketine karşı verilen mücadelede, Partinin, bu iki sapmayı da Parti saflarından temizlemekle kalmayıp aynı zamanda sınıfsal ve ideolojik niteliğini de geliştirmiş olduğunu görüyoruz. Klasik ilke bir kere daha yaşanmıştı. Parti sapmalara karşı mücadele ederken ve saflarını bu zararlı unsurlardan arıtırken, kendi kendini de geliştirmişti. Bu nedenle o dönemde sapmalar tasfiye edilirken parti ayakta kalmış ve güçlenebilmiştir.

Ne var ki, 1970 yılındaki 4. Büyük Kongrede alınan kararların Parti yaşamına girmesine vakit kalmadan 12 Mart faşist yönetimi gelmiş ve parti kapatılmıştı.

Bu eksikliğin sonucudur ki, 1974'lerden itibaren yeniden başlayan açık rejimle solda birbiri peşi sıra partiler kurulmaya başlandı. Çünkü Türkiye İşçi Partisi tüm örgütlerini 12 Mart faşizmi altında muhafaza edebilecek bir örgütlenmeyi gerçekleştirememişti. Bunun için gerekli kararları almış ama bunu yaşama geçirecek zaman bulamamıştı.

İşte yeniden kuruluşun İkinci Büyük Kongresi'nin 1 no.lu kararının ikinci bölümü bu eksikliği ortadan kaldıracak bir perspektifi ve mücadele anlayışını belirtiyor ve Partinin bugünkü örgütlülük düzeyinin bir ifadesi olarak yeni kazanımını noktalıyordu. Karar aynen şöyle;

«Gücünü tarihsel süreklilik ve bilimsel sosyalizmden alarak, işçi sınıfımızın müttefiki emekçi sınıflarla birlikte yürüttüğü, emperyalizme, faşizme ve kapitalizme karşı bağımsızlık, demokrasi sosyalizm mücadelesini her hal ve şartta örgütlü olarak, yılmadan sürdürmek kararındadır.»

Bu karar Türkiye sosyalist hareketi açısından yeni bir adımı noktalıyordu. Gerçekten sadece Türkiye İşçi Partisi hareketin sürekliliğini ve sürekliliği sağlayan önkoşulun örgütlü olmak gerektiğini böylece ifade etmekle kalmıyor, kendi yaşamının en önemli bir niteliğini ortaya koyuyordu. Gerek kadro bakımından ve gerekse örgütsel süreklilik bakımından bunun başarabilecek gelişkinlikte olduğunu kanıtlıyordu.

Nitekim, 1 no.lu kararın ilk bölümünde Kongre, **«Türkiye'nin somut koşullarının bilimsel sosyalist açıdan somut tahliline dayanan programı ve işçi sınıfı partisine özgü tüzüğü ile, saptadığı strateji ve uyguladığı taktiklerle, denenmiş kadroları ve başarılı geçmişiyle, işçi sınıfımızın uzun bir tarihi olan politik mücadelesinin günümüz koşullarında örgütlenişidir ve bu mücadelenin yürütücüsü ve geliştiricisidir»** derken sadece somut ve yadsınamaz bir olguya işaret ediyordu.

Özgün niyetler ne olursa olsun, konu üzerinde yapılan burjuva ve küçük burjuva spekülasyonlara karşın, tüm ülke sathında Türkiye İşçi Partisi örgütlerinden ve yönetici kadrolarından başka böylesi bir güven ve uzun dönemli mücadele perspektifini kendi yaşamlarında somutlaştırabilmiş ve bunu fiilen kanıtlayabilmiş bir başka örgütlenmeyi görebilmek olası değildir. Bunun sadece bir iddia olmadığının kanıtı Türkiye İşçi Partisi'nin bugünkü somut örgütsel niteliğinden ibaret değildir. 40 yıllık bir anti-sovyet ve anti-komünist baskı, terör

ve ideolojik koşullandırmadan sonra 13 Şubat 1961 yılında Türkiye İşçi Partisi kurulduğunda, bu partinin kuruluşunda Türkiye sosyalist kadrolarından bir kişi bile yer almıyordu. Başlı başına bu bile Türkiye sosyalist hareketinden geçmiş dönemlerin örgütsel kesiklik ve kopukluklarının bir ifadesiydi. Bunu sadece yasal kısıtlamalara bağlamak tümden yanlıştır. Örgütlü politik bir hareketin yasal olanaklar ortaya çıktığı zaman kendini gösterememesi sadece kimi kadrolarının yasal kısıtlamalar altında olmasına bağlanamaz.

Türkiye'deki kapitalizmin geriliği, işçi sınıfının ekonomik mücadelesinin görece güçsüzlüğü de tek başına belirleyici değildir. Nitekim Türkiye'den daha geri, sınıf hareketi bakımından daha güçsüz ve daha çok baskı altında olan bazı ülkelerde tüm bu olumsuz koşullar Partinin varlığını ortadan kaldıramamıştır. Ve Parti sınıf hareketinin yönlendiricisi olduğu gibi demokratik hak ve özgürlükler için mücadelenin de öncüsü olabilmiş ve burjuva partilerle birlikte legale çıkabilmiştir.

Kuruluşundaki olumsuzluklara karşın 1962'lerden itibaren sosyalist aydınlar TİP çatısı altında toplanmaya başlamış ve partinin niteliği de böylece hızla gelişebilmiştir. Ancak bu acılı bir gelişme oldu. 1964 yılında İzmir'de toplanan ilk büyük kongrenin en önemli tartışma konusu işçi sınıfının «öncü» olarak kabul edilip edilmemesiydi. Eski dönemin mücadele mirası bu noktada da tayin edici bir ağırlıkta olamamıştı. Bu nedenle kongrede böylesi bir konu tartışmalara ve bölünmelere neden olabildi.

Bilimsel sosyalist parti anlayışı uzun mücadele ve arınmalardan sonra ve daha çok Türkiye İşçi Partisi'nin kendi mücadele deneyleri ve bu deneylere dayalı olarak geliştirdiği ideolojik düzeyi ile gerçekleştirilebildi. Aybar sapması bu gelişmeye karşı ortaya çıktı. Işçi sınıfı hareketini bilimsel sosyalizm yerine sosyal demokrasiye çekmek için çabaladı. Partiyi son derece zor mücadelelerin içinden başarı ile geçirmiş ve sosyalizmi legale çıkarmış bir hareketin o dönemdeki bu itibarlı ve etkin lideri, Partideki gelişmeye ayak uyduramayınca ve hatta bu gelişmeye karşı kesin tavır almasına karşın, tasfiye edilebildi. Aybarcılık daha 1968'deki 3. Büyük Kongrede alaşağı edilmişti. Partinin başından uzaklaştırılması ise bir yıl sonra gerçekleştirildi.

İşte Milli Demokratik Devrim sapması bu koşullarda çıktı Partinin karşısına, daha kendini derleyip toplamasına, örgütlerine çeki düzen vermesine fırsat kalmadan, en önemli örgütlerde etkin oldu. MDD'ye karşı mücadele salt ideolojik düzeyde kalmadı. Bu gruplar tarafından Parti kongreleri ve toplantıları basıldı. Hem de her türlü araç kullanılarak.

MDD sapması da işçi sınıfı öncülüğüne karşı çıkıyordu. Partinin bağımsızlığına karşıydı. Devrimi bir cuntanın gerçekleştireceğini ve tüm eylemlerin buna destek olmasını savunuyordu. Tabii bunun için de öncelikle Partinin ortadan kaldırılması, yani fiilen gücünün ve itibarının kırılması gerekiyordu. MDD'nin işlevi buydu. Parti kendini bu sapmalardan korudu. Ama gelen cuntaya karşı direnecek gücü de yoktu. Daha 8 Ocak 1972'de «Faşizme Hayır Kampanyası» açtı. «12 Mart Muhtırası»na karşı çıktı. Şimdi çeşitli örgütlenmeler içinde olanlar o zaman Muhtırayı desteklediler. Bunların içinde toplumsal ilerlemenin şampiyonluğunu yapan eski DİSK yönetimi başı çekiyordu. Dev-Genç, Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) çeşitli meslek kuruluşları bunların içinde yer alıyordu. Partiye karşı tüm fraksiyonlar 12 Mart'ı büyük bir coşkuyla selamladılar. Bunlar içinde 12 Mart'a karşı çıkan TİP'i, «mazoşist» olmakla suçlayanlar bile vardı.

İşte bu ortamda Ekim 1970'deki 4. Büyük Kongrede işçi sınıfı partisi olarak TİP'in çatısını belirleyen kararlar alındı ama aynı nedenlerle uygulamaya konabilecek fırsat bulunamadı.

İŞÇİ SINIFI MÜCADELESİNİN BİRLİĞİ

12 Mart faşist döneminden başı dik çıkan tek hareket TİP oldu. Gerek bu hareketin gelişini doğru bir biçimde saptayıp karşı çıkarak ve kitleleri uyararak ve gerekse duruşmalarda hareketin bitmediğini açıkça ifade eden tutumlarıyla, ifade ve savunmalarıyla, sadece TİP geçmişten getirdiği hareketi günümüze çıkarabildi. Ne var ki, ülke sathında ve tüm örgütleriyle yapılamayan bu mücadele boşluklara neden oldu. Bugünün soldaki çok partililik olayı da böylece politik yaşamımıza girdi. (Burada elbette goşist ve maocu örgütlenmelerden bahsetmiyoruz.)

Geriye dönüp baktığımızda, hiç bir hareketin bu kadar açık bir biçimde kendi geçmişinin hesabını veremediğini ve geçmişini bugüne bağlayamadığını görüyoruz.

1974'lerde başlayan soldaki beş parti edebiyatı bugün artık sürdürülemez. Sürdürenler için ise iyi niyetli kişiler denemez. Bir başka biçimde söylersek artık solda beş parti yoktur. Fiilen bu kadar hatta daha fazla kuruluş olduğu halde. Ama bu TİP'in solu toparladığı anlamına gelmiyor. Tersine bu alanda önemli bir görevi olduğu 2. Büyük Kongre kararlarında belirtiliyor. Bu nedenle de 12 no.lu kararın son bölümünde «... **işçi sınıfının geçmişten süzülüp gelen politik hareketini toparlayarak daha da güçlendirilmesi ve hızlandırılması yolunda kararlı, bilinçli, titiz bir çalışma yürütmekle bütün parti örgütlerini kararlı kılar»** deniyor.

Türkiye'nin bugünkü sosyalist politik güçleri içinde birlik sorunu gündeme girmiştir. Ama bu kimilerinin dillerine doladığı gibi beş partinin birliği değildir. Bu türlü bir birlik denemesi TİP dışındaki kimi çevrelerce daha önce denenmiş ama ne menem bir iş olduğu somut olarak görülmüştür. O nedenle **«kararlı, bilinçli ve titiz»** bir çalışma, işçi sınıfı hareketinin uluslararası normlarına uygun bir yaklaşımla ele alınacaktır. Esasen TİP'in tüm politikası da bugüne dek böyle bir platformda gelişmiştir.

Birlik sorunu herkesin dilinde. Ama uygulama bunun tam tersini göstermektedir. Birlik sözü edenler, sendikalarda, çeşitli kitle ve meslek örgütlerinde kendi grupçu çıkarları için bu örgütlerin parçalanmasını bile göze alabiliyorlarsa, çalışmalarında hiç bir ilkesel tutum izlenmiyorsa, bunlar için birlikçi değil, ancak tasfiyeci denebilir.

Birlik konusu Türkiye sosyalist hareketin gündemine 12 Mart döneminde TİP'in kapatılmasıyla girmiş bir sorun. Söylenen sözleri yaşama geçirebilmek için büyük bir özveri ve gerçekten ilkeli bir tutum gerektiriyor. Güven, en başta gelen bir sorun. Ancak güven sübjektif bir sorun değil. Güveni besleyen olgu mücadele geçmişi. Bu nedenle son derece objektif. Türkiye İşçi Partisi öz geçmişiyle, olaylar karşısındaki somut tutumu ve değerlendirmesiyle kısır hesaplardan uzak olduğunu defalarca göstermiştir. İşçi sınıfının birliği için en büyük özverileri gösterebileceğini kanıtlamıştır. Geçmişte, kendi iş kolundaki en güçlü sendika olan Petro Kimya-İş'in, karanlık kişilerin yönetimindeki bir başka sendikaya iltihakına engel olabilirdi. Ama, ilerici sendikal hareket içinde bölücü tohumları yeşertmemek için TİP üyeleri bu birliği gerçekleştirmiştir. Çünkü ancak böyle bir tutum DİSK üst yönetiminin oyunlarını açığa çıkarabilirdi. Bugün kimya iş kolunda DİSK'in güvenilir bir örgütü yoktur ama, o dönemdeki DİSK üst yönetiminin de ipliği pazara çıkmıştır. Bu da kimya iş kolundaki kayıplara karşı bütünüyle işçi sınıfının kazancı olmuştur.

Birlik için ilkeli bir tutum içinde olan TİP'in bu tutumu yukardaki örnekte olduğu gibi çok çeşitli alanlarda somutlanabilir.

ILKELİ BİR PROLETER ENTERNASYONALİST MÜCADELE

Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi'nin Partinin niteliği bakımından tayin edici öneme sahip olan önemli bir kararı da proleter enternasyonalizmi konusundaki kavrayışını açıklamasıdır. Anlaşılabileceği gibi bu karar partinin proleter enternasyonalizmi konusunda yeni bir noktaya geldiğini değil, somut gelişmeler karşısında kendi görüşünü Büyük Kongre kararı olarak açıklamak gereğini duymasından kaynaklanmaktadır.

Bilimsel sosyalist olduğunu daha 1970 yılındaki 4. Büyük Kongresinde açıklamış bir parti için aradan 9 yıl geçtikten sonra proleter enternasyonalizmi konusundaki görüşlerini kongre kararı haline getirmesinin anlamı, içinde bulunduğumuz koşullarda aranmalıdır.

Kongrenin 2 no.lu kararı tümüyle TİP'in enternasyonalizm konusundaki görüşlerinin açıklanmasına ayrılmıştır.

İlk bölüm şöyle: «**Proleter enternasyonalizmini, işçi sınıfı hareketinin gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde gelişme ve güçlenmesinin temel koşulu sayar**». Bu kökten bir anlayışın ifadesidir. Gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde yapılan yeni bazı girişimlere karşı TİP'in tutumunun temel bir göstergesi olmaktadır. Dünya devrimci güçlerinin artan kazanımları ve buna karşı emperyalist burjuvazinin yeni girişimleri karşısında, bu en temel ilkenin öneminin artarak devam ettiğinin TİP tarafından açıkça ilanıdır. Çünkü, dünya devrimci güçlerinin dünyanın gidişindeki belirleyiciliği arttıkça, enternasyonalist dayanışmanın da önemi artmaktadır. Bu ilke sadece güçsüz zamanların değil, tersine, güçlenen hareketin tayin edici bir ögesidir. TİP açıkça bunu benimsemekte ve ilan etmektedir.

Kararda, «**Enternasyonalizme, gerçekten ve özlü katkıda bulunabilmenin vazgeçilmez bir koşulunun, kendi ülkemizde işçi sınıfının bilimsel sosyalist hareketini güçlendirmek, işçi sınıfının müttefikleriyle birlikte iktidara yönelmek ve sosyalist devrimi gerçekleştirmek olduğunun bilincindedir**» diye ifade edilen görüş, sadece bir ilkenin tekrarında ibaret değildir ve bunun için de kaleme alınmamıştır. Bilinen deyimleriyle ifade edersek «**hiç bir strateji ve taktik, bir işçi sınıfı partisini bağımsız varlığından ve bu varlığının geliştirilmesinden alıkoyamaz.**» Parti hiç bir şekilde kendi varlık nedenine karşı ya da kendini yok sayan bir politik tutum ve davranış içinde olamaz. İçinde yaşadığımız koşullarda çok büyük iddialar adına o kadar küçük hesaplar yapılmakta ve öylesine ilkesiz tutumlara girilebilinmektedir ki, ilerici sendikal hareket içinden, çeşitli kitle meslek örgütlerine kadar bu tutum yaygın bir biçimde görülmekte, en büyük iddialar adına yapılabilmektedir. Bunun en çarpıcı örneği de 5 Haziran 1977 seçimlerindeki CHP'ye verilen koşulsuz destektir.

Elbette bütün bunlar işçi sınıfının politik hareketinin uluslararası normları içinde olduklarını iddia edenler için. Goşizmin bu tür bir iddiası yok. Dünya devrimci güçleri içinde yeri de yok. Dayanacağı güçler de yok. Goşizm genel olarak yerel ve milliyetçi özler taşıyan bir akım. Maoculuk ise artık tamamen karşı devrimin saflarında. Uluslararası alanda benzer güçler bulabilmesi ise, bu ideolojinin bir vatanı olmasından kaynaklanıyor. Çin işçi sınıfının ve emekçi halkının mücadelesine bağlı olarak tasfiye edilecek olan mao-

culuk soldaki troçkizm sapmasının karşıtı, sağdaki bir sapma olarak burjuvazi adına yaptığı tarihsel işlevini bitirecektir.

Aynı konuya bağlı olarak önem taşıyan bir başka karar da ırkçı, şoven milliyetçiliğe ve baskılara, kırımlara ilişkin olarak ifade edilen 4 no.lu karardır:

«Politik demokratikleşme sürecini geliştirmeyi güncel ivedi görev olarak belirtmiş ve ırkçı, şoven milliyetçiliğe ve baskılara, kırımlara sürekli karşı çıkmış olan Türkiye İşçi Partisi;

Politik demokratikleşme sorununun, baskı ve kısıtlamaların daha ağır olduğu, etnik ayrıma dayanan eşitsizliğin sürdürüldüğü, son zamanlarda kışkırtma ve tertiplerin yoğunlaştırıldığı Doğu ve Güneydoğu bölgesi için, daha da ivedi bir sorun olduğu görüşündedir.

Doğu ve Güneydoğu bölgesinin bir sömürge olmadığını, bu bölgenin özgün çelişki ve sorunlarının, Türkiye'nin bütününün çelişki ve sorunlarıyla birlikte, ancak işçi sınıfı iktidarında, sosyalist düzende tam ve nihai olarak çözümleneceğine olan inancını belirtir.

Egemen sınıfların bölgesel ve etnik ayrımlar gözetmeksizin ülke çapında bütünleşmiş olmaları karşısında işçi ve emekçi sınıfların mücadele ve örgütsel birliğini korumanın ve geliştirmenin temel koşul olduğunu, bu birliği ve hareketin tekliğini esas almayan görüş ve davranışların hem bölge, hem de ülke emekçileri açısından, baskı ve terörden, faşizan uygulamalara olanak vermekten, maceracılığa sürüklenmek ve emperyalizmin oyununa gelmekten başka bir sonuç vermeyeceğini önemle vurgular.

Öznel niyetleri ne olursa olsun emperyalizmin ve burjuvazinin çıkar ve planlarına olanak ve gerekçe sağlamaktan öteye gitmeyen görüş ve hareketlere karşı mücadele verirken, bilimsel sosyalizm ilkelerinden ödün vermeksizin birlik ve bütünlüğün zora dayanarak değil, özgür irade ile gönülden seçilip kabul edilerek eşitliğe, kardeşliğe, özgürlüğe dayandırılarak gerçekleştirilip pekiştirileceğine olan inancını belirtir ve Parti çalışmalarını bu anlayış içinde yürütür.»

Burjuva ve küçük burjuva milliyetçiliğin sınıf hareketine ve emekçi halk kitlelerine getirdiği zararları ve buna karşı proleter enternasyonalist tutumu en iyi belgeleyen iki alan var. Biri, İkinci Enternasyonal ve onun liderlerinin özellikle 1. Dünya Savaşı ile sonuçlanan Avrupa'daki emperyalist burjuvaların tutumuna paralel tutumları; ikincisi, özellikle Çarlık Rusyasındaki sınıf mücadelesi içinde baş gösteren küçük burjuva milliyetçi tutum ve eylemleridir. Proleter enternasyonalizmi ilkesi bu konulardaki tercihlerin hangi esaslar üzerinde gelişeceğini belirlemiş bulunuyor. Uluslararası işçi sınıfı hareketi de hangi koşullarda, hangi tutumların geçerli olduğunu açık bir biçimde göstermektedir. Burada söylenmesi gereken ve üzerinden hiçbir

taviz verilmeyecek olan işçi sınıfının politik hareketinin tekliğidir. Tüm gelişmeler bu teklik üzerinde ve içinde belirlenebilir. **«Eskiden ulusal sorun reformist bir görüş açısından, ayrı, bağımsız bir sorun olarak sermayenin iktidarı; emperyalizmin devrilmesi, proletarya devrimi genel sorununa bağlanmadan dikkate alınırdı... Leninizm tanıtlamıştır ki ve emperyalist savaşla Rus devrimi doğrulamıştır ki ulusal sorun, ancak proletarya devrimi ile birlikte ve bu devrimin tabanına dayanılarak çözülebilir... Ulusal sorun proletarya devriminin bir parçasıdır.** (J. Stalin, **Leninizmin Sorunları**, s. 62-63, Sol Yayınları)

Proleter enternasyonalizmine ilişkin 2 no.lu kararın üçüncü bölümü özellikle milliyetçi görüş ve anlayışlara karşı işçi sınıfı hareketinin uluslararası niteliğini vurguluyor:

«İşçi sınıfı hareketinin özünde uluslararası olduğu ve hareketin ulusal gerekleri ile uluslararası gerekleri arasında uzlaştırılamaz çelişkiler olamayacağı ilkesinden kalkarak, ulusal gerek ve politikaların enternasyonalist bir çerçeve içinde değerlendirilmesini vazgeçilmez diğer bir koşul sayar; işçi, emekçi kitlelerin enternasyonalist bir anlayışla eğitilip bilinçlendirilmesi zorunluluğuna inanır.»

Kararda ulusal sorunların uluslararası sorunların üstünde ve onları belirleyici olamayacağı, ulusal gereklerle uluslararası gereklerin her zaman bağdaştırılabileceği ve ulusal sorunların enternasyonalist bir anlayışla ele alınmasının, enternasyonalizmin vazgeçilmez bir koşulu olarak kabul edilip benimsendiği bir kere daha açıklanıyor. Çünkü, ancak bu tür bir ele alışla sorunu işçi sınıfı ve emekçi halk kitleleri yararına çözmek mümkündür.

Türkiye Işçi Partisi'nin enternasyonalizm anlayışının somutlandığı ve açıklığa çıkarıldığı bir diğer bölüm de 2 no.lu kararın dördüncü bölümüdür.

«Proleter enternasyonalizmin, tüm kapitalist ve sosyalist ülkelerin işçi sınıfı partilerinin evrensel bilimsel sosyalizm ilkelerine bağlılığını ve bu teorinin ilkeleri etrafında birliğini zorunlu kıldığı; emperyalizm aşamasındaki kapitalizme karşı mücadelede aralarında dayanışmayı ve eylem birliğini kapsadığı görüşünü teyid eder.»

Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi, böylece işçi sınıfı partilerinin aralarında dayanışmalarını ve işlerliğini zorunlu gördüğünü açıklayarak, bu tür eylemleri benimsemekte ve bu eylemlerin bir parçası olduğunu kabul etmektedir.

İkinci Büyük Kongre işte bu ilkesel tutum ve duyarlılıkla, hegemonyacı Çin yönetiminin yiğit Vietnam halkına karşı yürüttüğü saldırıyı protesto eden aşağıdaki telgrafın çekilmesini oy birliği ile kabul etmiştir:

«Vietnam Komünist Partisi Merkez Komitesine:

Türkiye İşçi Partisi 2. Büyük Kongresi, yarım yüzyılı aşkın bir mücadeleden sonra Japon, Fransız ve Amerikan emperyalizmini bozguna uğratıp ülkesinden kovan kahraman Vietnam halkına yöneltilen Çin saldırısını nefretle kınamaktadır. Daha öncekiler kadar alçakça ve daha öncekiler kadar hukuk dışı olan ve emperyalist güçlerle anlaşılarak girişilen bu saldırı yalnız Vietnam topraklarına değil, dünya işçi sınıfı hareketine ve genel olarak dünyanın tüm barışçı, ilerici güçlerine yöneliktir. Maoculuğun, emperyalizmin dünya sosyalizmini parçalama ve birbirine düşürme taktiğine yardımcılık konumu artık açık ve aktif bir işbirlikçilik niteliğini kazanmıştır.

Türkiye işçi sınıfı ve Türkiye halkı, Vietnam'a karşı girişilen saldırıyı nefretle karşılamakta, Vietnam işçi sınıfına ve halkına proleter enternasyonalizmine dayanan dayanışma duygularını iletmekte ve bu saldırının da daha önceki saldırıların akibetine uğrayacağına kesin olarak inanmaktadır.»

Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi'ne gelen Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi imzalı telgrafta da aynen şöyle deniyordu:

«Türkiye İşçi Partisi'nin İkinci Kongre Delegelerine,

Bulgaristan Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi sizlere ve şahsınızda Türkiye İşçi Partisi'nin üyelerine, Türkiye Cumhuriyeti'nin bütün emekçilerine candan başarılı çalışmalar dilemektedir.

Son yıllarda Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'yle Türkiye Cumhuriyeti arasında ilişkiler, iki ülkenin sosyo-ekonomik düzen farklılığına rağmen, başarılı bir şekilde ve ileriye doğru gelişmektedir. Balkanlarda dostluk ilişkilerinin sağlamlaşması ile barış içinde yan yana yaşama azmi, Helsinki Nihai Belgesi'nin yerine getirilmesi gereği, bu gelişmenin sağlam bir temelini teşkil etmektedir. Bilindiği gibi, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti, bu barışçı siyasetini defalarca ispat etmiş olmaktadır.

İnanıyoruz ki Türkiye İşçi Partisi'nin kongre kararları, Türkiye işçi sınıfının sömürüye, gericiliğe, emperyalizme karşı mücadelesiyle detant sürecine geri dönülmez bir mahiyet vermekte, Balkanlarda, Avrupa'da, dünyada güvenliğin ve barışın gittikçe kuvvetlenmesinde bütün demokratik ve barışçı güçlerin ortak mücadelesine katkıda bulunacaktır.

Bununla beraber, komşu ve dost Türkiye'de bütün Marksist-Leninist ve demokratik güçlerin sıkı ve sürekli işbirliğinin sağlanması yoluyla halk kitlelerinin demokrasi ve sosyal ilerleyiş mücadelesinde yeni ve büyük başarılar elde edilebileceğinden hiç şüphe etmiyoruz.

Yaşasın ve kuvvetlensin dünya sosyalist ve işçi hareketinin, bütün devrimci güçlerin birliği ve beraberliği.

Yaşasın dünya barışı.

Yaşasın Marksizm, Leninizm ve proleter enternasyonalizmi.

Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi»

Bu telgrafa Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetim Kurulu şöyle bir yanıt verdi:

«Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesine,

Değerli yoldaşlar,

Kongremiz dolayısıyla Partimiz üyeleriyle Türkiye'nin tüm emekçilerine gönderdiğiniz başarı dileklerinden büyük memnunluk ve onur duyduk. Teşekkür ederiz.

Türkiye ve Bulgaristan Halk Cumhuriyeti ve genellikle sosyalist ülkeler topluluğu arasında son yıllarda iyi ilişkilerin gelişmesini Türkiye İşçi Partisi çok olumlu karşılamakta ve bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm yolunda yürüttüğü tutarlı ve yürekli mücadele ile bu gelişmeye, detanta ve dünya barışına olanakları ölçüsünde katkıda bulunmaktadır.

Emperyalizm ve faşizme karşı tüm ilerici güçlerin eylem birliğinin sağlanmasına çalışan Türkiye İşçi Partisi, günümüz koşullarında proleter enternasyonalizminin her zamandan çok önem kazandığına inanmakta ve İkinci Büyük Kongremize mesajınızı bu açıdan da anlamlı ve değerli bulmaktadır.

Bulgaristan Komünist Partisi Merkez Komitesi ve üyelerine, Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin tüm emekçilerine candan selam, saygı ve en iyi dileklerimizi sunarız.

Selâm proleter enternasyonalizmine.

Selâm dünyanın aydınlık geleceğine.

Türkiye İşçi Partisi Merkez Yönetim Kurulu»

Türkiye'deki kısıtlı demokratik ortamın ve demokratik hak ve özgürlüklere yönelik faşist saldırı ve tertiplerin olanca yoğunluğu ile sürdürüldüğü günümüz legal mücadele koşullarında gerçekleştirilen bu adımlar son derece büyük bir öneme sahiptir. Her hal ve şartta ancak bu türlü bir anlayışla, yani proleter enternasyonalizmi temeli üzerinde sınıf hareketi geliştirildiği ölçüde kazanımları kalıcı sonuçlar verecektir. Nitekim bunun meyvaları ve somut sonuçları sınıf hareketimiz içinde devşirilmeye başlanmıştır. İkinci Büyük Kongreye sendikalardan, kitle ve meslek örgütlerinden, işyerlerinden köy ve mahallelerden gelen ve aynı anlayışı ifade eden yüzlerce dayanışma ve kutlama telgrafı bunun açık kanıtlarından biridir.

Proleter enternasyonalizmine ilişkin kararın 5. bölümünde şu sözler yer alıyor:

«Dünya sosyalist sisteminin dünya devrimci sürecinin gelişmesinde ve başarılarındaki belirleyici rolünü gözönüne alarak, dünya üzerinde varolan sosyalizmin mevzilerini ve kazanımlarını korumanın ve savunmanın, her işçi sınıfı partisinin günümüzde de önde gelen bir görevi olduğunu vurgular.»

1917 devriminden bu yana sosyalizm artık ulaşılması hedeflenen gerçekleşmemiş bir amaç değil, dünyanın gidişinde başlıca belirleyici rolü olan somut bir yaşam biçimi haline gelmiştir. Özellikle Sovyetler Birliği'nde sosyalizmin kurulması sürecinin ileri evreleri başlatılmıştır. Sosyalist sistem pek çok alanda emperyalist sistemi geçmeyi başarmış maddi bir güçtür. Kapitalizmin devresel bunalımları kronik hale gelirken, sosyalizm sarsıntısız bir biçimde gelişmekte ve güçlenmektedir. Bu koşullar altında emperyalist ve yerel burjuvazi, sosyalizme karşı kendi mevzilerini tahkim edip tutunabilmek için sosyalizmin kazanımlarını karalamaya çalışmakta ve özellikle Sovyetler Birliği üzerinde çarpıtıcı ve yanıltıcı ince politik ve ideolojik oyunlarla kitleleri yanıltmaya çalışmaktadır.

Artık kapitalist ülkelerde sosyalizm için mücadele ederken işçi sınıfı militanlarının elinde gelişmiş sosyalizmin kazanımları başlıca silâhlardan biri olmaktadır. Bu kazanımları durmadan kitlelere aktarmak, burjuvazinin çarpıtmalarına karşı çıkarak gerçek durumu gözler önüne sermek, kısaca Karar'da denildiği gibi sosyalizmin mevzilerini korumak ve savunmak kendi ülkelerindeki sosyalizmin gelişip güçlenmesi açısından başta gelen bir görev olmaktadır. Bu görev sadece burjuvazinin saldırı ve çarpıtmalarına karşı değil, onunla aynı cephede buluşan maocu gruplara karşı da verilmek zorundadır. Özellikle sosyalizm düşmanlığının Sovyet düşmanlığıyla aynı yerde buluştuğu günümüz koşullarında bu ulusal bir görev olarak da önümüzde durmaktadır. İşte Kongre bu konunun önemine parmak basıyor ve TİP'in öteden beri sürdürdüğü bu tutumu bir kere daha ve açıkça ifade ediyor.

Kararın son bölümü «**proleter enternasyonalizminin, aynı zamanda, emperyalizme karşı ulusal kurtuluş ve özgürlük mücadelesi veren halklarla dayanışma içinde olmayı gerektirdiği görüşünü teyid»** ediyordu. Teyid ediyordu, çünkü, başından beri diğer konularda olduğu gibi TİP böylesi bir anlayış ve çalışma içindeydi. Buna bir örnek vermek gerekirse, MC iktidarının faşist baskı ve zorbalığı altında yiğit Şili halkıyla dayanışma toplantıları tertiplenmişti. Şimdi onur duyduğumuz bu başarılı çalışmalar da gene kimi sapkın ya da dar

grupçu ve özünde kuyrukçu akımların engellemelerine karşı üç büyük kentte başarı ile gerçekleştirilmişti.

Ulusal kurtuluş mücadeleleri daima TİP'in politik mücadelesinin temel unsurlarından biri oldu. İşçi sınıfımızı ve emekçi halk kitlelerini bu bilinçle donatmak işini TİP hiç bir zaman ihmal etmediği gibi ikinci plana da itmedi.

İkinci Büyük Kongre aldığı 13 no.lu kararda «**İşçi sınıfımızın tarihsel görevini yerine getirmesini de, Parti hareketinin ideolojik arılığını ve tutarlılığını korumanın, Parti örgütü ve birliğini devamlı güçlü tutmanın ve bunun geliştirilmesinin yaşamsal önemine tekrar dikkati**» çektikten sonra, kararın devamı olan bölümde Parti'nin enternasyonalizm konusunda ilkeli çalışmalarına değinerek «**Parti hareketinin bilimsel sosyalizm ve proleter enternasyonalizmi temelinden kaydırılması sonucunu verecek nitelikte her türlü sapkın eğilimin Parti içine sokularak yeşertilmesine, demokratik merkeziyetçiliğe yöneltilen saldırılara, hizipleşme girişimlerine karşı ödünsüz mücadele edilmesini işçi sınıfımızın ve sosyalizmin yüksek çıkarlarının korunmasının bir gereği olarak kabul eder ve Merkez Yönetim Kurulu'nun ve tüm örgüt birimlerinin Parti içinde uç veren anti-komünist ve anti-sovyetik hizbe karşı yürüttüğü kararlı mücadeleyi onaylar ve takdirle karşılar**» diyordu.

EMPERYALİZME VE FAŞİZME KARŞI MÜCADELE

Ülkemizde sınıf mücadelesi faşist terör ve saldırı altında, son derece güç koşullarda yürütülüyor. Yokluk, yoksulluk, işsizlik ve pahalılıkla birlikte faşist saldırı ve terör tırmanıyor. Ülkemizin dünya ve bölge açısından konumu da gitgide önem kazanıyor. Emperyalizmin gerilediği bölgemizdeki somut gelişmelerle çok daha yakından yaşanıyor. Bu durumu İkinci Büyük Kongre şöyle saptadı:

«**Emperyalizmin baskı ve tahakkümü altında bulunan ülkelerdeki ilerici hareketlerin son zamanlarda özellikle hız ve başarı kazanarak, bir yandan emperyalizmin dünya ölçüsünde genel, öte yandan ülkemizin de içinde bulunduğu bölgedeki özel çıkarlarını giderek daha da gerilettiğini; bölgemizde yer alan gelişmeler, bu arada İran'da gerici şah rejiminin çökmesi sonucu emperyalizm bakımından Türkiye' nin öneminin arttığını; dünya barışını da tehdit eden Amerikan üslerinin yeniden açılmasının ve mevcutlara yenilerinin eklenmesi yolundaki istek ve dayatmaların bu durumun somut belirtileri olduğunu saptar; ulusal bağımsızlık ve barış mücadelesinin güçlendirilerek geliştirilmesinin artan önemine dikkati çeker.**

Faşist tırmanışın hızlandırılmasının ve faşizm tehlikesinin, tekelci, büyük sermayenin ve büyük toprak sahiplerinin, sömürü düzenini

kısıtlı demokrasi ortamında dahi sürdürmekte çektikleri zorluğun sonucu olduğu kadar, bir yanıyla da emperyalizmin baskı, tertip ve planlarının bir parçası ve sonucu olduğunu, bu durumu dikkate almanın faşizme karşı mücadelenin başarıya ulaştırılmasında artan bir önem kazandığını belirtir.

CHP'nin izlediği emperyalizm ve büyük burjuvaziyle uzlaşmacı ve teslimiyetçi politikanın, emperyalizmin tertip ve planlarının yürürlüğe konmasını ve faşist tırmanışı kolaylaştıran bir etken durumuna geldiğine önemle ve tekrar dikkati» çeken Kongre, 6 no.lu kararda da,

«... **Günümüzde yeni boyutlar kazanmış bulunan faşist tırmanışı durdurma ve faşizm tehlikesini önlemenin, işçi sınıfı öncülüğündeki sınıfsal ve kitlesel bir mücadele ile bütün ilerici, demokrat, yurtsever güçlerin örgütlü birleşik hareketi ve direnişinin geliştirilip güçlendirilmesi ve bu güçlerin etkinliğinin toplum yaşamının her alanında artırılmasıyla ancak olanaklı olduğu görüşünü teyid eder.**

Ulusal bağımsızlık ve demokratikleşme mücadelesinin ancak antidemokratik eğilim ve uygulamaların ekonomik kaynaklarına yönelmekle, işbirlikçi, tekelci büyük sermayenin ve büyük toprak sahiplerinin ekonomik ve politik egemenliğini sınırlamak ve giderek etkisiz kılmakla kalıcı sonuçlara ulaşabileceğini» yeniden vurguladı.

Emperyalizme ve faşizme karşı mücadelede, demokratik hak ve özgürlüklerin korunup geliştirilmesinde işçi ve emekçi kitlelerin yaşam düzeylerinin yükseltilmesinde başlıca sınıfsal hedefleri böylece bir kere daha saptayan Büyük Kongre, 7 no.lu kararıyla da CHP yönetiminin sürdürdüğü politikayı eleştirerek şöyle dedi:

«CHP yönetiminin sürdürdüğü bugünkü politikanın emperyalizmin ülkemiz üzerindeki tertip ve planlarının gerçekleşmesiyle faşist tırmanışı kolaylaştırdığını, ulusal bağımsızlık ve demokratikleşme yolunda engeller yarattığını belirtir ve,

Emperyalizm ve büyük burjuvaziyle uzlaşmaya dayanan bu politikanın terk edilerek, kendisine oy veren emekçi kitlelerin çıkar ve talepleri, kendisinin bu yöndeki vaadleri doğrultusunda bir politika yürütmek, kitlelerin örgütlü birleşik gücüne dayanan mücadeleye katılmak için CHP'ye çağrıda bulunur ve bunun kendisi bakımından da yaşamsal bir öneme sahip olduğuna dikkati çeker.»

SENDİKALARDA VE KİTLE ÖRGÜTLERİNDE ÇALIŞMA

Emperyalizme ve faşizme karşı mücadelenin bir sınıf mücadelesi olduğu, en azından bu derginin okuyucuları bakımından çok açık bir şey. Giderek yükselen sayılardaki işçi ve emekçi kitleler sınıfsal hedefleri doğrultusunda emperyalizme ve faşizme karşı mücadeleye çekilmeden ve bu mücadelenin ısrarlı takipçileri yapılmadan emper-

yalizmin ve burjuvazinin faşist eğilimlerinin geriletilebilmesi olanak dışıdır. Artan oranlarda kitlelerin eyleme çekilebilmesinin önkoşullarından birisi de sendikalar ve öteki kitle örgütlerinin bu mücadele için **sınıf kaldıraçları** olabilmelerine bağlıdır.

Özellikle ilerici sendikal hareketin içinde bulunduğu zaaflardan kurtarılabilmesi, öncelikle kendi kitlesine güven veren ve giderek tüm işçi sınıfı içinde bu güvenin yayıldığı bir örgüt haline gelebilmesine bağlıdır.

Sınıf sendikaları yönetiminde her zaman çeşitli politik eğilimler olabilir. Sınıfın içinde ise kaçınılmaz bir biçimde bu eğilimler varolacaktır. Sınıf sendikacılığının çerçevesi de bu koşullar altında belirlenir. Sınıf sendikaları içinde örgütlenmiş işçi kitleleri, sendikalarını ideolojik ve politik çizgilerine göre değil, sınıf mücadelesindeki somut tutumuna mücadele hedeflerindeki tutarlılığa ve çalışmalarıyla yarattıkları güven duygusuna bağlı olarak seçerler ve güçlendirirler.

Sendika tabanlarının yönetimlerine güven duymalarının önde gelen koşulu sendika içindeki demokratik işleyiştir. Tutarlı ve kararlı bir biçimde geliştirilmesi gereken birlik ruhudur. Dar grup çıkarlarına dayalı sendika yönetimleri ise bu güven duygusunu hiç bir zaman veremezler. Birliği hiç bir zaman sağlayamazlar. Oysa işçi kitleleri her zaman birlikten yanadırlar. Aralarındaki ideolojik ve politik bölünmelerin yapay olduğunu bilinçle ifade edemese de her işçi bilir. Özellikle de sınıf bilinci olan işçiler için birlik sorunu önde gelen bir sorundur. Dar grupçu hesaplar birliğe karşıdır. İşçi kitlelerine güven veremez. Dolayısıyla da hiç bir zaman demokratik bir yönetim ve işleyiş oluşturamazlar. Ve elbette kitle hareketini de geliştiremezler.

«Devrimci sınıf mücadelesine gittikçe daha büyük kitleleri çekmek ve onları proletarya devrimine yöneltmek istiyoruz. Bunun için başlangıç noktamız onların hayati çıkarları ve ihtiyaçları, temelimiz ise, onların kendi tecrübeleridir. (G. Dimitrov, **Faşizme Karşı Birleşik Cephe,** s. 139, Ser Yayınları) Oysa kimi sendika yöneticileri için işçi sınıfının hayati çıkarları kendi dar grup çıkarlarıyla eş değerdedir. Sendikal alandaki başarısızlıklarını emperyalizme ve faşizme karşı mücadele söylevleriyle kapatmaya çalışırlar. Böylece de gitgide, kendi tabanlarından kopan sendika yönetimleri, işçileri örgütsüzlüğe ve burjuvazinin tüm saldırılarına açık hale getirmektedirler. İşçi sınıfı hareketi, sosyal demokrasinin kuyruğuna takılmaya çalışılmakta; goşizme ve maoculuğa gedikler açılmaktadır.

Bu tür bir anlayışa taban tabana zıt grupların elinde olan sendikalar ise, emperyalizme ve faşizme karşı mücadelede kendilerinden beklenen çalışmayı hiç bir zaman yerine getiremiyorlar. Türkiye işçi sınıfı hareketinin içinde bulunduğu bugünkü koşullarda en önemli

konulardan biri de sendika yönetimlerindeki çeşitli grupçu, ya da sınıf uzlaşmacısı eğilimlerin yer yer hakim olmasıdır. Bu eğilimler tasfiyeciliği yaratmakta ve giderek sınıf hareketine daha da zarar vermektedirler.

Emperyalizme ve faşizme karşı mücadelenin en zayıf alanlarından birisi de Kongrenin 9 no.lu kararında işaret ettiği bu türden eğilimlerdir.

«Türkiye İşçi Partisi, faşizme karşı örgütlü kitlesel mücadelenin ayrıca önem taşıdığı günümüzde çoğu sendika, meslek örgütü ve demokratik kitle örgütleri yönetimlerinin ve sapkın akımların,

- **Örgütleri bir partiymiş gibi hareket ettirme eğilim ve davranışlarına, bu saptırma sonucu söz konusu kuruluşları kendi özgün işlevlerini gereği gibi yapamaz hale getirmelerine;**
- **Dar grup çıkarları çerçevesinde hareket ederek örgütün bütünlüğünü tahrip edecek ve ortadan kaldıracak etkinlik alanları yaratmalarına ve sonuçta örgütün bölünmesi ve giderek tasfiyesine yönelmelerine;**
- **Türkiye işçi sınıfının ekonomik mücadelesini burjuvazinin çıkarlarıyla barıştırmayı öngören sınıf uzlaşmacılığına;**
- **Farklı politik ve ideolojik tutumlara sahip görünseler de, ilerici sendikal hareketi sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinden uzaklaştıran, özünde anarko-sendikalist eğilimler taşıyan ve böylece hareketi burjuvazinin bazı kesimlerinin yedeğinde tutma sonucunu doğuran anlayışlara karşı etkin mücadeleyi bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da sürdürecektir.»**

Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi bazılarını andığımız bu kararlarla günümüzdeki sınıf mücadelesinin en temel alanlarına işaret etmiş ve çözüm yollarını göstermiştir. Bundan sonrası, Türkiye İşçi Partisi örgüt birimlerine, üyelerine ve sınıf bilinçli işçilere düşmektedir. Bölgemizdeki emperyalist oyunların alanının daraltılması, faşizmin geriletilebilmesi, Kongrenin işaret ettiği alanlardaki mücadelenin başarısına bağlı olacaktır.

DEMOKRATİK MERKEZİYETÇİ BİR İŞLEYİŞ

Türkiye İşçi Partisi İkinci Büyük Kongresi Kararlarının tümünü oybirliği ile aldı. Konuyu neresinden ele almak gerek? Genel Merkez'e olan sonsuz güven mi? Üyelerin ideolojik yetişkinliği mi? Üst düzeyde bir politik olgunluk mu? Belki hepsi. Ama tayin edici olanlar bunlar değil. Nitekim Kongre'de, Karar Tasarıları Komisyonu'ndan gelen metinler üzerinde önemli tartışmalar olmadı. Okunan tasarılar bir biri ardına oylandı. Ve her biri **oybirliği** ile kabul edildi.

Partiyi tanımayanlar, olayın içinde olmayanlar için son derece

şaşırtıcı idi yapılan oylamalar ve tüm kararların oybirliği ile alınmış olması. Ama delegeler biliyordu alınacak kararları. Aylar önce MYK karar tasarılarını örgüte göndermiş, çalışma ekipleri içinde ve yönetim kurullarında tasarılar tartışılmıştı. Örgütler karar tasarıları üzerindeki düşüncelerini ve tasarılara ek olarak formüle ettikleri teklif maddelerini MYK'ya göndermişlerdi. MYK gelen yeni tasarı tekliflerini bir bir ele almış ve günler süren çalışması sonunda yeni tekliflerle eski tasarıyı yeniden gözden geçirmişti. Böylece demokratik merkeziyetçi Parti içi işleyişin en temel unsurlarından olan, «üyelerin kararların alınmasına katılması» ilkesi Büyük Kongre kararlarının alınmasında bir kere daha uygulanmıştı. Ve sonuç, Kongre'nin karar tasarılarını oybirliği ile kabul etmesi biçiminde ortaya çıkmıştı.

İşte bu demokratik merkeziyetçi işleyişledir ki, merkez yönetimine duyulan güven, üyelerin ideolojik yetişkinliği, politik olgunluk düzeyinin yüksekliği, Kongre'de bir kere daha yaşanan coşku, konuşmalardaki sorumluluk ve ciddiyet vb. tümü Parti yaşamında temel nitelikler olabilmiştir. Kongre delegelerinin büyük çoğunluğunun yeni dönem Parti üyeleri olduğunu, Kongre'den kısa bir süre önce, büyük illerde kimi üyeler içinde etki alanı bulan «anti-komünist ve anti-sovyet hizip»e karşı yürütülen mücadelenin kaçınılmaz etkilerini düşünürsek, kararların oybirliği ile alınmasının önemi bir kere daha artmaktadır. Nitekim anılan hizibe karşı MYK'nın yürüttüğü mücadeleyi de Kongre, «takdirle» karşılamış ve eylemini oybirliği ile onaylamıştır.

Bu Kongre'nin görebildiğimiz ya da bugünkü bilincimizle göremediğimiz, eksiklikleri de vardır elbette ve bu doğaldır. Gelişen ve güçlenen, gelişip güçlenecek olan Parti, bu Kongreyle daha gelecekteki kongreler için güçlü ve kalıcı adımlar atmıştır.

KARARLARIN UYGULAYICISI MYK

Yazıya, İkinci Büyük Kongrede Partinin sınıfsal yapısını açıklayan rakamlarla başlamıştık. Bu kez alınan kararları yaşama sokacak olan ve Kongrede oy birliği ile seçilen Merkez Yönetim Kurulu'na ilişkin bazı rakamlar vermek istiyoruz.

21 üyeden oluşan TİP MYK'nun 18'i geçen dönem (1971 öncesi) Parti kademelerinde çalışmış üyelerden oluşuyordu. Bu 18 üyeden 10 tanesi geçen dönem TİP Genel Yönetim Kurulu (şimdi böyle bir kurul yok) üyeleriydiler. MYK'nun üç üyesi Partinin yeniden kuruluşu döneminde üye oldular.

Merkez Yönetim Kurulu içinden tek tek yapacakları görevlere göre seçilen Başkanlık Kurulu üyelerinin biri hariç diğerleri eski dönem GYK üyeleriydiler.

MYK üyelerinin çoğu 1965 ve daha önceki yıllarda Partili olmuşlardı.

MYK üyelerinin sınıfsal kökeni ise şöyle; 5 sanayi işçisi, 5 büro ve hizmet işçisi, (6 üye çeşitli zamanlar üst düzeyde sendika yöneticiliği yapmış, halen üç üye fiilen sendika yöneticisi), 1 sosyolog, 1 hekim, 1 felsefe öğretmeni, 1 ilkokul öğretmeni, 1 muhasebeci, 1 mühendis, 2 iktisatçı ile 3 avukat. (Her üçü de çeşitli dönemlerde ve uzun yıllar sendika avukatlığı yaptılar.)

MYK üyelerinin yaş ortalaması 38, en genç üye 30, en yaşlı üye 68 yaşında.

MYK ayda bir toplanıyor.

MYK üyelerinin 17'si Merkez yöneticisi, Parti yayınları yöneticisi ya da il başkanı olarak tam gün partide çalışıyorlar.

Kongrenin kapanışında bir konuşma yapan Genel Başkan Behice Boran şöyle diyordu: **«1971'den dört sene sonra, Türkiye İşçi Partisi kurulduğunda, 4. Büyük Kongrenin bıraktığı veya vardığı noktadan da daha ileri, daha gelişmiş, daha bilinçli olarak kuruldu. 4. Büyük Kongre'de vardığımızdan daha açık, daha gelişmiş, daha sağlam bir işçi sınıfı partisi olarak rayına oturdu. Ama dediğim gibi süreç devam etti, devam ediyor, devam edecek. Her kongremizden daha kuvvetli, daha gelişmiş, daha canlı, daha yetenekli bir işçi sınıfı partisi, işçi sınıfımızın bilimsel sosyalist partisi olarak çıkacağız. Bundan hiç birimizin şüphesi yok. Hiçbirimizin şüphesi olmadığından benim şüphem yok.»**

Türkiye İşçi Partisi İkinci Kongresi sınıf bilinçli işçilere, aydınlara, demokrasi savaşçılarına, kutlu olsun.

KOMÜNİST ENTERNASYONAL'İN III KONGRESİ ve GOŞİZM*

GEORGES COGNIOT

Birinci emperyalist savaşın sonuna doğru ve bu savaşın ertesinde devrimci harekette benzersiz bir gelişme gözlendi. 1917 Mart ayında Çarlık devrildi; aynı yılın Mayıs ayında İngiltere'de güçlü bir grev dalgası yükseldi; 1917 yılı Kasım'ında Rus proletaryası iktidarı ele geçirdi. 1918 Kasım'ında ise Alman ve Avusturya-Macaristan monarşileri yıkıldı. Grev hareketleri bir dizi Avrupa ülkesini sardı ve özellikle ertesi yıl içinde genişledi; 1919 yılı Mart ayında Macaristan'da Sovyet Cumhuriyeti kuruldu; aynı yılın sonlarına doğru Amerika Birleşik Devletleri maden, metalürji ve demiryolu işçilerinin zorlu grevleriyle çalkalanmaya başladı. Almanya'da, 1919 Ocak ve Mart aylarındaki çatışmalardan sonra, hareket Kapp darbesiyle Mart 1920'de doruk noktasına ulaştı; Fransa'da en yüksek gerilim dönemi Mayıs 1920'de yaşandı; İtalya'da sanayi ve kır proletaryasının hareketi sürekli güçlendi ve aynı yılın Eylül ayında fabrikalar ve büyük toprakların işgaline kadar gitti; 1920 Aralık'ında Çek proletaryası politik genel grev silahına başvurdu. 1921 Mart'ında Orta Almanya'da işçiler ayaklandı ve İngiltere'de maden işçilerinin grevi görüldü.

PROLETARYANIN İKTİDAR İÇİN MÜCADELESİNDE BELİRLİ BİR DÜŞME

Bunlara karşın, bu güçlü dalga ne dünya kapitalizmini ne de Avrupa kapitalizmini yıkamadı. Bazı yenilgilere uğranıldı. Bunların

---

* **CAHIERS DE L'INSTITUT MAURICE THOREZ** No. 22, 2 trimestre 1971'de yayınlanan, Georges Cogniot'un III. Kongre'nin 50. yıldönümü dolayısıyla verdiği konferansın metni Türkiye İşçi Partisi Merkez Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

içinde en önemlileri 1919 Ağustos'unda Macaristan Sovyet Cumhuriyeti'nin yenilgisi, 1920 Ağustos'unda Kızıl Ordu'nun Varşova'ya doğru ilerleyişinin durdurulması, İtalyan proletaryasının hareketinin başarısızlığı ve 1921 Mart'ında Alman işçilerinin başarısızlığı. 1921 yazında toplanan Komünist Enternasyonal'in 3. Kongresi savaş ertesindeki devrimci hareketin bu dönemini kendiliğinden bir vurucu güç, amaç ve yöntemlerini de çok anlamlı bir belirsizliğin belirlediğini ve bu dönemin her halde sona erdiğini saptadı. Artık, proletaryanın iktidar için mücadelesinde «belirli bir yumuşama, belirli bir yavaşlama» vardı. Kapitalistlerdeki panik halindeki komünizm korkusu zayıflamıştı, burjuvazinin sınıfsal gücü ve devlet organlarının sağlamlığı konusundaki duyguları kuşku götürmez biçimde güçlenmişti.[1]

Burjuvazinin en büyük zaferi, savaşın doğrudan bir proleter devrimi doğurmamasından geliyordu. Vaillant-Couturier'nin, 22 Haziran'da 3. Kongre'nin açılışında dediği gibi, «Doğu ve Batı'daki ekinimiz henüz olgunlaşmış değil, halklar ancak kımıldamaya başladılar...».[2]

Bundan da öte; burjuvazi tüm ülkelerde işçi kitlelere karşı, karşı-saldırıya geçti ve bu karşı-saldırı gitgide büyümeye başladı. Bu saldırı, 1920-1921 ekonomik bunalımı ve savaş ertesinde kitlelerin elde ettiği ekonomik ve politik kazanımların geri alındığı bir ortamda yürütülüyordu.

Uzun süredir marksist düşüncenin önünde duran sorulardan biri, devrimin çeşitli ülkelerde kendiliğinden olup olmayacağı sorusu, olumsuz olarak yanıtlanıyordu. Devrim belirli bir ülkede gerçekleştikten sonra, hemen, bir dünya ya da Avrupa devrimine dönüşeceğini düşünen Marx'ın tavrı, XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başı sosyalist bilincinde tartışılmaz bir doğru niteliğini almıştı; böylece Rusya'da devrim patlak verince, herkes bunun Avrupa devriminin çıkış noktası olduğuna inandı; devrimden yana olanların ve onu gerçekleştirenlerin büyük çoğunluğunun düşüncesi buydu. Avrupa'daki bunalımlı durumu nesnel olarak değerlendiren Lenin de aynı umudu büyük ölçüde paylaşıyordu.

Ancak, devrimin tüm büyük ülkelerde kendiliğinden gerçekleşeceği tezi, başkaları gibi onun için de tartışmasız bir kural niteliğinde değildi. Lenin, Marx'ın yaşamadığı, tekelci kapitalizmin yeni özelliklerinin çözümlemesini yaparken, çok yıl önce, emperyalizmin dünya zincirinin en zayıf halkada, çelişkilerin en ağır olduğu noktada

---

(1) **Le Temps**, 28 Nisan 1921: «Bir yıldan bu yana katedilen yol gözönüne alınarak tamamen rahatlayabiliriz; geçen yıl, 1 Mayıs, devrimin ilk aşaması olan bir genel grevin başlangıcı olacaktı. Bugün savaş sonrasının tüm bunalımlarının aşılmasında ulusun çaba göstereceğine mutlak bir güven duyulmaktadır.»

(2) **Protokoll des III. Kongresses der K. I**, s. 30.

koparak, sosyalist devrimin başlangıçta tek bir ülkede gerçekleşebileceğini göstermişti.

Yine de bu, 1917-1921 yılları arasındaki güçlü toplumsal mücadeleler dalgasından dolayı devrimci Rusya'nın devrimci bir Avrupa'nın desteğinden yararlanmayı ummaması için bir neden olamazdı. İşte gerçekleşmeyen umut buydu.

YENİ DURUMUN NEDENLERİ

Bu durumun nedenleri ne olabilir? 3. Kongre, 4 Temmuz 1921 tarihli Dünya Durumu ve Enternasyonal'in Görevleri Üzerine Tezler'de şöyle diyecektir: Çeşitli ülkelerin proletaryası (savaştan bu yana geçen iki buçuk yıl içinde işçi sınıfının başını çeken güçlü, merkezi ve eyleme hazırlıklı bir uluslararası komünist parti bulunsaydı) görevini başarmasına yetecek ve bir devrimi zafere ulaştırabilecek kadar çok güç ortaya koymuş, mücadeleye yatkınlığını göstermiş ve özveri anlayışını kanıtlamış olacaktı. Fakat çeşitli tarihsel nedenler ve geçmişin etkileri sonucu savaş sırasında ve daha sonra Avrupa proletaryasının başında İkinci Enternasyonal örgütü bulunmuştur...»

Bir dizi büyük kapitalist ülkede (Fransa, İngiltere, Çekoslovakya, İtalya)[3] komünist partilerin kuruluşu 1920'nin ikinci yarısı ve 1921'in başında gerçekleşebildi; Almanya'da Komünist (Spartakist) Parti ile Bağımsız Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadının birleşmesiyle Birleşik Komünist Parti'nin kuruluşu 1920 Aralığında gerçekleşti. II. Enternasyonal ve 1921 yılı Şubat ayında kurulan Merkezci Enternasyonal kapitalist ülkeler işçi sınıfının önemli bir bölümü üzerindeki etkisini korumaktadır; 1921'de sosyalist partilerin 8 milyon, reformist sendikaların ise 22 milyon üyesi bulunmaktadır. Birçok ülkede, işçi sınıfının önemli bir bölümü komünistlerin ardında değildir. Örneğin, İtalya'da, 15 Mayıs 1921'de yapılan parlamento seçimlerinde komünistler 304.719 oyla 15 sandalye kazanırken Sosyalist Parti 1.631.435 oy alarak 123 temsilci çıkarmıştır.[4] Aynı yılın başında Rus Partisi dışındaki komünist partilerin üye toplamı ancak 760.000'i bulmaktadır.

---

(3) Örneğin İtalya için, Lenin, 3. Kongre'de 28 Haziran'da şunları söyleyecektir: «İtalyan komünistleri her zaman yeteri kadar komünist değildir. İtalya'da fabrikaların işgali sırasında tek bir komünist görülmüş müdür? Hayır, çünkü o sıralarda İtalya'da komünizm yoktu; bir tür anarşizmden söz edilebilirdi ama marksist komünizmden asla. İtalya'da komünizmin yaratılması ve devrimci mücadele deneyimi ile işçi kitlelere maledilmesi gereklidir...» **Oeuvres,** tome 32, p. 495)

(4) İtalyan Komünist Partisi gibi henüz genç ve düşmanlarla çevrili bir parti için elde edilen sonuçların bir yenilgiden çok daha başka bir anlam taşıdığı unutulmamalıdır.

Komünistlerle sosyal demokratlar arasındaki ayrılıklar, 3. Kongre'nin de belirttiği gibi, birincilerin devrimin gerçekleşeceği belirli bir tarih için bahse girmelerinden, ikincilerin ise bu «ütopya»ya karşı olmalarından ileri gelmemektedir. Bu ayrılıklar, sosyal demokrat yöneticiler, burjuva devletinin yeniden kendi lehine denge sağlamasına yardımcı olurken, komünistlerin bu rejimi yıkmak için ellerindeki tüm fırsat ve yöntemlerden yararlanmalarından kaynaklanmaktadır. Sosyal demokrat etkilerin ağır basması, tüm ülkelerde iktidarın burjuvazide kalmasıyla sonuçlanmıştır.[5]

Bu dönemde, kapitalizmin bir «toparlanma» ve süreklilik kazanma döneminin geldiği kesinlikle söylenemez. Kapitalizmin gelişme eğrisi bir bütün olarak düşmektedir. İşçi hareketinin genel perspektifi Komünist Enternasyonal'in 1. ve 2. Kongresi'nde saptananın aynıdır. Fakat, proletaryanın kavgası savunmaya dönük bir nitelik taşımaktadır; komünist partiler taktiklerini gözden geçirmek, savunma operasyonlarını genişletmek, derinleştirmek ve kaynaştırmak yoluyla son amaca yönelik politik kavgalara dönüştürme göreviyle karşı karşıyadır. Bunun içindir ki, edilginliğe her zamankinden çok düşman olan komünist partiler **kitlelerin** başına geçmek, işçi sınıfı **çoğunluğunun** fiili yönetimini ele geçirmek, gerçek birer eylem partisi olmak zorundadır.

GOŞIST YANILGILAR

Bu zorunluluk tüm ülkelerde tanınmaktadır.

Fransa'da, Tours Kongresi'nden sonra, hem merkezci hem de bir çocukluk hastalığı olan goşist nitelikli yanılgılar görülmektedir. Bir dizi yöneticiyi «komploculukla» suçlayan hükümetin saldırısına yanıt olarak goşistler ve gençlik örgütlerinin bazı militanları daha sonraları Lenin'in de şiddetle eleştirdiği bir plan yapmaktadır: askerlerin greve gitmesini önermekte ve böyle bir hareketin sosyalist dev rimin başlamasına katkıda bulunacağını düşlemektedirler.

İtalya'da, genç Komünist Parti'nin yönetimi, parlamenter çekimserlik hareketinin eski adamlarından ve dogmatik ve şematik tavırlar içindeki Amadeo Bordiga taraftarlarının elindedir. Bu grup, sekterizm sonucu kitlelerden kopmuştur. Faşist tehlikenin ciddiyetini anlamamakta ve faşistlerin iktidara gelmesinin, yönetici çevrelerin birinin diğerinin yerini alması anlamına geleceğini düşünmektedir. Bazen, Bordiga, Komünist Parti'nin bazı durumlarda Giolitti hükümetine muhalif olan milliyetçileri desteklemekten kaçınmaması gerektiğini yazıyordu; buna karşın, Parti üyelerinin komünist olmayan kav-

---

(5) 3 Ağustos 1921'de Sosyalist Parti ve Genel İş Konfederasyonu yönetiminin Mussolini ve faşistlerle resmen bir «Barış Paktı» imzaladıkları biliniyor.

ga örgütlerine katılmasını ya da bunları yalnızca desteklemesini yasaklıyor ve komünistleri tecrit ediyordu. Doğal olarak, faşizm **yalnızca** bu tür yanlışlardan yararlanarak iktidara gelmemiştir; Turati'nin sosyal demokrat kaypakların ve de Gasperi'nin başında bulunduğu Halk Partisi'nin temsil ettiği katoliklerin sorumlulukları son derece ağırdır, ama genç Komünist Parti'nin sekter yanılgıları da apaçık ortadadır.[6]

«SALDIRI TEORİSİ»

Uluslararası işçi hareketinin dikkati özellikle Almanya üzerinde yoğunlaşıyordu.

7 Ocak 1921'de Almanya Birleşik Komünist Partisi'nin Merkez Komitesi, sendikalar da dahil, tüm işçi sınıfı örgütlerine bir «açık mektup» göndermişti. Mektup, tüm örgütleri gitgide güçlenen gericilik ve sermayenin emekçilerin yaşam koşullarını hedef alan saldırısına karşı ortak mücadeleye çağırıyordu. Lenin bu belgeden övgüyle sözediyor ve bu mektubun gönderilmesini örnek bir politik girişim olarak değerlendiriyordu. «Açık mektup» 1920'de **Komünizm Bir Çocukluk Hastalığı**'ndan çıkarılan derslere denk düşüyordu.

Buna karşın, askeri sloganlara bayılan goşistler saldırı teorisi olarak adlandırdıkları şeyden vazgeçmiyorlardı; bu teorinin ortaya konması 1920 Aralığındaki Parti'nin Birleşme Kongresi'ne dek gidiyordu. Kongre Bildirisi, darbelere karşı çıkmakla birlikte, şöyle demişti: «Birleşik Komünist Parti, **olayların olanak verdiği ya da zorladığı durumlarda kendi başına eylemlere girmek** için yeterli güce sahiptir... Proleter eylemleri başlatmayı ya da kendiliğinden ortaya çıkan eylemlerin başına geçmeyi bilecektir.»

Alman Partisi'nin yönetiminde birlik yoktu: kimileri saldırı teorisini savunurken kimileri de «açık mektup» politikasından yanaydı. Burjuvazi ve sağ sosyalistlerin bu durumdan yararlanmayı düşünmüş olmaları şaşırtıcı değildir: karşı-devrim öncü işçiler ve Komünist Parti'yi hazırlıksız ve olgunlaşmamış bir eylem içine sokma manevrasına girişti.

19 Mart'ta, fabrikalarda yankesiciliği önlemek gibi gülünç bir gerekçeyle sosyal demokratların yönetimindeki Prusya hükümeti Halle-Merseburg[7] yöresinin sanayi yerleşimlerini polise işgal ettiriyordu. Ertesi günü, Komünist Parti Merkez Komitesi Parti'yi savaş haline geçirerek bu müdahaleyi şu sözlerle yanıtlıyordu: «Proletarya

---

(6) Maurizio Ferrara, **Les différences entre 1921 et 1971 dans la lutte contre le fascisme**, (**Unita**, 19 Şubat 1971.)

(7) Merseburg, komünistlerin 1921 Şubat'ında iki sosyal demokrat partinin 145.000'i ancak bulan oyuna karşılık, yaklaşık 200.000 oy aldığı bir kaleydi.

kavgayı kabul etmek zorundadır». Böylece hazırlıksız olunduğu ve düşmanın seçtiği bir anda, Orta Almanya'da ayaklanma başladı; ulusal dayanışma grevi istenen ölçüde yaygınlaşmadı; 1 Nisan'da yenilgi kesinleşmişti. Parti'nin eski başkanı Paul Levi, Parti'nin direncini kırmak için aceleyle ünlü broşürü «Unser Weg. Wider den Putschismus» **(Yolumuz Darbeciliğe Karşı)**'yı yayınlayarak burjuvazinin eline yeni silahlar verdi.

Orta Almanya'daki Mart mücadeleleri işçi sınıfı tarihine bir zafer sayfası olarak geçecektir. 100.000 kişinin eyleminden darbe olarak söz edilemezdi. Ancak, bu Parti'yi olan bitenin çözümlemesini yapmaktan ve yapılan yanlışların eleştirilmesinden alakoyamazdı. Merkez Komitesi'nin çoğunluğu durumu başka türlü değerlendirerek girişimi doğrulamaya ve onu bir taktik modeli olarak göstermeye çabaladı. Mayıs ayında, Merkez Komitesi'nce kabul edilen «Mart Eylemi Üzerine Tezler»de şunları okuyoruz: «Parti, tarihsel görevini yerine getirmek istiyorsa, Mart eylemlerinin temelinde bulunan devrimci saldırı çizgisini korumak zorundadır; bu yolda kararlı ve güvenli ilerlemelidir... Çatışmaları yoğunlaştırmalı, kitleleri harekete ve eyleme geçirmeliyiz». Clara Zetkin gibi uyanık ve ileri görüşlü yoldaşların muhalefetine karşın, «Saldırı Teorisi» üstün gelmişti.

Lenin, Alman Partisi'nin provakosyona kapıldığına inanıyordu.

LENİN GOŞİZME KARŞI

Uluslararası hareketin pratiği işçi sınıfının yenilgilerinin nedenlerinin —burjuvazinin işbilir taktiği ve sosyal demokrat yöneticilerin politikası yanında— komünist partilerin zayıflığı ve olgunlaşmamışlığı, son derece yetersiz teorik düzeyleri, deneyim eksikliği ve bünyelerinde olumsuz sosyal demokrat geleneklerin ve goşizmin varolmaya devam etmesi olduğunu göstermektedir. Ağustos ayında, Lenin **Alman Komünistlerine Mektup**'da şöyle yazacaktır: «Ülkelerin büyük çoğunluğunda, partilerimiz gerçek komünist partilerin olması gerekenden, yani, tüm Parti üyelerinin istisnasız kitlelerin mücadelesi, hareketi ve günlük yaşamına katıldığı gerçekten devrimci olan tek sınıfın gerçek öncüsü olmaktan uzakta, çok uzakta bulunmaktadır.[8]

Lenin'in bir yıl önce geçersizliğini ortaya koyduğu «çocukluk hastalığı»na karşı kesin bir tutum içine girmek, Komünist Enternasyonal'e doğru bir çizgi kazandırmak, kapitalist ülkeler komünist partilerine, değişen toplumsal güç ilişkilerinin doğru bir çözümlemesine dayanarak çalışmalarını yeniden düzenlemelerinde yardımcı olmak ve savunma mücadelesine geçişin işçi sınıfının enerjisini toplayacak

---

(8) Lénine, **Oeuvres**, Editions Sociales, t. 32, p. 556.

özenli bir günlük çalışma gerektirdiğini onlara anlatmak bir zorunluluk halini almıştı. Clara Zetkin, Lenin'in Enternasyonal'in 3. Kongre öncesinde dedıklerini şöyle anlatıyor: «İlk dünya devrimi dalgası çekildi, ikincisi de henüz yükselmiyor. Bu konuda düşlere kapılmamız tehlikeli olacaktır. Biz, zincirleriyle denizi döven (Pers kralı) Serhas değiliz... Yaklaşan devrimci dalgadan bilinçli olarak yararlanmak için tüm enerjimizle hazırlanmalı, çok iyi hazırlanmalıyız. Işte sorunun temeli budur. Once yorulmak bilmez bir Parti ajitasyon ve propagandası sonra da Parti eylemi gereklidir. Biz bolşevikler, 'Hazırol, ileri!' demeden önce kitleler arasında ne kadar çok çalıştık. Kitlelerin kazanılması, iktidarın kazanılmasının önkoşuludur.»

Daha sonra, 1922 Şubat'ında, 3. Kongre'deki tutumu ile ilgili, **Bir Yazarın Notu**'nda Lenin şöyle yazacaktır: «Bu kongrede, sağ uçta yer aldım. Bunun tek doğru konum olduğuna inandım. Çünkü, başlarında birçok Alman, Macar ve İtalyan yoldaş bulunan kalabalık (ve 'etkili') bir delege grubu, değişmez bir sol konumu benimsiyorlardı ve bu goşist bir yanılgıydı. Çok kez, kendiliğinden ve doğrudan devrimci eyleme fazla olanak vermeyen bir durumu sağlıklı biçimde hesaba katmak yerine, küçük kızıl bayraklarını çılgınca sallıyorlardı.»[9] Bela Kun gibi, gerçek devrimciler bile devrimci durumun oluşumunu yapay olarak hızlandırmakta sabırsızlık gösteriyorlardı.

Bir ölçüde, bu goşizm sağ oportünizme karşı doğal bir tepki idi. Almanya'da Paul Levi'nin, İtalya'da sosyalist yöneticiler ve diğerlerinin merkezci ve oportünist görüşlerine öfkelenen devrimci ögeler maceracı konumlara sürükleniyorlardı. Fakat, Lenin'in dediği gibi, iki yönde de bir adım daha atıldığında doğru, yanılgıya dönüşebiliyordu. Ona göre, oportünizm kininin gözleri köretmesine izin vermemek gerekiyordu.

5 Kasım 1921'de, nesnel durumu soğukkanlılıkla değerlendirememenin, komünist öncünün tecrit olmasıyla sonuçlanmakla kalmayıp komünist partilerin varlığını da tehdit edeceğini yazıyordu: «Gerçek bir devrimci için en büyük tehlike, belki de biricik tehlike, devrimci eğilimi abartmak, devrimci yöntemlerin bilinçli ve başarılı olarak uygulanması için gereken koşulları ve bunun sınırlarını unutmaktır. Gerçek devrimciler, 'devrim'i büyük harfle yazdıklarında, 'devrim'i neredeyse tanrısal bir yaratık haline getirdiklerinde, kendilerini kaybedip olabildiği kadar soğukkanlı ve açıklıkla düşünme, hangi anda, hangi durumlarda, hangi eylem alanlarında devrimci olarak davranıp hangilerinde reformist eyleme geçmek gerektiğini ölçüp biçme yeteneklerini yitirmeye başladıklarında büyük zarar görmüşlerdir. Ger-

---

(9) Lénine, **Oeuvres**, t. 33, p. 209.

çek devrimciler (bir dış yenilgi anlamında değil, kendi davalarının bir iç başarısızlığı anlamında) yalnızca, kendilerinden geçip «büyük ve muzaffer bir dünya» devriminin, koşullar ne olursa olsun ve eylem alanları ne olursa olsun, tüm sorunları devrimci yoldan kesip atabileceğine inandıkları ve bunu zorunlu olarak yapması gerektiğini düşledikleri anda batacaklar (ve bu durumda mutlak batacaklardır)dır.»[10]

G. Dimitrov, 1921 Şubat sonunda Bulgaristan'da bir komünist ayaklanma projesiyle ilgili olarak nasıl Lenin ile konuşmaya gittiğini ve Lenin'in, uluslararası durumun elverişsizliği ve aynı zamanda Bulgar Partisi'nin hazırlıksızlığını ve Tarım Birliği'nin etkisinin sürdüğünü göstererek, kendisini bundan nasıl vazgeçirdiğini anlatmıştı. Lenin, ona dikkatin, Parti'nin güçlendirilmesi, işçi sınıfının örgütlenmesi, işçi-köylü ittifakı, ordu içinde çalışma gibi noktalarda yoğunlaştırılmasını salık vermişti.[11]

Goşizm gitgide günün en önemli tehlikesi haline geliyordu. Pierre Sorlin gibi, bir Fransız tarihçisi Lenin'in düşüncesinin **«goşistlere neler borçlu olduğunu vurguladığını»** öne sürdüğünde, onun taraflılığına mı yoksa cehaletine mi parmak ısıracağımızı bilemiyorum.[12]

SOVYET RUSYA'NIN SORUNLARI

Lenin, eskiden beri Rusya'da da goşizme karşı mücadele vermişti. 1905 Devrimi'nden sonra Duma'yı boykot etmekten ve parlamenter çekimserlikten yana olan «otzovistler»le çatışmıştı. Brest Barışı döneminde «sol komünistlerin» aşırı-«devrimci» söz ve tavırlarına karşı katı bir mücadele içine girmişti. 1921'de aynı mücadeleyi Rusya'da yeniden vermesi gerekti.

1921 yılında Sovyetler ülkesinin ne denli zor bir durumda bulunduğunu kısaca anımsatalım.

Sovyet Rusya, iç karşı-devrimin bağlaşığı dış müdahaleye karşı savaşta zaferi söküp aldı. Ama bu zafer, çok büyük bir özveriyle elde edilebildi. Ekonomik güçlükler sonucu kulaklar (sömürücü köylüler) orta köylülüğün bir kesimini peşlerinden sürüklemeyi başardılar. 1921 Cornstadt ayaklanması küçük burjuvazinin çekimser ruh halinden kaynaklanan tehlikenin en açık ifadesidir.

Durumun gereklerini yerine getirmek üzere Lenin, işçi sınıfı ile köylülük ittifakını güçlendirmeye yönelik Yeni Ekonomi Politikası (NEP) teorisini geliştirdi. Bu ekonomi politikasının yeni olarak adlan-

---

(10) Lénine, **Oeuvres,** t. 33, p. 106.

(11) **Souvenirs des camarades bulgares sur Lénine,** Moscou, 1958 ve «Pravda», 12 Kasım 1966.

(12) Bak. Pierre Sorlin, **Lénine et le gauchisme, «Études»,** Haziran 1970, p. 820.

dırılması savaş komünizminden farklı olmasından kaynaklanıyordu. Gerçekten NEP geçiş ekonomisinin temellerini atan 1918 ilkbaharındaki çizginin sürdürülmesi ve geliştirilmesi niteliğindeydi. NEP'i «doktrinden radikal bir kopma»[13] olarak niteleyen burjuva tarih yazımı gerçekleri ayaklar altına almaktadır.

Troçki, Buharin ve diğerleri günün güçlüklerinden yararlanarak sendikalarla ilgili ünlü tartışmayı Parti'ye dayatmaya başladılar. Troçki, sendikaların devletleştirilmesi ve emeğin militarize edilmesi görüşünü açıklarken, Lenin proleter demokrasiyi savunuyordu. Bu tartışma sırasında «işçi muhalefeti» ve «demokratik merkeziyetçilik» adlı yarı-anarşist gruplar da Lenin'e karşı çıkıyorlardı.

İşçi Muhalefeti'nin yöneticileri Kliapnikov, Kollontai ve Lutovinov, ekonomiye yön veren tüm organların yöneticilerinin yalnızca sendikalarca seçilmesi ve üstelik sendikaların gösterdiği adayların Sovyet iktidarı organlarınca değiştirilmemesini istiyorlardı. Ekonomi üzerindeki tam yetkili yönetici, sendikaların temsil edildiği «Pan-Rusya Üreticileri Kongresi» olacaktı. Böylece, anarko-sendikalizm o zamana dek maskelediği isteklerini öne sürme zamanının geldiğine inanmıştı. Lenin, bunu, tüm bu anarşist ve anti-marksist akımların gerçekte, küçük burjuvazinin işçi sınıfı üzerindeki etkisinden kaynaklandığını göstererek yanıtladı. 1921 Mart'ında yapılan Rus Komünist Partisi X. Kongresi bu düşüncelerin propagandasını yapmanın Parti üyeliği ile bağdaşmadığını bildirerek tüm bu fraksiyonların dağıtılmasını istedi.

22 Haziran'da Komünist Enternasyonal'in 3. Kongresi başladığında uluslararası hareketin politik durumunu belirleyen başlıca veriler bunlardı.

İŞÇİ SINIFI ÇOĞUNLUĞUNUN KAZANILMASI İÇİN

Lenin, Enternasyonal Yürütme Komitesi'nce, Kongre karar tasarılarını kaleme almakla görevlendirilen komisyona üye olarak seçilmişti. Kapitalist ülkeler delegeleri geldikçe onları kabul ederek görüştü: bunlar arasında Fransız heyeti üyelerinden Vaillant-Couturier ve André Morizet de vardı.

5 Temmuz'da, Lenin Kongre'ye Rus Komünist Partisi'nin taktiği üzerindeki raporunu sundu. Bu raporda uluslararası durumu karşıt güçlerin bir dengesi olarak niteliyor ve kesin sonucunu şöyle açıklıyordu:

---

(13) Deyim Leonard Schapiro'ya aittir: **De Lénine à Staline,** Gallimard, 1967, p. 244. Bu karşı-devrimci yazar daha ileride (p. 252) NEP'in «burjuva devriminin henüz tamamlanmadığı» anlamına geldiğini söylemekten çekinmemektedir.

«Uluslararası devrim, öngördüğümüz gibi ileri doğru gelişiyor. Ama bu gelişen hareket beklediğimiz gibi, düz bir yol izlemedi. İlk bakışta, diğer ülkelerde yani kapitalist ülkelerde, ne kadar kötü olursa olsun, barışın sağlanmasından sonra, devrimci belirtiler çok iyi bildiğimiz gibi, çok ve önemli olsa da ve hatta beklediğimizden çok daha fazla ve önemli olsa da, devrimi gerçekleştirmek mümkün olmadı... Şimdi ne yapmalıyız? Devrimi uzun uzadıya hazırlamak ve onun ileri kapitalist ülkelerdeki somut gelişimi sorununu enine boyuna incelemek zorundayız. Uluslararası durumdan çıkarılması gereken ilk sonuç budur. Rusya cumhuriyetimiz için de bu kısa zaman aralığından yararlanarak taktiğimizi bu zikzaklı tarihsel çizgiye uydurmak durumundayız.»[14]

Olayların **somut** gelişimini inceleyerek devrimi **sağlam biçimde** hazırlamak ve taktiği **zikzaklı** bir tarihsel çizgiye **uydurmak**: Lenin'in 3. Kongre'deki temel düşünceleri bunlardı. Tüm düşüncesini sergilerken hemen aslolanın «proletaryanın çoğunluğunun kazanılması» olduğunu belirtmekte ve şunları eklemektedir: «Proletaryanın gelişmiş bir kapitalist ülkede örgütlenmesini geliştirdiği ölçüde tarih bizden devrimin hazırlanmasında ciddiyet bekleyecek ve o ölçüde işçi sınıfının çoğunluğunun kazanılmasında ciddi olmamız gerekecektir.»[15]

Lenin'in raporu delegeler üzerinde büyük bir etki yarattı. Ama goşistleri de saldırıya yöneltti. Komünist İşçi Partisi'nin temsilcisi bazı Alman delegeler Rusya'daki yeni ekonomi politikasının, kapitalist ülkelerle ticaretin vb. dünyadaki diğer komünist partilerin burjuvalaşması sonucunu verdiğini öne sürerek Sovyet Rusya ve diğer ülkelerin devrimci proletaryası arasında yapay olarak bir karşıtlık kurmaya çalıştılar. «Parlamentarizme, sendikalara ve uzlaşma taktiğine son verilmesini» istediler. Lenin'in onları yanıtlamak için aldığı notlarda şunlar yazılıydı: «devrimin **daha derinlemesine,** daha **tedbirli** hazırlanması». Yine aynı notlarda, «devrim yapmakla ticaret yapmayı» ayırmayı, ya da karşı karşıya getirmeyi reddediyordu.

Ama goşizme karşı asıl mücadele Enternasyonal'in taktiği konusunda verildi. Oturumlarda tartışmalar 1 ve 2 Temmuz'da yapıldı ama asıl çalışma daha önceden komisyonda yapılmıştı.

Komisyona iki karar tasarısı verilmişti: biri Rus heyetinin isteği üzerine Karl Radek tarafından kaleme alınmıştı, diğeri ise A. Thalheimer ve Bela Kun'un önerisi idi. Lenin 10 Haziran'da tasarılar konusundaki görüşlerini yazıyordu: tamamen yanlış olarak gördüğü Thalheimer ve Bela Kun'un tezlerinin oylanarak reddedilmesini ve

---

(14) Lénine, **Oeuvres,** t. 32, pp. 511-512.
(15) Lénine, **Oeuvres,** t. 32, p. 512.

goşistlerin etkisi ile konulan «düzeltmeler»den arındırılarak diğer metnin temel olarak alınmasını istiyordu. Lenin, «işçi sınıfının toplumsal bakımdan belirleyici ögelerinin kazanılması» formülünün yerine «komünist ilkeler için işçi sınıfı çoğunluğunun kazanılması» deyiminin konulmasını istiyordu. Lenin, (ilk önceleri eski sendikalar üzerinde etki sahibi olunması anlamına geldiği sanılan) çoğunluğun kazanılması temel düşüncesinden her uzaklaşmayı ve sözde propaganda döneminin sona erip buna karşılık eylem döneminin başladığını söyleyen her atıfı «caniyane bir hafiflik» olarak niteliyordu.[16]

ALMAN GOŞİSTLERİNİN YANINDA BAZI FRANSIZLAR

Alman Birleşik Komünist Partisi heyeti Lenin'in tavrının Mart eyleminin eleştirilmesi anlamına geldiğinin farkındaydı. Zaten Lenin de 15 Haziran'da yaptığı bir konuşmada böyle bir eleştiride bulunmuş ve «saldırı teorisi»ni mahkum etmişti; söyleşilerde yalnız Orta Almanya olaylarına değil, aynı zamanda da Alman Partisi'nin ağırlığı, katılığı, dogmatizmi ve reformist sendikalarda çalışmayı boşlamasına karşı çıkıyordu. 9 Temmuz'da, Lenin'in aracılığıyla Alman Birleşik Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin çoğunluğu ile onlara muhalif ve büyük devrimci önderin düşüncelerine daha yakın olan Clara Zetkin gibi yoldaşlar arasında uzlaşma sağlandı.

17 Haziran'da yapılan Yürütme Komitesi toplantısında Fransız sorunları ele alındı. Lenin orada da Fransız Komünist Partisi'nin yeni oluşmakta olduğunu belirterek, sağ ve sol oportünizm artıklarından temizlenmesi ve olgunlaşması için zamana gerek olduğunu anlamaktan aciz «saldırı teorisi» yanlılarına karşı savaş verdi.

Lozovski, Lenin ile ilgili anılarında şunları anlatıyor: «Kongre'ye aşırı sol görüşleri olan birçok kişi, bu arada Fransızlar da gelmişti. Onlardan biri, Laporte adlı bir gençlik delegesi Komünist Enternasyonal'in taktiğinin oportünist olduğunu ve bu gidişin uluslararası harekete zarar verdiğini göstermeye çalışıyordu... Temel yönelimlerinin bir bölümü o sıralar 'saldırı teorisi'ni yaratmış olan bazı Almanlar'ınkine benziyordu. Bolşevik ilkeyi oldukça özgün bir biçimde yorumlayarak, gücü olsun ya da olmasın, başarabilsin ya da başaramasın, işçi sınıfının durmadan saldırması gerektiğini söylüyordu...

Bu Laporte, şöyle bir öneri sundu: işçi sınıfına çağrıda bulunmadan önce 'askerler greve' çağrısı yapılmalıydı... İlyiç 'saldırı teorisi' ve Laporte'a karşı ödün vermeyen bir tutum takındı. Bu sloganların komünist hareketi mahvedebileceğini ve Laporte'unki gibi konuşmala-

(16) Bak. Lénine, **Oeuvres**, Rusça, t. 32, pp. 266-269.

rın Partimiz açısından çok üzücü olduğunu söyledi. Laporte, yalnızca Alman delegelerin değil, Radek, Buharin ve diğerlerinin de boy gösterdiği 'saldırı teorisi' saflarına katılıyordu.»

Bulgar, V. Kolarov da bu oturumu anlattı. Lenin, Bela Kun'un «öncü savaşları» ve «enerjik saldırı» konularındaki bir konuşmasının orta yerinde müdahale etmişti. Kun'a, komünizm ve devrimci anlayışın goşizmi savunmakla ilişkisi bulunmadığını söylüyordu. Fransa'da Parti'nin devrim için hazırlanması tek başına yeterli olamazdı; devrimin zaferi goşistlerin aptallık yapmamasına da bağlıydı. Soğukkanlılık ve disiplinin geçerli olmadığını[17] söylemenin saçmalamak olduğunu söylüyordu. Fransa, İngiltere ve Almanya'da komünizmin zaferini önlemenin tek bir yolu olduğunu, bunun da goşist budalalıklar yapmak olduğunu belirtiyordu. Ama yine de komünistlerin oportünizme karşı ölçüyü kaçırmadan mücadele vermesi halinde zafer kesindi.

KONGREDE MÜCADELE

Kendi partisindeki tüm yoldaşları da Lenin'i desteklemiyorlardı. Goşistlerin Rus dostları hükümet çalışmalarının Lenin'in zamanının büyük bir bölümünü aldığı dedikodusunu yayıyorlardı. Enternasyonal'in 3. Kongresi'ne sunulan Yürütme Komitesi faaliyet raporunda Zinovyev, —Lenin'in komünist partilerin kitlelerle bağlarının sıkılaştırılması, sekterizmin ortadan kaldırılması vb. zorunluluğuna değinen direktiflerine karşın— delegeleri sağcı ve merkezcilere karşı mücadelenin güçlendirilmesi doğrultusuna yöneltti. «Temel görevimiz sağ ögelerle mücadeledir» diyordu. Radek de onun dediklerini yineliyordu.

Tüm bunlardan yüreklenen Çekler'in bir bölümü, Macarlar'ın çoğunluğu ve Komünist Gençlik Enternasyonali'nin desteklediği Alman, Avusturya ve İtalyan heyetleri Rus delegasyonu adına yapılan taktik önerilerine karşı 3. Kongre içinde açık bir mücadele başlattılar. Bu mücadeleyi tezlerin temelini çökerten değişiklik önergeleri yaparak, Mart eylemi sırasında yapılan yanlışları sessizce geçiştirerek ve dikkati özellikle Almanya, Çekoslovakya ve Fransa'daki «maskeli» merkezcilerle mücadele noktasına toplayarak yürütüyorlardı. Oturumda, değişiklik önergelerini savunan Umberto Terracini ana tehlikenin sağdan geldiğini bildirerek, «şimdiye dek 3. Enternasyonal'in hemen tüm komünist partilerine egemen olmuş statik eğilimin» yerini «dinamik eğilim»in alması gerektiğini belirtiyordu. Terracini, bu arada, tez-

(17) **Humanité**'de yayınlanan bir makalede soğukkanlılık ve disiplinin korunması isteniyordu. Goşistler bu makaleye oportünist damgasını vurmuşlardı.

lerin onlarla ilgili çok sert bir ifade kullandığını söyleyerek Fransız goşistlerini de savunuyordu.[18]

1960'da tüm bu olayları bana anlatan, Terracini'nin hemen ardından Lenin kürsüye gelerek her zamanki enerjik tonuyla Fransızca olarak şunları söylüyordu: «Kongre bu yanılgılara, bu «sol» budalalıklara enerjik biçimde karşı koymazsa hepimiz mahkum ediliyoruz demektir. Buna kesinlikle inanıyorum... Biz Ruslar, bu sol lafazanlıklara tıkanacak kadar doymuş durumdayız... Bu eğilime karşı amansız bir mücadele verilmelidir: aksi halde ne komünizmden, ne de Komünist Enternasyonal'den söz edilemez.»[19]

Lenin, tezlerin «tek bir harfinin bile» değiştirilemeyeceğini belirtiyor ve şunları ekliyordu: «Sağcı ögeleri mahkum etmekle kalmadık, onları bütünüyle dışladık. Ama, Terracini'nin yaptığı gibi sağcılarla mücadele bir spor haline getirilirse, 'Yeter! Aksi halde tehlike çok büyük olacak' demeliyiz.»[20]

Bolşevikler, yalnızca sağ oportünistler ve merkezcilere karşı değil, aynı zamanda yarı-anarşistlere karşı da mücadele vermemiş olsalardı iktidarı ele geçiremez ve koruyamazlardı. «Dinamik eğilimler», «edilgenlikten eyleme geçiş» gibi sözleri daha önceleri devrimci sosyalistler bolşeviklere karşı söylemişlerdi.

Enternasyonal'in 1. ve 2. Kongreleri'nin sloganı «Kahrolsun Merkezciler» idi. Çünkü yerine getirilmesi gerekli ilk görev, gerçek bir komünist partinin kuruluşu idi. Bu da, reformizmden kesin olarak kopmadan gerçekleştirilemezdi. Şimdi başka bir görev kendini duyurmaktadır: sağlam biçimde devrimin hazırlanması ve bunun için işçi sınıfı çoğunluğunun kazanılması. «Devrimin oldukça küçük bir parti tarafından başlatılabileceği ve zafere ulaştırılabileceği düşüncesine bütün bütün karşı değilim. Ancak, hangi yöntemle kitleleri kendi saflarımıza çekebileceğimizi bilmeliyiz. Bunun için devrime ciddi biçimde hazırlanmak gereklidir. Oysa bazı yoldaşlar şöyle diyorlar: bir an evvel 'büyük' kitlelerin gerekli olduğu düşüncesini bir yana bırakalım. Bu yoldaşlara savaş açmak zorundayız. Ciddi hiçbir hazırlık olmadan hiçbir ülkede zafere ulaşamayız... Yalnızca işçi sınıfının değil, aynı zamanda kırların sömürülen emekçi çoğunluğunu da kendi saflarımıza kazanmak zorundayız.»[21] Bu, 'merkezci avı'ndan daha önemli bir sorundur.»[22]

---

(18) **Protokoll...**, p. 502. Bu zamandan sonra, Terracini'nin uzun komünist militan yaşamı boyunca Lenin'in 3. Kongre'de öğrettiklerinden yararlandığını söylemek gereksizdir.

(19) Lénine, **Oeuvres**, t. 32, pp. 498-499.

(20) **a.g.k.**, s. 502.

(21) **a.g.k.**, s. 507.

(22) **a.g.k.**, s. 508.

Lenin'in sağ oportünizme karşı mücadelenin önemini azaltmaya çalışmadığı açıktır. Kongre'de örneğin, **Humanité**'nin hedef şaşırtmacılığı ve Fransız partisinin bir bütün olarak çok yavaş değişime uğraması, sert biçimde eleştirildi. Yine aynı Kongre, üye partilerin, ancak «mücadele içindeki işçi kitlelerle sıkı bağlar kurma yoluyla saflarında en ufak kalıntıları temizledikleri ve tüm gelenekleriyle birlikte oportünizme karşı kesin zafere ulaştıkları gün» gerçek devrimci kitle partileri haline geleceğini kararlarında vurgulamıştır.

Goşistler inatla direndiler ve manevralara giriştiler. Alman Birleşik Komünist Partisi'nden Thalheimer ayrılıkların bu kadar ciddi olmadığına ve Lenin'in «açık kapıları zorladığına»[23] Kongre'yi inandırmaya çabaladı. Vaillant-Couturier Fransız partisinin Tezler'e kararlı bir destek olmasını sağlamakla birlikte ölçülü deyimler kullandı: «Kanımızca, sağa güçlü bir yumruk savurmalıyız; öte yandan sola da dostça fakat sert bir tokat vurmamız gerekir».[24] Lenin, ise tam aksine, Laporte'un öngördüğü, sınıfa çağrıda bulunma yerine silahlı mücadele biçimindeki **saldırının** eski anarko-sendikalist ya da herveist eğilimlerle aynı çizgiye gelinerek proletaryanın en bilinçli kesiminin talihsiz bir maceraya sürüklenmesi olarak görüyordu.

TAKTİK ÜZERİNE TEZLER

9 Temmuz'da yapılan oturumda Lenin'in görüşüne uygun olan **Taktik Üzerine Tezler**'in Kongre tarafından nihayet, oybirliği ile kabul edildiğini biliyoruz. Yalnızca komisyonda bazı değişiklikler yapılmıştı: örneğin, Fransa'daki goşist ve maceracı eğilimlerle ilgili pasajın ifadesi yumuşatılmıştı.[25] 3. Kongre'nin kabul ettiği metin tek cephe politikasına zemin hazırlıyordu.

Taktik Üzerine Tezler, «dünya devriminin... uzun bir devrimci kavgalar döneminden sonra gerçekleşeceği», gelişiminin «düz çizgi halindeki bir süreç izlemeyeceği» ve nihayet günün en önemli sorununun «işçi sınıfının olabildiği kadar geniş bir kesimi üzerinde güçlü bir etki sahibi olunması» olduğu düşüncesinden yola çıkıyordu. Metinde, Komünist Enternasyonal'in kurulduğundan beri çeşitli ülkelerde «işçi kitleleri üzerinde yalnızca ajitasyon ve propaganda yolundan etki yapmaya çalışan küçük komünist toplulukları» kurmak değil, eski sendikalar içinde çalışma ve parlamentolara katılma da dahil tüm olanakları kullanarak büyük eylem partileri oluşturmak amacını açıkça ve kuşkuya yer vermeyecek biçimde benimsediği bir kez daha anımsatılıyordu.

---

(23) **Protokoll...**, p. 596.
(24) **a.g.k.**, s. 607.
(25) **Protokoll...**, p. 935.

Alman Komünist Partisi tüm diğer proleter örgütlere gönderdiği «**Açık Mektubu**'nda açtığı yolu mantıklı biçimde izlemeye» çağrılıyordu. Böylece birleşik cephe taktiği benimsenmiş oluyordu. Mart eylemi ileri bir adım olarak değerlendiriliyordu. Ama karar, saldırı teorisini, sloganların gerçekle bağdaşmamasını ve nesnel durumun özenli bir incelemeye tabi tutulmamasını eleştiriyordu.

Taktik Üzerine Tezler, Fransa ile ilgili olarak, yalnızca parlamentarist reformizm kalıntılarını değil, aynı zamanda askere alınmaya direnilmesi önerisi gibi «sabırsız ve politik açıdan deneyimsiz devrimci ögelerce yapılan girişimleri» de mahkum ediyordu. Bu goşist yöntemler, uygulandıklarında «proletaryanın iktidarın ele geçirilmesi için yaptığı gerçekten devrimci hazırlığı uzun süre için sıfıra indirgeyebilecek» kadar «çok tehlikeli» idiler.

Fransız partisi, «çok daha geniş ölçüde... kitlelere ve onların kent ve kırlardaki en ezilen kesimlerine yaklaşmak ve bu kitlelerin istek ve sıkıntılarını açıkça ve eksiksiz dile getirmek» zorundaydı.[26]

Tüm partiler, «proletaryanın güncel yaşamsal istemleri doğrultusunda mücadele vermeye» çağrılıyordu. «Kitlelerin her gereksinimi devrimci mücadelelerin çıkış noktası olmalıdır.» «Bu somut istemler için yürütülen mücadeleleri genişletmek, derinleştirmek ve birleştirmek komünist partilerin görevidir... Bu türlü özel isteklerin ortaya konmasına her karşı çıkış, bu mücadelelerin kısmi bir nitelik taşıdığı gerekçesine dayanan her türlü reformizm suçlaması, bazı komünist grupların sendikalara katılma ve parlamentarizmin kullanılmasına muhalefetinde görüldüğü gibi, devrimci eylemin koşullarını anlama yeteneğinin olmasının bir işaretidir. Proletaryaya nihai hedefleri öğretmekle yetinmek değil, onu bu nihai hedefler uğrunda mücadeleye yöneltecek olan somut mücadeleyi geliştirmek gerekir.»

Batıda işçi kitlelerinin sendikalar ve partilerde örgütlendiğini ve dolayısıyla doğrudan başlayan hareketlerin istisna olduğunu göz önüne alan **Tezler**, komünist partilere sendikalar içindeki etkilerini kalıcı kılma ve kitlelerin desteğiyle ortak mücadele yürütülmesi için diğer partiler üzerinde baskı yapma görevini yüklenmektedir. **Tezler**, «Mücadeleye Hazırlık» adlı VI. Bölüm'de «tek cephe» deyimini özellikle kullanmaktadır.

Böylece, Kongre, Komünist Partilere birbiriyle ilişkili iki görev vermektedir: kitlelerle bağ kurmak ve tek cephe temeli üzerinde hareket etmek.

---

(26) **Théses**'lerin her türlü ciddi mücadelenın koşulu olarak Fransa'da devrimci sendikacıların ve komünistlerin, birleşmesi gereğine değindiğini de belirtmek gerekir Bilindiği gibi, bu çağrı boşa gitmemiştir.

Fakat, sermayeye karşı birleştirilmesi gereken kitleler yalnızca işçi kitleleri değildir. «Batı Avrupa'da gitgide çekilmez hal alan koşullarda yaşamaya zorlanan köylülük kesimleri, kent küçük burjuvazisinin büyük bölümü, memurlar vb.den oluşan geniş bir ikinci sınıf vatandaş kesimi vardır... Komünist parti bu kesimlerden dikkatini bir an için ayırmamalıdır.»

Gerçekten, «küçük köylünün komünist saflara kazanılması, tarım işçisinin kazanılması ve örgütlenmesi proletarya diktatörlüğünün zaferi için gerekli en temel önkoşullardan biridir». Aynı şekilde, «ticaret ve sanayi kesimlerinde çalışan geniş hizmetli çevrelerin, küçük ve orta halli memurların ve aydınların kazanılması... düşmanın saflarında şaşkınlık yaratacak ve proletaryanın kamuoyunda tecrit olmasını önleyecektir. Komünist partiler küçük burjuva katmanların mayalanmasını en dikkatli biçimde izlemek zorundadırlar...».

Komünist saflara kazanılacak kitleler arasında kadın nüfus büyük önem taşıyordu ve 3. Kongre kadınlar arasında çalışma ile ilgili Özel Tezler ve ayrı bir karar kabul etti. Aynı şekilde, Komünist gençlik hareketi de özel bir karar konusu yapıldı.

Enternasyonal Kongresi sömürgeler ve yarı-sömürgeler konusunu da gözden kaçırmıyordu. Lenin, Rusya Komünist Partisi'nin taktiği ile ilgili raporunda yüz milyonlarca sömürgecilik kölesinin, gerçekte dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun, enerjik ve bağımsız devrimci etkenler durumunda olduğunu belirtiyordu. Lenin, marksist bir öngörü modeliyle, sömürge halklarının başlangıçta ulusal bağımsızlığa yönelik olan hareketlerinin dünya devriminin belirleyici kavgalarında büyük rol oynayarak ve giderek kapitalizm ve emperyalizme karşı bir nitelik kazanacağını önceden söylemişti.[27] **Taktik Üzerine Tezler**'de özellikle şunlar söyleniyordu: «Fransa toprağında siyahların oluşturduğu askeri birliklerin ve işgal altındaki toprakların varlığı Fransız Komünist Partisi'ne özel görevler yüklemektedir. Bu durum, Fransız partisine bu sömürgecilik kölelerine ulaşma, onlara kendilerini sömürenlere ve cellatlarına hizmet ettiklerini açıklama ve sömürgecilik rejimine karşı mücadeleye teşvik etme olanağı vermektedir. Parti onlar aracılığıyla Fransız sömürgeleri halklarıyla ilişki kurma olanağına kavuşmaktadır.»

Vaillant-Couturier, daha önce de sözünü ettiğimiz 9 Temmuz tarihli konuşmasında bu konuda, komünistlerin emperyalizme karşı mücadelede sömürge halklarının hareketleriyle dayanışma içinde olduğunu vurguladı.[28] 12 Temmuz'da, Kongre'nin sondan bir önceki otu-

---

(27) Lénine, **Oeuvres**, t. 32, s. 513.

(28) **Protokoll...**, p. 608.

zünü ettiğimiz noktalara, özellikle kitle çalışmasına ilişkin tasviyeye yönelik değildi.

«KİTLELERE GİDİNİZ! PROLETARYANIN ORTAK CEPHESİNİ OLUŞTURUNUZ!»

Kongre ertesinde 17 Temmuz günü kabul edilen **Enternasyonal'in Yürütme Komitesi'nin Manifestosu** şu anlamlı başlığı taşıyordu: «Yeni bir çalışmaya, yeni mücadelelere doğru». Alt başlıklardan birisi ise «Proletaryanın Ortak Cephesini Oluşturun!» diyordu. Lenin tarafından da imzalanan metinde **'Kitlelere gidiniz'** işte III. Kongre tarafından bütün ülkelerin komünistleri için öngörülen ilk mücadele çığlığı» deniliyordu.

İşçi sınıfının ilk saflarında yer alan öncülerini düşmanın, kitlelerden kopuk olarak mücadeleye kışkırtmanın tehlikelerini ortaya koyan Almanya'daki Mart ayı mücadelelerinden ders alarak, Manifesto şöyle devam ediyordu:

«... Komünist Enternasyonal, öncüler için mücadeleden sakınmak mümkün olmazsa ve bu mücadeleler bütün işçi sınıfının harekete geçmesine yol açabilecek bile olsa, **Öncülerin yalnız başlarına, tecrit edilmiş olarak hiçbir şekilde tayin edici mücadeleye girmemesi gerektiğini unutamayacaklarını ve mücadeleye tecrit edilmiş olarak girmek zorunda kaldılarsa, düşmanla silahlı çatışmadan sakınmak zorunda olduklarını, zira proletaryanın silahlı beyaz muhafızlara karşı zafere ulaşmasının kaynağını oluşturanın kendi (proletaryanın) kitlesi olduğunu,** bütün ülkelerin işçilerine içtenlikle ve açıkça söylemeyi bir görev bilir. Eğer öncü (avantgarde) düşmandan kitlesel olarak üstün değilse, silahsız bir çoğunluk olduğundan, onunla silahlı mücadeleye girmekten kaçınmalıdır... Düşmanın stratejisine karşı proletaryanın temkinli ve iyi düşünülmüş stratejisiyle karşı çıkılmalıdır.»

Tek cephe şiarı açıkça formüle edilmişti ve cephenin oluşması için acil hak taleplerinin savunulmasının nasıl tayin edici önem taşıdığı vurgulanmaktaydı: «Proletaryaya karşı silahlı çeteler besleyen dünya sermayesinin kasalarına karşı Komünist Enternasyonal'in güvenilir bir silahı vardır: Bu da proletaryanın kitleleri, birleşik ve kararlı proletarya cephesidir... Eğer proletarya bir birleşik cephe halinde mücadeleye götürülebilirse, sermaye, dünya burjuvazisi zafer şansını, zafere olan inancını kaybedecektir. Dünya sermayesine karşı zafer, daha doğrusu bu zafere giden yol, işçi sınıfının çoğunluğunun kalplerinin fethedilmesidir...

«... Bizler, ancak işçi kitlelerinin en basit, en temel çıkarları için mücadele içinde burjuvaziye karşı tek cephesini oluşturabiliriz. Biz-

ler, ancak bu mücadele içinde, burjuvazinin varlığını sürdürmesinin temelini oluşturan proletarya içindeki bölünmelere son verebiliriz... **Hareketlenen işçi kitlelerinin öncüsü olunuz; onların kalbi ve beyni olunuz.** Komünist Enternasyonal'in Komünist Partiler için öngördüğü etkili ilke budur. **Öncü olarak, kitlelerin başında yürümek, onların en ileri görüşlü, en ihtiyatlı bölümü olmak demektir.** Komünist Partiler ancak böyle bir öncü olurlarsa, sadece proletaryanın birleşik cephesini oluşturabilmekle kalmazlar, bu cepheyi düşmana karşı zafere de ulaştırabilirler.»

Görüldüğü gibi, Komünist Enternasyonal'in III. Kongresi 50 yıl önce kitlelerin kazanılması açıkça ortaya koymada ve birleşik cephe taktiğinin temellerini atmada büyük bir liyakat göstermiştir. Onun kararlarının uluslararası işçi hareketi tarihindeki önemi buradan gelmektedir.

İKİ CEPHEDE MÜCADELE

Kongreden sonra, Enternasyonal'in Yürütme Komitesi Komünistlere sürekli olarak kitlelerin proletaryanın eylem birliği özlemlerinin başına geçmesi için çağrıda bulundu. Ancak birçok komünist partide Kongrece belirlenen stratejinin yanlış bir yorumu hüküm sürmekteydi: Reformist örgütlerin üyeleri, önderleri ile mücadele sırasında ters düşerlerken, komünist partiler tek cepheyi komünistlerin hemen, (kendiliğinden) yönlendirici (dirijan) rol oynamak zorunda oldukları bir hareket olarak anlıyorlardı; ya da yeni taktiği sendikal planda kabul ediyorlar, ancak partiler arası ilişkiler alanından söz etmeye bile yanaşmıyorlardı. Bunun tersine, sosyal demokrat kalıntılardan tam kurtulamamış bazı komünistler ise, işçi hareketinde tek cephenin komünizm ile sosyal demokrasi arasındaki temel zıtlığı ortadan kaldırdığını ve birliğe ulaşmak için ilkelerden tavizler verilmesi, devrim perspektifinin gölgelenmesine rıza gösterilmesi gerektiğini düşünmeye yönelmişlerdi. Dolayısıyla Enternasyonal, hem tek cephenin sekterce inkârına, hem de oportünist saptırılmasına karşı mücadele etmek zorunda kaldı.

Lenin, 14 Ağustos'ta, Kongreleri nedeniyle Alman Komünistlerine gönderdiği mektupta: «1921 yazında Uluslararası Komünist harekette durumun 'düğümünü', Komünist Enternasyonal'in aralarında en iyi ve en etkililerinin de bulunduğu bazı birimlerinin görevleri tam anlamamaları, 'merkezciliğe (centrisme) karşı mücadeleyi' **hafifçe abartmaları**, ötesine geçilince bu mücadelenin bir spora dönüşerek devrimci marksizmi tehlikeye sokmaya başlayan **sınırı hafifçe geçmeleri**nin oluşturduğunu» söylüyordu.

3. Kongrenin de «düğüm» noktası bu idi.

«Abartma çok fazla değildi. Ama tehlikesi çok büyüktü...».

Lenin, Alman Komünist Partisini, soğukkanlılığını yitirmemeye, kendine hakimiyetini kaybetmemeye, geçmişin hatalarını metodik olarak düzeltmeye, bıkmaksızın sendikalar içinde olduğu kadar dışında da kitlelerin çoğunluğunu kazanmaya çalışmaya, tayin edici eylemleri «**proleter kitlelerin** bizimle ayaklanmamazlık edemeyecekleri» anlar dışında başlatmamaya çağırıyordu. Lenin tek cepheye önkoşul olarak proletaryanın çoğunluğunun sağcı liderlerden resmen kopmaları şartının konulmaması gerekliliğini gösteriyordu.[30]

Ekim 1921 sonunda AKP diğer işçi partileri ve sendikaların yönetimlerine, ekonomik ve politik nitelikli kısmi hak talepleri için ortak mücadele önerisinde bulundu. Derin mali bunalım koşulları karşısında, gerçek değerlerin vergilendirilerek mali yükün mülk sahiplerinin sırtına yüklenmesi şiarını ortaya atıyor; üretimin denetim altına alınmasını ve bir işçi hükümeti oluşturulmasını talep ediyorlardı. O zamanın Almanya'sında mevcut koşullarda bir işçi hükümetinin gerçekten olanaklı olması, komünistleri gerçekten çok önemli bir sorunla karşı karşıya bırakıyordu. Alman Komünist Partisi eğer kurulabilir ve kitlelerin hak taleplerini yerine getirirse komünistlerin böyle bir hükümeti destekleyeceklerini; hatta bazı koşullar altında ona katılabileceklerini kararlaştırdı.

1921 yılında İngiltere'de Nisan ayından Haziran'a kadar süren bir milyondan fazla emekçinin ücretlerini savundukları maden işçileri grevi yapıldı. Onlar ancak, meşhur «Kara Cuma» günü dayanışma grevlerini kıran reformcu liderlerin hataları sonucunda yenildiler. Lenin tutkuyla madenciler grevinin bu ülkede komünist anlamda gerçek bir kitle hareketine yol açacağını umuyordu.

Lenin, İtalya'da komünistlerin faşizme karşı **Arditi del Popolo** ile işbirliği yapmaları için ısrar etmekteydi. Ama Bordiga tarafından yönetilen Parti, sekter ve doktriner bir anlayışla başka türlü düşünüyordu. Komünist Enternasyonal'in Yürütme Başkanlığının talebi üzerine Lenin, Fransız Komünist Partisi'nin Merkez Komitesinin 11 Aralık 1921'de yayınladığı tarımsal sorunlar üzerine tezleri inceledi. Geçiş dönemi önlemleri üzerine bir program yapılmasını özellikle tavsiye etti ve küçük köylülerin toprak tasarrufu haklarını güvence altına almanın ne kadar önemli olduğunu gösterdi: «(Yalnız Fransa'da değil, daha da ileri giderek, küçük köylü ekonomisinin varolduğu bütün ülkelerde) komünizmin **tam** (integral) olarak derhal uygulanması temelden yanlış olacaktı.»[31]

---

(30) Lénine, **Oeuvres,** t. 32, pp. 545 ve devamı.

(31) Lénine, **Oeuvres,** t. 33, p. 132.

3. Kongre kararlarını uygulayarak, Lenin, böylece bütün ülkelerde ittifaklar politikasını ve emekçilerin tek bir cephede toplanmalarını öngörüyordu.

Tek cephe, meyvelerini Rusya'daki kıtlık sırasında verdi.

Kıtlık, kuraklık, tarımın geri koşulları, harbin yıkımları sonucunda ortaya çıkmıştı. 12 Ağustos'ta, Berlin'de felakete uğrayanlara İşçi Yardımını Örgütleme Komitesi kuruldu. (Sonraları Uluslararası İşçi Yardım Örgütü haline geldi). Başkanlığını Clara Zetkin'in yaptığı Komite'de Einstein, Anderson-Nexö, Bernard Shaw, Anatole France, Henri Barbusse bulunuyordu. Komünist olsun, olmasın bütün ülkelerin işçileri güçlü bir biçimde Rusya'daki kardeşlerinin yardımına koştular. Yalnızca ABD Giyim İşçileri Sendikası'nın 500 bin dolar topladığını hatırlamak, bu konuda bir fikir verebilir. Amsterdam Sendikal Enternasyonali (reformist) bir milyon dolar kadar topladı. Bu toplanan paralarla Komite Rusya'ya toplam 530 bin tondan fazla buğday yollayabildi.

AYNI MASAYA OTURMA

1921 Aralık ayında Enternasyonal Yürütme Komitesi ve Lenin, birleşik cephe üzerine tezleri daha da açık hale getiren redaksiyon çalışmasına giriştiler. Lenin, Bolşevik Partisi'nin tarihi üzerinde yeniden durarak, «Menşeviklerle 1905 ilkbaharında ve 1912 Ocak ayındaki resmi bölünmelerin 1906, 1907 ve daha sonra 1910 yıllarındaki yarı birleşmeler ve birleşmelerle ardarda geldiğini ve bunun yalnızca mücadeledeki değişik durumlar nedeniyle değil, aynı zamanda tabanın da baskısıyla gerçekleştiğini» gösterdi. Yürütme Komitesi 18 Aralık'ta «tek işçi cephesi üzerine tezleri ve II. Enternasyonal, II ½. Enternasyonal'a ve Amsterdam Enternasyonal'i ve anarko-sendikalist örgütleri destekleyen işçilerle ilişkileri kabul etti.»

Yürütme Komitesi «III. Kongre'nin ilkesinin **'Kitlelere Gidiniz'** olduğunu ve komünist hareketin genel çıkarlarının komünist partilerin ve Komünist Enternasyonal'in blok halinde işçilerin tek cephesi ilkesini desteklemeleri, bu sorunla ilgili girişimi ele almaları gerektiğini» bildiriyordu.

Belge komünistlere, tek cephe taktiğinin kısa bir zaman için değil, sosyalist devrime kadarki bütün geçiş aşamasında uygulanmaya yönelik olduğunu anlatıyordu. Tek cephe bir manevra değil, politik faaliyetlerin bir ilkesi idi. Komünist partiler için sosyal demokrat partilerle ve reformist sendikalarla emekçilerin somut hak taleplerini savunmak için ortak eylem anlaşmaları yapılmasının gerekliliği vurgulanıyordu. Ancak, tek cephe için kampanyanın ağırlık merkezi do-

ğal olarak pratik mücadelesi içinde işçi kitlelerinin kendi birliklerinde oluşmalıydı. Ortak cephe reformcu görüşlerle bir uzlaşma, komünist partilerin bir blok olarak ilkesiz bir biçimde II. Enternasyonal'in partileri içinde eritilmesi değildi. Gerekli politik esneklik devrimci ilkeler anlayışıyla birlikte yer almalıydı.

1 Ocak 1922'de Komünist Enternasyonal Yürütme Kurulu ve Kızıl Sendikalar Enternasyonali Yürütme Bürosu bir «proletarya tek cephesi» çağrısı yayınladılar. Bununla, bir kere daha, aralarındaki ayrılıklardan bağımsız olarak, proletaryaya dayanan bütün partiler için bir ortak cephe düşüncesi ileri sürülüyordu. Cephe, acil hak taleplerinin desteklenmesi için olacaktı. Metinde «siz, proleterler, eğer atölyelerde, madenlerde elele verirseniz, proletaryaya dayanan ve ona hitap eden partiler, sermayeye karşı savunma mücadelesinde birleşmeye zorunlu kalacaklardır ve ancak bu halde bunlar sermaye partileriyle ittifaklarını bozmak zorunda kalacaklardır» deniliyordu. Aynı zamanda Komünist Enternasyonal, İngiltere Komünist Partisi'ne, komünist adayın burjuvaziye zaferi kazandırma riski olmadığı haller dışında, işçi partisi adaylarını seçimlerde desteklemeyi tavsiye ediyordu.[32]

10 Ocak 1922 tarihinde Komünist Enternasyonal'in Yürütme Komitesi Alman Komünist Partisi'ne, «yukardan aşağıya mı», ya da «aşağıdan yukarıya mı» benzeri ince doktriner tartışmalar içinde kaybolunmamasını yazıyor; «Noske'lerin bütün suçlarına rağmen kitlelere, sosyal demokratlarla aynı masaya oturmaya hazır olduğumuzu ne kadar açık gösterebilirsek, onların proletaryanın tek cephesinin önüne koymaya çalıştıkları engelleri ortadan kaldırmak o kadar kolay olacaktır...» deniyordu.

Yürütme Komitesine göre, tek cephe, her ülkenin ulusal çerçevesinde olduğu kadar uluslararası düzeyde de gerçekleşmeliydi.

1922 yılı üç enternasyonalin konferans yılı olacaktır. İtalya ve Fransa temsilcileri Komünist Enternasyonal'in Yürütme Komitesi'nin Şubat-Mart toplantı döneminde boşu boşuna bu konuda birbirlerine karşı çıktılar. 1922 Nisan ayındaki üçlü konferans ayrı bir inceleme konusu olacak kadar önemlidir. Uzantıları dışında kendi başına ele alındığında dahi 1921 yılı, tek cepheye doğru bir büyük dönüm noktası olarak, Lenin'in ve Komünist Enternasyonal'in büyük üniter girişimlerinin yılı olarak çok anlamlıdır.

---

(32) Bu sese kulak verildi. Kitleler birlik taktiğini anladılar: 1922 güz seçimlerinden sonra ilk kez Parlamento'da iki komünist temsilci yeraldı.

KAYNAKÇA

- Komünist Enternasyonal'in III. Kongresi Tez ve Kararları.
- **Protokoll des III. Kongresses der Kommunistischen Internationale** 1921, Verlag der Kommunischen Internationale, Carl Haym Nachf, Louis Cohnbley, Hamburg.
- G.A. DERORINE, M.I. PCHÊDETSKI, K.L. SÊLIEZNEN, L.A. SLÊPOV, Y.G. TIEMKINE, F.I. FIRSOV: **Lénine et le mouvement ouvrier international (Lenin ve Uluslararası İşçi Hareketi)** Moskova, «Mysl» Yayınları, 1969.
- N.G. SEVRUGUINA, **La stratégie de l'Internationale Communiste dans les conditions nouvelles (1920-1921)**, (Yeni Koşullarda Komünist Enternasyonal'in Stratejisi (1920-1921)), «Devrimci Lenin Uluslararası Mücadelede» adlı derleme içerisinde. Moskova, «Naouka» Yayınları, 1970.
- F.I. Fırsov: **Lenin ve Tek Cephe Taktiği (1921-1922)**, a.g.e..

İŞÇİ SINIFI PARTİLERİ ve PROLETER ENTERNASYONALİZMİ *

BORİS PONOMARYOV

Sosyal ilerlemenin son 60 yılındaki tüm temel kazanımlarının kökeninde Ekim Devrimi bulunmaktadır ve bu kazanımlar «dünyayı sarsan» o günlerde başlayan dünya devrimci sürecinin unsurlarını oluşturmaktadır. Bugün ulaştığımız yetmişli yıllarda ise ulusal ve sosyal kurtuluş güçlerinin nitelik bakımından yepyeni ufuklara ulaştığı çarpıcı bir biçimde görülmektedir.

Sosyalizmin, uluslararası işçi sınıfının ve ulusal kurtuluş hareketlerinin kazanımlarında maddeleşmiş bulunan Ekim ilkeleri, her geçen gün daha etkin bir biçimde dünyada sosyal ilerlemenin güçlü dürtüleri olmaya devam etmektedir. Ekim Devrimi'nin alevlendirdiği uluslararası komünist hareket, insanlık yaşamının tüm alanlarında devrimci dönüşümün meşalesini elinde tutmaktadır. Bu hareket günümüzde, çaplı olaylarla ve yeni olanaklarla zenginleşen gelişmesinin, önemli bir aşamasından geçmektedir. Uluslararası bir güç olan komünist hareket bir bütün olarak atılım halindedir.

Bu, kapitalizmin kalelerinde çetin ve karmaşık bir mücadele sürdüren partiler bakımından özellikle geçerlidir. Bunların bazıları önemli başarılar kazanmış, saygınlık ve etkilerinin farkedilir biçimde güçlenmesini sağlamışlardır. Sermaye dünyasında aynı ölçüde bir derinlik ve genişliğe sahip olan, emekçilerin haklarını, ülkelerinin ulusal çıkarlarını ve sosyal ilerlemenin gereksinimlerini aynı ölçüde bir adanmışlıkla savunan bir başka politik güç yoktur. Kurtuluş hare-

* «Ekim Devrimi ve Çağdaş Dünya» konusunda 10-12 Kasım 1977'de Moskova'da düzenlenen uluslararası teorik ve bilimsel konferansa sunulan tebliğin Büro'muz tarafından yapılan bir özetini sunuyoruz.

ketlerinde ve emperyalizmin saldırgan girişimlerine karşı mücadelede uluslararası dayanışmanın belirleyici gücü olan komünist partilerinin rolü büyük ölçüde artmıştır. Sermayenin egemenliği altındaki dünyada, bu partiler, detantın güçlendirilmesi ve uluslararası güvenlik için, silahlanma yarışına karşı mücadelenin başlıca itici gücü durumundadırlar.

Yeniliklerin dikkat çekici boyutlara ulaştığı ve teorik düşüncenin, devrimci sürecin gelişmesinin kısa dönemde çözümüne bağlı olduğu belirli sorunlarla karşılaştığı günümüzdeki gibi dönemlerde, büyük tarihsel dönemeçlerin Lenin'in yaptığı gibi bilimsel, marksist bir biçimde çözümlemesi özellikle güncellik kazanır. Vladimir İlyiç Lenin, «bu yeni değişimleri incelemenin, onlardan 'yararlanma'nın, deyim yerindeyse onlara hükmetmenin ve bu arada akıntının içinde sürüklenip gitmemenin, eski değerleri elden bırakmamanın, yalnız teoride, programda, politika ilkelerinde değil, eylem biçimlerinde de temel olanı korumanın» zorunluluğuna dikkat çekiyordu. (V. Lenin, Yapıtlar, c. 17, s. 143-144)

Marksist-leninist teori ve politikada süreklilik, hem dünya tarihi sürecinin nesnel uluslararası bütünlüğünü, hem de bu sürecin değişik aşamalarının köklü içsel bağımlılığını yansıtır.

SBKP, kardeş partilerin sosyalizm için mücadelenin somut yollarını bulmak üzere giriştiği araştırmalara, onların ülkelerinin ve deneylerinin tüm özgüllüğünü dikkate alarak büyük bir ilgi ve saygı göstermektedir. Onbeş yıl önce kabul edilen Parti Programı'mızda şöyle denmektedir: «Sosyalist devrimin temel yasaları tüm ülkeler için ortak olmakla birlikte, tarih boyunca oluşmuş bulunan özelliklerin ve ulusal geleneklerin çeşitliliği, devrimci süreçte özgül koşullara, proletaryanın iktidara yükselmesinde çeşitli biçimlerin ve adımların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.»

Ülkelerinin toplumsal yapısını çözümlemeleri ve tüm emekçi kategorilerinin çıkar ve gereksinimlerini inceden inceye dikkate almaları, komünist partilerini, halkın çoğunluğunu kapsamına alan ve büyük toplumsal dönüşümleri gerçekleştirebilecek geniş ittifakların yaratılması gibi temel bir sorun üzerinde durmaya yöneltmiştir. Her parti kendi ülkesi için diğer sol demokratik güçlerle, parti ve örgütlerle eylem birliğinin en iyi yollarını ve biçimlerini araştırmakta, ittifaklar ve politik bloklar çerçevesi içinde öncü olabilmek ve yönlendirici rolü oynayabilmek için mücadele etmektedir.

İşçi sınıfının, anti-tekelci koalisyonun toplumsal yapısından bağımsız olarak, burada belirleyici, doğrultu veren güç olmaya devam etmesi gerektiği bilinmektedir. Dolayısıyla kardeş partiler, işçiler ara-

sında, özellikle de işyerlerinde konumlarını güçlendirmeye özel bir ağırlık vermektedirler.

Böylesi ittifakların oluşturulması, sağ gerici güçlerin tecrit edilmesini ve nihai hedef olarak sosyalizmi hedef alan görece barışçıl, toplumsal değişimlere elverişli politik koşulların yaratılmasını sağlayabilmelidir. Buna koşut olarak sosyalizmin yolu, her hal ve koşulda sınıf mücadelesinden geçecektir. Çünkü egemen sınıfın, kendi iktidarını, varlıklarını ve imtiyazlarını kendi rızasıyla ve egemenliğini korumak ve devrimi ezmek için her türlü araca, bu arada olanak olursa, en aşırı araçlara başvurmadan terkettiği görülmemiştir ve görülmeyecektir.

Her kapitalist ülkedeki durumun özellikleri, değişik komünist partileri tarafından kazanılan deneyimlerin çeşitliliği ve bu partilerin strateji ve taktiklerinin pratik tarafından yeterince sınanmamış olması, aceleci genellemelere, özgül çözümleri mutlaklaştırarak teorik gerçek düzeyine yükseltme eğilimlerine karşı uyanık olmayı nesnel olarak gerektiren olgulardır. Yoldaş Leonid Brejnev'in belirttiği gibi: «Seçilen yol hangisi olursa olsun, komünistlerin özgörevi kitleleri temel hedefe, sosyalizme yöneltebilmektir. Ekim Devrimi'nin zaferi için verilen mücadelenin deneyi, taktik değiştirmelerin, yeni müttefikler kazanmak için yapılan uzlaşmaların devrimci eylemde kesinlikle olanaklı olduğunu göstermiştir. Fakat bir başka nokta daha doğrulanmıştır ki, taktik avantajlar için ilkeler asla feda edilmemelidir.»

İster iktidardaki marksist-leninist partiler, isterse doğrudan doğruya kapitalizmle yüzyüze olan partiler tarafından olsun, değişik ülkelerde ve koşullarda devrimci güçlere geçmişte biriktirilen deneylerin derinlemesine, tam ve ayrıntılı bir bilgisi, doğru bir politikanın ve yeni sorunlara gerçekten yaratıcı ve etkin çözümlerin oluşturulup uygulanmasının her zaman vazgeçilmez bir koşulu olmuştur. Ötedenberi söylenir: Marksist-leninist teoriyi özümsemek basit, kitabi, akademik bir çalışma değildir. Her şeyden önce kendi öz deneyiminin ve devrimci mücadelenin uluslararası deneyiminin bilgisini edinmek gerekir. Pratik eylem için dersler çıkarmayı, doğru yönelimler bulmayı, bütün tehlikeleri dikkate almayı, durumlardaki ani değişimler karşısında tüm engebeleri ve tüm değişik eylem biçimlerini hesaba katabilmeyi sağlayan da budur.

SBKP, gerek kendisinin çok zengin olan deneyiminden, gerekse çağdaş sosyalizmin uluslararası deneyiminden çıkardığı sonuçları kimseye dayatıyor değildir. Bununla birlikte, yaşamın ve devrimci hareketin, sosyalist devrime ve bütün ülkelerde sosyalizmin kuruluşuna özgü temel kuralların varlığını her defasında yeni bir biçimde ve hiç kaçamağa yer bırakmaksızın kanıtladığına inanıyoruz.

Leonid Brejnev'in **Ekim Devrimi ve İnsanlığın İlerlemesi** başlıklı raporunda bu kurallar somut bir biçimde ve teorik genelleme düzeyinde dile getirildi. Bütün emekçilerle ittifak halindeki işçi sınıfının etkin politik iktidarı, bunlardan biridir. Bu iktidarın, kapitalistlerin ve diğer sömürücülerin toplumsal ve ekonomik egemenliğine son vermek için kullanılması zorunludur. İşçi sınıfının ve onun komünist öncüsünün, sosyalizmin kuruluşu mücadelesinde emekçi kitlelerin biraraya getirilmesinde harekete geçirici ve örgütleyici bir rol oynaması, diğer kurallardan biridir. Emekçilerin, sınıf düşmanının kaçınılmaz saldırıları karşısında devrimi savunabilecek yetenekte ve güçte olması da bir zorunluluktur. Biz, kapitalizmden sosyalizme geçişin en genel yasalarını işte böyle anlıyoruz.

Komünist hareketin artan ideolojik ve politik kazanımları ve potansiyeli, sınıf düşmanında, gizlemediği bir rahatsızlığa neden olmaktadır. Emperyalizm politikasının bunalımı ve tarihsel yenilgilerinin çerçevesi içinde politik ve ideolojik kaynaklarını zorlamaktadır. Kardeş partilere ve tüm olarak hareketimize karşı eşgüdümlü yıkıcı kampanyalar, ötedenberi emperyalizmin global stratejisinin ayrılmaz ve her zaman çok önemli bir unsuru olmuştur. Bunun için her yol mübahtır: En vahşi baskılar, faşistlerin ve goşistlerin eliyle sürdürülen haydutça anti-komünist provokasyonlar, ilerici insanların, örneğin Federal Almanya'daki «meslek yasağı» gibi yollardan kovuşturulması ve tabii, iletişim araçlarıyla uygulanan kesintisiz ve yığınsal baskı...

Komünist hareketin tarihinde, burjuva propagandasının kardeş partilerin üzerine bugünkü kadar çok zehirli oklar fırlattığı bir başka dönem hiç kuşkusuz olmamıştır. Bu propaganda sağanağını örgütleyenlerin amacı apaçık ortadadır: Komünist hareketin birliğini sarsmak, komünist partileri birbirlerinin karşısına çıkarmak ve en başta da, kapitalist ülkelerin komünist partileri ile iktidardaki marksist-leninist partiler arasında ayrılık yaratmak. Bu kışkırtıcı eylemlerin mekanizması da aynı ölçüde apaçıktır. Sınıf düşmanımız, kardeş partilerin çalıştığı koşullardaki köklü farklılıkların ve güncel politik olanaklardaki, dolaysız görevler ve hedeflerdeki köklü çeşitliliğin, çeşitli sorunlara yaklaşımda yarattığı farklılıklardan kendi çıkarına yararlanmayı ummaktadır. Güncel anti-komünist kampanyaların ve özellikle de burjuvazinin uydurduğu bir kavram olan «Avrupa Komünizmi» çevresinde koparılan propaganda dırdırının hedefi, sözü edilen sorunların tartışmasına müdahale etmek, farklılıkların ayrılığa ve bunların da bölünmeye yol açmasını sağlamaktır.

İşte bu nedenle değişik partilerin bakış açılarının ve deneylerinin geniş bir biçimde karşılaştırılması, komünistler arasında kardeşçe tartışmaların çıkarlarına, diğer bir deyişle temelde hareketimizin

ortak çıkarlarına mutlaka dikkat gösterilerek bu tartışmaların geliştirilmesi, günümüzde özellikle önem kazanmıştır.

İlk sosyalist devletin kuruluşundan bu yana enternasyonalizm, bugün iktidarda bulunan komünist partisinin iç ve uluslararası faaliyetinin yönetici ilkelerinden biri oldu. SSCB'nin yeni Anayasa'sında ise bir yasa düzeyine çıkarıldı.

Dünya sosyalist sisteminin oluşumu, emekçilerin uluslararası dayanışmasının biçimlerini ve içeriğini derinleştirip genişletti. Enternasyonalizmin yeni bir biçimi ortaya çıktı ve giderek sağlamlaştı. Bu, proleter enternasyonalizmi ilkelerinin egemen sosyalist devletler arasındaki ilişkilere uygulanması ve geliştirilmesi olan sosyalist enternasyonalizm idi.

Enternasyonalizmin gelişmesi, emperyalizmin sömürge sisteminin çöküşünün ve çok sayıda sosyalist yönelimli ve anti-emperyalist devletin doğuşunun ertesinde, sosyalist ülkelerle dünya politikasının ve dünyada sosyal ilerlemenin bu yeni etkin gücü arasındaki çok yanlı ilişkilerde enternasyonalizmin ilkelerinin pratik bir uygulamasını bulmasında da kendisini gösterdi. Komünist ve işçi partilerinin 1969 uluslararası konferansı, enternasyonalizmin günümüzdeki içeriğini yoğun bir formülasyonla şöyle dile getiriyordu: «Sosyalist ülkeler, kapitalist ülkelerin proleterleri ve demokratik güçleri, özgürlüğüne kavuşmuş halklar ve ezilen halklar, emperyalizme karşı, barış, ulusal bağımsızlık, sosyal ilerleme, demokrasi ve sosyalizm için mücadelede birleşin!»

Kimileri bu yeni ve «geniş» enternasyonalizm anlayışı için artık «proleter» deyiminin kullanılamayacağı sonucuna varıyorlar. Oysa daha Marx ve Engels'in zamanında bile bu deyim, sadece değişik ülkelerin proleterleri arasındaki dayanışmayı simgeliyor değildi. Geçen süre içinde dayanışma hareketlerine gitgide daha geniş, çok çeşitli toplumsal tabakalardan gelen kitlelerin katılımı gerçekleşti. Bizce bu, enternasyonalizmin proleter karakterini yitirdiğini değil, sınıfsal içeriğinin daha da güçlendiğini göstermektedir. Gerçekten de eğer enternasyonalist dayanışmanın taraftarları gitgide daha çoğalıyorsa bu, proletaryanın, barış, demokrasi, halkların özgürlüğü ve sosyalizm için savaşabilecek herkesi dünya ölçeğinde ortak bir platformda birleştirme tarihsel özgörevini gerçekleştirme yolunda başarıyla ilerlediği anlamına gelir.

«Proleter enternasyonalizmi» deyimi yaşlanmamıştır; bu deyim bugün de enternasyonalizmin kökenini, onun birinci, ,sınıfsal teme-

lini çok doğru bir biçimde göstermekte, enternasyonalizmin başlıca ve en tutarlı taşıyıcısını dile getirmektedir. İşçi sınıfı, sömürücülere ve baskıcılara karşı tüm emekçileri kendi fikirleri etrafında birleştirmektedir. Devrimci savaşçıların geleneklerine bağlılığının kanıtı olan bu deyimi reddetmek, örneğin artık sosyalist ülkelerde proleterler değil de, yeni toplumun belirleyici sosyal ve politik gücü durumundaki bir işçi sınıfının varolduğu gerekçesiyle ünlü «bütün ülkelerin işçileri birleşin» sloganını terketmek kadar saçmadır.

Proleter enternasyonalizmi ilkesinin temelinden gözden geçirilmesi gerektiğini kanıtlamak için kimi zaman da şöyle bir gerekçe ileri sürülüyor: İnsanlığın global gelişmesi içinde uluslararası ile ulusal arasındaki ilişki değişmekte ve günümüzde «öncelik» ulusal gereklere aittir.

Gerçekte ise ulusal ile uluslararası olanın karşı karşıya getirilmesini haklı gösterebilecek hiçbir kanıt yoktur.

Hiç kuşkusuz komünist partilerinin büyük birer politik güç haline gelmeleri, genel ulusal görevlerinin ölçeğinin büyümesine yol açmakta ve bu görevlerin niteliğini de bir ölçüde değiştirmektedir. Ulusal bağımsızlık sorunlarının —hele gelişmiş kapitalizm koşullarında— öneminin artışı, komünistlerin politikasında yurtseverliğin gereklerinin özgül ağırlığını artırmaktadır. Komünistlerin, ulusun gerçek çıkarlarının en kararlı ve en tutarlı savunucusu ve tekelci sermayenin egemenliğinin yol açtığı çıkmaza, demokratik bir çıkış bulunması için toplumun tüm sağlıklı güçleri arasında bir birlik unsuru olarak rolü giderek artmaktadır. Komünistler, dünya emperyalizminin şu ya da bu ülke üzerinde uyguladığı baskıya, her türden uluslarüstü tekelci ittifakların ve örgütlenmelerin, ülkelerinin egemenliği üzerinde yarattığı tehdide karşı mücadelenin öncü gücüdürler.

Bütün bunlar doğrudur. Ne var ki tüm bu olguların tarihsel evrimin dışında incelenmesi ve tek yanlı olarak mutlaklaştırılması, enternasyonalizmin rolünün bir hiç düzeyine indiği sonucuna varılmasına yol açabilir.

Marksizm-leninizmin öğrettiği gibi gerçeklik bütün yönleriyle dikkate alınırsa, komünistlerin ve tüm ilerleme güçlerinin uluslararası dayanışmasının politik öneminin ne denli arttığı kolayca görülebilir. Gerek komünist hareket, gerekse devrimci pratiğin tümü içinde ulusal ve uluslararası arasındaki iç bağımlılık derinleşmiş, zorunluluğunu her zamankinden fazla hissettirir olmuştur. Bir halkın ya da bir komünist partisinin ulusal çıkarları ile dünya devrimci hareketinin uluslararası çıkarları arasında uzlaşmaz çelişkiler hiçbir zaman olmamıştır ve bugün de olamaz.

Lenin'in yirminci yüzyılın başında belirttiği gibi toplumsal yaşamın uluslararasılaşması, bütün ülkelerin gelişmesi, tüm toplumsal hareketlerin faaliyeti ve ulusal politikalar üzerinde uluslararası faktörlerin etkisini artırmaktadır. Ulusal çerçeve içindeki mücadelenin koşulları, dünya güçler dengesine, sosyalist ülkelerin uluslararası faaliyetine ve dünya anti-emperyalist hareketinin diğer bileşenlerinin eylemine bugünkü kadar hiçbir zaman bağımlı olmamıştır.

Bunun da ötesinde günümüzde, uluslararası düzeyde birliği zorunlu kılan sayısız sorunlar ortaya çıkmaktadır. Her kardeş partinin eyleminde, özünde uluslararası olan görevlerin önemi de koşut olarak artmaktadır. Bunların başında, bir dünya savaşını önlemek ve evrensel barışı güçlendirmek için, silahlanma yarışına ve emperyalizmin saldırgan eylemlerine ve planlarına karşı geniş bir mücadeleyi yürütmek gelmektedir.

Uluslararası tekellerin tahakkümüne karşı mücadelelerinde omuz omuza olan emekçilerin sınıf mücadelesinin uluslararası karakteri de belirgin biçimde artmıştır. Demokratik ve kurtuluşçu hareketlerin desteklenmesi ve gericiliğin kurbanlarıyla dayanışma, artan bir önem kazanmaktadır. Tekelci kapitalizmin, eylemlerini uluslararası düzeyde birleştirmeye, devrimci güçlere karşı mücadelesini eşgüdümlü kılmaya bugün çok daha fazla çalışması da enternasyonalizmin güncelliğini belirlemektedir.

Son zamanlarda özellikle Sosyalist Enternasyonal'in yardımıyla sosyal demokrat partilerin gerek kendi aralarındaki gerekse diğer politik güçlerle bağlarını aktif bir biçimde güçlendirmeleri dikkati çekiyor. Sosyalist Enternasyonal, partilerin egemenliğine göz dikme ya da müdahale etme gibi hiçbir ithamdan çekinmeksizin, kongrelerini, Büro'sunun ve diğer merkez organlarının toplantılarını düzenli olarak sürdürüyor; dünyanın çeşitli bölgelerine çok sayıda partinin temsilcilerinden oluşan komisyonlar gönderiyor; kısacası uluslararası sorunlara gitgide artan bir ilgi gösteriyor.

Enternasyonalizmin içeriği üzerine yapılan tartışmalarda, kardeş partiler arasındaki ilişkilerde sağlam bir yer kazanmış olan bazı kuralların ve ilkelerin enternasyonalizmin karşısına çıkarılmak istendiği zaman zaman görülür. Bunlar, her partinin özerkliğine ve hak eşitliğine saygı, birbirlerinin içişlerine karışmama, partilerin koşulsuz bağımsızlığı ve politikalarının belirlenmesinde tam özerklik gibi ilkelerdir. SBKP, böyle bir karşı karşıya getirmeden yana değildir. Bunun da ötesinde, Berlin Konferansı belgesiyle tam bir uyum içinde olmak üzere, bugünkü kavranışı içinde proleter enternasyonalizminin, bu kuralları ve ilkeleri organik bir biçimde kapsadığı inancındadır.

Olguları birbirine karıştırmak istemeyenler için, uluslararası komünist harekette bir merkezin varlığının geçmişte kaldığı son derecede açıktır. Bu geçmişe gösterilen bütün saygıya ve çağımızda devrimci güçlerin sağlamlaşmasında birincil rolüne karşı olan büyük şükran borcuna karşılık, bugün hiçbir marksist-leninist parti bu geçmişi şu ya da bu biçim altında canlandırma görüşünde değildir.

Komünist hareketin sağlıklı gelişmesi, kardeş partiler arasındaki ilişki biçimlerinin verili tarihsel aşamanın gereksinmelerine uygun düşmesine her zaman titizlik gösterilmesini gerektirir. Komünistlerin uluslararası topluluğun ilkeleri ve uluslararası dayanışma gelenekleri, günümüzde uluslararası kampanyalarda, partiler arasındaki geniş ve sistematik ilişkilerde, ortaklaşa yürütülen teorik araştırmalarda, ikili ve çoklu karşılaşmalarda, dünya politikasının somut sorunları üzerine ortak politik eylemlerde yansımasını bulmaktadır.

Barış, yumuşama ve sosyal ilerleme için mücadeleyle ilgili temel sorunların geniş bir bütünü üzerinde kardeş partilerin görüş birliği içinde olmalarının, komünistlerin uluslararası eylem birliğinin geliştirilip güçlendirilmesini sürdürmenin sağlam temelini oluşturduğuna kuşku yoktur.

SAPKIN AKIMLARIN KİTLE ÖRGÜTLERİNDEKİ TAHRİBATI

NEŞET KOCABIYIKOĞLU

Türkiye İşçi Partisi, İkinci Büyük Kongresinde, birçok sendikanın, meslek örgütünün ve demokratik kitle örgütünün yönetimlerinin ve sapkın akımların, bu örgütleri sürüklemeye çalıştığı bunalıma dikkati çekti ve bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da böylesine bir bunalıma geçit vermemek için etkin bir mücadele sürdüreceğini açıkladı.

Türkiye İşçi Partisi, 2. Büyük Kongresinde almış olduğu bu karar ile şunları belirtiyordu: «**Türkiye İşçi Partisi, faşizme karşı örgütlü kitlesel mücadelenin ayrıca önem taşıdığı günümüzde, çoğu sendika, meslek örgütü ve demokratik kitle örgütleri yönetimlerinin ve sapkın akımların;**

• Örgütleri bir partiymiş gibi hareket ettirme eğilim ve davranışlarına, bu saptırma sonucu söz konusu kuruluşları kendi özgün işlevlerini gereği gibi yapamaz hale getirmelerine;

• Dar grup çıkarları çerçevesinde hareket ederek, örgütün bütünlüğünü tahrip edecek ve ortadan kaldıracak etkinlik alanları yaratmalarına ve sonuçta örgütün bölünmesi ve giderek tasfiyesine yönelmelerine;

• Türkiye işçi sınıfının ekonomik mücadelesini, burjuvazinin çıkarlarıyla karıştırmayı öngören sınıf uzlaşmacılığına;

• Farklı politik ve ideolojik tutumlara sahip görünseler de ilerici sendikal hareketi, sınıf ve kitle sendikacılığı ilkelerinden uzaklaştıran özünde anarko-sendikalist eğilimler taşıyan ve böylece hare-

keti burjuvazinin bazı kesimlerinin yedeğinde tutma sonucunu doğuran anlayışlara karşı etkin mücadeleyi bugüne kadar olduğu gibi, bundan sonra da sürdürecektir.»

Türkiye İşçi Partisi'nin bu kararı ile saptanan gerçekler ve mücadele hedefleri, yalnızca bilimsel sosyalistler için değil, aynı zamanda tüm demokratlar için de yaşamsal öneme sahiptir. İlk bakışta hemen göze çarpan ve özellikle altı çizilen nokta bu tür zaafların **«faşizme karşı örgütlü kitlesel mücadelenin ayrıca önem taşıdığı»** koşullarda ortaya çıktığı gerçeğidir.

Türkiye İşçi Partisi'nin, oportünist ve sapkın akımlar nedeniyle kitle örgütlerinde varolan zaaflarla ilgili bu saptaması, bu tür zaaflar faşizme karşı örgütlü kitlesel mücadelenin başarısı ile bağdaşmaz bir durum ortaya çıkardığı içindir ki yaşamsal öneme sahiptir. Bir başka deyişle kitle örgütlerine musallat edilen hastalıkların üstesinden gelinmesi, yalnızca işçi sınıfı ekseninde verilen ekonomik-demokratik haklar mücadelesi açısından değil, ayrıca ve daha da önemlisi işçi sınıfının ve tüm emekçi kitlelerin baş düşmanı olan faşizme karşı mücadelenin selâmeti açısından da yaşamsal öneme sahiptir.

Gerçekten de, zaman zaman kitle örgütlerinin, özellikle «sendika örgütlerinin gücünü bu örgütleri kendisinden daha iyi bilen egemen sınıf» için, faşist hareket için, «başarı»ya ulaşmanın yolu yığın örgütlerinin güçsüzleştirilmesinden, geniş kitlelerle bağlarının koparılmasından, ilk darbeyle devrilecek içi boş örgütler haline getirilmesinden geçmektedir. Dimitrov bu gerçeği şu sözlerle belirtiyor: «Sendikaların denetimini ele geçirmek, sınıf sendikacılığı hareketini imha etmek faşizmin gelişmesi için **yaşamsal bir gerekliliktir.** Sınıf sendikaları olmaksızın proletarya diktatoryası düşünülemeyeceği gibi, burjuvazinin kalıcı bir faşist diktatoryası da proletarya ve köylülüğe (şu ya da bu biçimde) **boyun eğdirmeden,** herşeyin ötesinde **sınıf sendikacılığı hareketini** ezmeden olanaksızdır.» (Georgi Dimitrov, **Selected Works,** cilt 1, s. 286) Kitle örgütlerini zaaflara uğratan, özellikle sınıf sendikacılığı ilkelerini yozlaştırarak sınıf uzlaşmacılığına kapıları aralayan her davranış faşist emellere yardımcı olacağı gibi, bu tür davranışları olabildiğince körüklemek de faşist hareketin her zaman gündeminde olacaktır.

FAŞİZMİN AMACI KİTLE ÖRGÜTLERİNİ İŞLEVSİZ BIRAKMAKTIR

Türkiye pratiğinde de yakın geçmişte yaşanan olaylar faşist hareketin kitle örgütlerine bakışının ne olduğunu net bir biçimde ortaya çıkardı. Gerici ve faşist güçlerin, (ister yukardan aşağı, ister aşağıdan yukarı) hangi yöntemlerle iktidara gelirlerse gelsinler, hangi

yöntemlerle iktidara gelmeyi amaçlarlarsa amaçlasınlar, iktidara gelmek ya da iktidarda kalmak için ilk hedeflerinin işçi sınıfının siyasal örgütünün yanısıra, yığın örgütleri olduğu, büyük tekelci sermayenin 12 Mart denemesinde de görüldü. 12 Mart döneminde yığın örgütlerini susturabilmek, geriletebilmek için çeşitli yöntemlere başvuruldu. Bir yandan DİSK yöneticileri tutuklanır, uzlaşmacılığın yolları açılmaya çalışılırken, diğer yandan da DİSK'e bağlı sendikaların grev silahları fiilen ortadan kaldırıldı; kamu hizmetinde çalışanların sendika kurma özgürlükleri ellerinden alındı. TÖS, TEKSEN, PERSEN ve gençlik örgütlerinin kapatılmasını, çalışan yığınların etkin bir biçimde örgütlenmesini engelleyen «yasal düzenlemeler» izledi. Bunların ardından sıra bir türlü yeşertilemeyen, gerici faşist güçlerin kitle tabanını genişletmeye yönelik sahte faşist sendikaların, örgütlerin tohumlarının atılmasına geldi.

Faşist hareketin kitle örgütlerini imhaya yönelik amaçları için, her olanaktan yararlanacağı ve yararlanmakta olduğu açıktır. Değişik din, mezhep ve etkin kökenlere sahip olan işçileri birbirlerine karşı kışkırtmaktan, işsizlerle karşı karşıya getirmekten, işçi ve emekçi sınıf ve katmanların değişik kategorilerini bölerek birbirine düşürmeye kadar her yöntem Türkiye'de de faşist güçlerin programlarında yer almaktadır.

Faşist hareket bu programı uygulamaya koyarken, sınıf mevzilerini terk anlamına gelen her uzlaşmacı adım onun yararına işlemekte, doğrudan başarmak istedikleriyle çakışmaktadır. Nesnel sonuçları bakımından yığın örgütlerini parçalayan, örgütün kitlesi ile yönetimi arasına uçurumlar ekleyen, sınıf bakışından yoksun her sorumsuz davranış, faşist hareketin değirmenine su taşımaktan başkaca bir şey yapmamaktadır. İlerici sendikal harekette tasfiyelerin birbirini izlediği, öğretmenlerin biricik örgütünün dar hesaplar nedeniyle bunalıma sürüklendiği koşullarda, Türkiye İşçi Partisi'nin bu saptaması kitle örgütlerine yönelen zaaflara karşı çıkılması açısından, anti-faşist mücadelenin sorumluluğunu omuzlarında hisseden herkes için, yaşamsal öneme sahiptir.

Bu saptamanın yaşamsallığı, sapkın ve sorumsuz akımların bugüne değin uygulayageldiği politikanın ürünü olarak kimi sendikaların, meslek örgütlerinin ve demokratik kitle örgütlerinin sürüklendiği bu zaafa en kısa zamanda son verilmesini gerektirmektedir. Kitle örgütlerinin taze güçlerle takviye edilmesinin; tüm sınıf bilinçli işçi ve emekçilerin örgütlerine sahip çıkmalarının önemi ve zorunluluğu ortadadır.

Zafların giderilmesinin en temel yollarından birisi de sapkın ve oportünist anlayışların kaynaklandığı nedenleri bulup çıkarabilmek-

ten, sorumsuzları sorumsuzluklarıyla başbaşa bırakabilmekten geçmektedir. Bu ise siyasal partiler ile kitle örgütleri arasındaki ilişkilerin bilimsel sosyalist temele dayandırılarak sürdürülmesiyle sıkı sıkıya ilişkilidir.

Bir başka deyişle, bilimsel sosyalizm adına, devrimcilik adına yola çıkan, ancak eylemleri kitle örgütlerinde tahribata yol açan grupların davranışlarının bilimsel sosyalizm karşısında irdelemesini yapmak zorunlu olmaktadır. İstatistiklerin sendikalı işçi sayısında düşme kaydettiği, örgütlerle şubeler, şubelerle üyeler arasında bir kopukluğun oluştuğu, kısacası en geniş yığınları kapsayacak, kitleleri harekete geçirecek kaldıraçlar olan sendikalar ve öteki kitle örgütlerinin bugün geldiği nokta ile olması gereken nokta arasındaki mesafenin giderek açıldığı koşullarda, buna kaynaklık eden politikalarla bilimsel sosyalist ilkelerin doğru bir biçimde yaşama geçirilmesi arasında ancak ters bir orantı olabilir. İşçi sınıfının mücadele pratiği, işçi sınıfı partilerinin, bilimsel sosyalistlerin böyle bir sonuca yol açmak bir yana, böylesi tutumların karşısına en kararlı bir biçimde çıktıklarını gösteriyor. İşçi sınıfı partileri faşizme karşı en geniş güçlerin birliğinden yana olmuşlar, bu durumu kendi partilerinin güç kazanmasının karşısında bir durum olarak değerlendirmekten titizlikle kaçınmışlar, ama anti-faşist güçlerin birliğinin de ancak işçi sınıfı partisinin mücadele ekseninde gerçekleşebileceği gerçeğini gözden ırak tutmamışlardır.

İŞÇİ SINIFI PARTİSİ VE SENDİKALAR

İşçi sınıfı partileri anti-faşist güçlerin birliğinin, işçi sınıfının birliğinin gerçekleşebilmesi için, kendi özgün çalışmalarından dahi fedakârlık edebilmişlerdir. Dimitrov, faşizme ve sermayeye karşı mücadeleden tek bir ödün verilmemesi koşuluyla, «Eğer sendikaların birliğinin çıkarları için zorunluysa, sendikalardaki komünist grupların yaratılmasından dahi vazgeçmeye hazırız» derken bu gerçeği dile getiriyordu. (Georgi Dimitrov, **Selected Works**, cilt 2, s. 117)

Bilimsel sosyalist partilerin, faşizme ve büyük sermayeye karşı örgütlü mücadelenin birliğini böylesine bir bakış ile ele almalarına karşın, reformist, sapkın ve oportünist akımlar bu tür bir yaklaşıma sahip olmadıkları içindir ki, Türkiye'de ortaya çıkan bu olumsuz ama üstesinden gelinebilecek durumu bir ilke sorunu olarak ele almak gerekmektedir.

İşçi sınıfı partileri, ne genel olarak kitle örgütlerinin siyasi partiler karşısında «tarafsız» kalma anlayışına prim verebilir, ne de **sınıf** (tek tek meslek gruplarının değil sınıfın) çıkarlarını, sınıf çıkarla-

rının oluşturduğu bütünü ve bu bütünün yaşama geçirilmesi için gerekli olan araçları gözden ırak tutabilir.

İşçi sınıfı partileri hiç kuşkusuz sendikaları, meslek örgütlerini, demokratik kitle örgütlerini kendi ruhu ile doldurmaya, etkilemeye, onlarla yakın ve sağlam bağlar kurmaya çalışacak; bunu yaparken de onların örgütsel bağımsızlıklarını titizlikle gözetecek, bu örgütleri birer tüzel kişilik olarak doğrudan muhatap almayacak ve amaçlarını buralardaki parti üyeleri aracılığıyla yürüteceği örgütsel çalışma ile gerçekleştirecektir. İşçi sınıfı partisi kitle örgütleri ile yakın bağlar kurmaya çalışırken, hiçbir biçimde ekonomik-demokratik mücadelenin bütünlüğünü bozmamaya yoğun çaba harcar, örgütün yığınsal niteliğini gözden kaçırmamaya ve işlevlerini tüm gerekleriyle yerine getirmesine engel olmamaya özen gösterir. Tersine, böylesi eğilimlere karşı amansız bir mücadele sürdürür. Bu örgütlerin yığınsal nitelikleri geliştirilmeye çalışıldığı içindir ki işçi sınıfı partilerinin üyeleri, çeşitli «oyun»larla değil, politik kimliklerini saklamadan, örgüt tabanının güvenini kazanarak, bu örgütlerde yönetime talip olurlar, yönetime seçilirler.

Kitle örgütlerinin yığınsal niteliğini gözden ırak tutmayan işçi sınıfı partileri, bir yandan kendi üyelerinin en geniş tabanın güvenini kazanarak bu örgütlerin yönetime gelmelerini teşvik ederken, diğer yandan da yalnızca partililerin tek başlarına örgütte kalmalarına neden olabilecek davranışların örgütün kapsamının daralmasına yol açabileceği gerçeğini de gözden kaçırmazlar. Lenin bunu şu sözlerle ifade ediyor: «Ekonomik mücadele için işçi örgütleri, sendika örgütleri olmalıdır. Her sosyal demokrat işçi, bu örgütlere edebildiğince yardım etmeli ve katılmalıdır. Bu doğru olmakla beraber, bu 'meslek' örgütleri üyeliklerine yalnız sosyal demokratların seçilebilmesini istemek elbette bizim yararımıza değildir, çünkü bu ancak kitleler arasında etkimizin kapsamının daralmasına yol açar ... eğer sendikalar çok **geniş** örgütler olmazlarsa sendikaların esas amaçlarının gerçekleşmesine olanak kalmaz. (**Sendikalar Üzerine**, Marx, Engels, Lenin, Bilim Yayınları, s. 230)

İşçi sınıfının bilimsel sosyalist partisi kitle örgütlerinin «tarafsızlığını» savunan görüşlerle ne denli mücadele ediyorsa, buraları «etiketlemeye yönelik» tutumlarla ve kitle örgütlerini «vitrin» haline getirme anlayışlarıyla da o ölçüde savaşır. İşçi sınıfı partisinin gerçek sınıf örgütlerine, kitlelerle sağlam bağlar kurmaya ve bağlarını geliştirmeye ihtiyacı vardır, geçici «vitrin»lere değil.

TASFİYELER OPORTÜNİSTLERİ AÇIĞA ÇIKARDI

İşte Türkiye'de işçi sınıfının bilimsel sosyalist partisi, kitle örgütlerini böyle bir bakış açısıyla ele almış, bu örgütlerdeki çalışmalarını böyle bir bakış açısıyla yürütmüştür. Sermayenin karşısında emeğin çıkarlarının korumasını ve emeğin sermayeye üstün gelmesini amaçlayan, geniş yığınlarla kalıcı ve köklü bağlar kurmaya özen gösteren bir hareketin, faşizme ve emperyalizme örgütlü, birleşik bir güçle karşı koymaya inanan bir hareketin, kitle örgütlerine bakışı ancak böyle bir bilimsel sosyalist temele dayanabilir.

Günümüzde demokratik kitle örgütlerinde, özellikle DİSK'te yaşanan ve yaşanmakta olan olaylar, bilimsel sosyalizm ilkelerine dayanan davranışlar ile bilimsel sosyalizme bütünüyle ters olan davranışlar arasındaki keskin çizgiyi bütün açıklığı ile gözler önüne sermektedir. DİSK üyesi olan ama aynı işkolunda yer alan Petrol Kimya-İş ve Petkim-İş sendikalarının birleştirilmesi olayı bu çizgiyi bütün netliği ile çizmektedir.

Bilindiği gibi Türkiye İşçi Partili'lerin ve taraftarlarının yönetimde bulunduğu Petrol Kimya-İş Sendikası DİSK tarafından kurulan «Birleştirme Kurulu» kararı ile 3000 üyeli bir sendikaya katılmaya zorlandığı zaman, 10.000 üyeye sahip bulunuyordu. Daha başından itibaren yapılmak istenen bütün çıplaklığı ile açığa çıkıyor, amacın DİSK'te varolan muhalefetin başını çeken TİP'lilerin tasfiyesi olduğu görülüyordu. Bir kez makyavelist olunmaya görülsün, gerekçeler kolaylıkla bulunabiliyor. Bu birleştirme olayında da doğru ve vazgeçilmez bir ilkeyi yaşama geçirme adına «mal varlığı» fazla olan Petkim-İş Sendikası'na Petrol Kimya-İş Sendikası'nın katılmasına karar veriliyor ve yedi kişilik Yürütme Kurulunun dört üyesinin Petkim-İş'ten, diğerlerinin Petrol Kimya-İş'ten olması öngörülüyordu. Daha da ilginci ısrarla üç kişilik Onur Kurulunun iki üyesinin Petkim-İş'ten olmasında direniliyordu.

Türkiye İşçi Partili'lerin ilerici sendikal hareketin bütünlüğüne karşı olan sorumluluklarından da yararlanılarak «uygun» bir formülle Türkiye İşçi Partili'lerin tasfiyesi anlamına gelen bu kararla daha sonra sendikanın 5.000 üyesini yitirmesine neden olan birleşmenin tohumları atılıyordu. Petrol Kimya-İş Sendikası'nın olağanüstü genel kurulunda bu karar şu sözlerle savunuluyordu: «... bugün burada alacağınız karar, temelde sosyalist düzene yönelik bir hedefe varılmasına hizmet edecektir. Sendikanızda bir gelenek haline geldiğine inandığım DİSK'in esas ilkelerinden, tabanın söz ve karar sahibi olması ilkesinin, birleşme kararı alarak, bir kez daha bu olağanüstü genel kurulunuzda hayata geçeceğine güveniyorum.» (Ürün Dergisi,

yıl 3, cilt 5, s. 48) Böylelikle Kemal Türkler ve onun sosyalizm adına yola çıktığını belirten ortakları tasfiyeci hesaplarını bu sözlerle örtmeye çabalarken, bir kez daha Türkiye İşçi Partili'lerin sosyalist sorumluluklarına seslenmeyi ihmal etmiyorlardı.

Ve gene bu Genel Kurulda Türkiye İşçi Partili'lerin, sendikaya sahip çıkan işçilerin, ilerici sendikal hareketin birliğini dar hesapların üzerinde tutan sorumluluk anlayışları nedeniyle, «tabanın söz ve karar sahibi olması» ilkesi belki de son kez yaşama geçiyor, iki sendika DİSK üst yönetimi ve onunla «bilimsel sosyalizm» adına ortaklık edenlerin dayattıkları anti-demokratik koşullarda birleşiyordu. Bundan sonra sıra Birleştirme Komisyonu'nun ısrarla direttiği Onur Kurulu kompozisyonunun işleyişine geliyordu. Onur Kurulları çalıştırılarak en başta Yürütme Kurulu üyeleri olmak üzere öncü konumda olan işçiler tasfiye ediliyor, sendikadan atılıyordu.

Sendikal mücadele tarihinde eşine az rastlanan bu olay, tek bir örnek olarak da kalmadı. Yönetiminde Türkiye İşçi Partili'lerin ağırlıklı olarak bulundukları başka sendikalar için de söz konusu oldu. Örneğin 6.500 üyesi olan Sosyal-İş Sendikası'nın banka işçilerini Bank-Sen'e, büro işçilerini de 2.000 üyeli Teknik-İş'e devretmeleri istendi. Sosyal-İş yöneticileri de bu sendikalarda hiçbir yönetim görevi alamayacaklardı.

Petrol Kimya-İş Sendikası örneğinin bir başka biçimde tekrarı anlamına gelen bu karar, bilinçli sosyalist ve ilerici işçilerin kararlı tepkileri nedeniyle uygulamaya sokulamadı. Ancak bu olay da son örnek olarak kalmadı. Turizm-İş Sendikası'nda da DİSK üst yönetiminin himayesinde hareket eden ve bilimsel sosyalizm adına yola çıktıklarını öne sürenler, sendika basmadan, defterleri kaçırmaya kadar çeşitlenen yöntemlerle TİP'lileri yönetimden uzaklaştırma adına sendikayı tahribe yöneldiler.

Dar grup çıkarları için sürdürülen bu davranışlar, bugün geride kalmış olan ama belleklerden silinmeyen bu olaylar ile sona ermiş değil. Bugün ilerici sendikal hareket gene bu türden çeşitli davranışlara sahne oluyor. Örneğin Maden-İş Sendikası'nda, TİP'li ya da TİP taraftarı olarak bilinenlerin işten atılmalarına karşı çıkmak bir yana, işten atılmaları için listeler düzenleniyor, sendika içi demokrasi ilkesi ayaklar altına alınıyor. Bu davranışlar sürerken Lenin'in «Sendikalara bağlı işçilerin, geniş bir sınıf mücadelesi anlayışına ve proletaryanın sosyalist amaçlarına göre eğitilmeleri için, eylemleriyle bu sendikalarda gerçekten yönetici bir durum kazanmak için ve son olarak, bu sendikaların, belli koşullar altında —ama partisiz üyelerini saflarından atmadan— parti ile doğrudan doğruya ilişki kurmalarını sağlamak için, Parti her türlü çabayı gösterir» sözlerin-

de ifadesini bulan bilimsel sosyalist anlayışa uygun bir biçimde davranmak bir yana, sanki özellikle bu sözleri yalanlamak istercesine çaba gösterildiği, bu ilkelerin ayaklar altına alındığı görülüyor.

Bu davranışlar çeşitli biçimlerde sürerken, dün ilerici sendikal hareketin birliğini çeşitli dayatmalara ve zorlamalara karşı bütün kararlılığı ile savunan bilimsel sosyalist hareket bugün de ilerici sendikal harekete yönelen tehlikelere karşı aynı ilkeli tutumu sürdürüyor. Dün Türkiye İşçi Partili'lerin ağırlıklı olarak yönetimde bulundukları sendikaların ve Türkiye İşçi Partili'lerin tasfiyesinde birinci dereceden rol oynayanların, ya da bu davranışları sessizce onaylayanların bugün tasfiye edilmeleri söz konusu olduğunda da tasfiyeciliğe karşı sesini aynı kararlılıkla yükseltiyor. Türkiye İşçi Partisi, son olarak Maden-İş, Bank-Sen, Baysen ve Yeraltı Maden-İş sendikalarının DİSK'ten ihraç edilmeleri üzerine bilimsel sosyalizm adına yapılması gerekeni yaparak bilimsel sosyalist olmanın ne anlama geldiğini bir kez daha gözler önüne seriyor, geçmişte bilimsel sosyalizm görünümü altında tasfiyeleri yürütenlerle kendi arasında, dolayısıyla işçi sınıfının bağımsız politikası arasında, bilimsel sosyalizm arasında, beliren çizgiyi net bir biçimde bir kez daha çekiyordu.

Türkiye İşçi Partisi Başkanlık Kurulu tarafından DİSK'teki son ihraçlara ilişkin olarak yapılan açıklamada bu durumun ilerici sendikal hareketin yıllar önce içine itildiği bunalımın yeni bir sonucu olduğu, bu bunalıma gelinmesinde son ihraçlara konu olan sendikaların birinci dereceden rolü olduğu söyleniyor ve şunlar belirtiliyordu: «... Partimiz son ihraçların, ihraçlara gerekçe yapılan davranışlar ile birlikte hareketi yeni zaaflarla ve tehlikelerle karşı karşıya bırakacak nitelikte olduğu görüşündedir. Belirtmek gerekir ki ilerici sendikal hareketi güçlendirmenin ve geliştirmenin yolu, yeni tasfiyeleri gündeme getirme değil, DİSK'i ve bağlı sendikaları demokratik bir işleyişe kavuşturmaktan geçmektedir.»

Böylelikle, Türkiye İşçi Partisi, özellikle sendikal hareketin içine itildiği bunalımdan kurtarılmasının yolunu da göstermekte ve «DİSK'i ve bağlı sendikaları demokratik bir işleyişe kavuşturma görevinin önümüzde durduğuna işaret etmektedir.

Gerek örgütlerin varlığının korunması ve geliştirilmesi, gerekse ilerici sendikal hareketin birliğinin sağlanması öncelikle örgüt içi demokrasinin yaşama geçirilmesi ile olanaklıdır. Bilimsel sosyalistler demokratik kitle örgütlerinde «örgüt içi demokrasinin», «demokratik merkeziyetçi işleyişin» bütün gerekleri ile uygulanmasından yanadırlar. Bilimsel sosyalistler bir yandan örgüt içi demokrasinin vazgeçilmezliğini savunur, bu ilkenin savunuculuğunu en başta kendileri

üstlenirken, diğer yandan da azınlıkta kaldıkları durumlarda da çoğunluğun kararlarına uyarlar.

Dimitrov, sendikaların birleştirilmesi konusunda da tek koşul olarak şu üç noktaya işaret ediyor: «sermayeye karşı, faşizme karşı mücadele ve sendika içi demokrasi». Sendika içi demokrasinin korunması ve tüm gerekleri ile yaşama geçirilmesi, sendikalar açısından, faşizme ve sermayeye karşı mücadelede gösterilen kararlılık kadar önem taşımaktadır. İşçi sınıfı hareketinin içinde «yolunu yitirmiş konuklar» olmadıklarının bilincinde olan, «bütün sendikaların, er ya da geç, Marksizme dayanan kendi görüşlerini benimseyeceklerini» bilen sosyalistler için sendika ya da örgüt içi demokrasinin bütün gerekleri ile yaşama geçirilmesiyle kaybedilecek hiç birşey yoktur, ama en başta kitlelerin güveni olmak üzere kazanacak çok şey vardır. Kitlelerle bağları sağlamlaştırabilmenin ve kalıcı kılabilmenin yolları böylesi bir işleyişten geçmektedir. Ancak geçici ve göstermelik «başarılar» peşinde koşanlar, örgüt içi demokrasinin ayaklar altına alınmasının savunucuları olabilir, ya da ayaklar altına alınması karşısında seslerini çıkartmaz. Bilimsel sosyalistlerin yalnızca muhalefette oldukları zamanlarda «örgüt içi demokrasinin» savunucusu olduklarını, yönetimde bulundukları zamanlar da bu ilkenin tüm gerekleri ile yaşama geçirilmesini «engelleyebildiklerini» söyleyebilmek için de bilimsel sosyalizmi hiç tanımamak gerekiyor.

Hiçbir örgüt yöneticisi açıktan açığa örgüt içi demokrasinin karşısına çıkamaz, görünüşte de olsa bu ilkeleri savunmak zorundadır. Nitekim görünüşe bakılırsa, ilerici sendikal hareket içinde herkes sendika içi demokrasiden, «tabanın söz ve karar sahibi olması» ilkesinden yanadır. Örneğin Maden-İş Sendikası 22. Merkez Genel Kurulunda sunulan çalışma raporunda şunlar söyleniyor: «Her düzeydeki yönetim organlarının seçilmesi ilkesine uyulmuş, ünite temsilciliği, sendika temsilciliği, lokal yönetim ve bölge temsilciliği seçimleri zamanında ve sendikal demokrasi ilkelerine uygun olarak yapılmıştır.»

Bu sözlere karşın Maden-İş Sendikası'nda olup bitenlere kısa bir bakış, söylenen sözlerin uygulamayla bütünüyle çeliştiğini göstermektedir. Söylenenlerin uygulamaya sokulmasında ise direnildiği ortaya çıkmaktadır. Maden-İş'in 22. Genel Kuruluna katılanların oluşturdukları kompozisyona bir göz atmak söylenenlere bütünüyle ters bir durumun söz konusu olduğunu ortaya çıkartmaktadır. Toplam 145 delegenin bulunduğu bir genel kurulda, doğal delegelerin ve Genel Yürütme Kurulunun tayin ettiği «kontenjan» delegelerinin ve sendikadan maaş alanların sayısı 76 kişiyi buluyorsa «sendika içi demokrasi»den nasıl söz edebilir? Genel Kurul öncesinde, seçimle göreve

gelmiş bir Bölge Temsilcisinin temsilciliği feshediliyor, merkez emrine alınıyorsa, Genel Kuruldan beş gün önce de Genel Merkezdeki iş akdi feshediliyorsa, bununla da kalınmıyor, onun yerine atanan (seçimle değil, Genel Merkezce tayin edilerek) ve mesleği müteahhitlik olan bir başkası önce Bölge Temsilcisi, daha sonra Genel Kurul delegesi, daha sonra da tayin edilen delegelerin oylarına sığınılarak Yürütme Kurulu üyeliğine getiriliyorsa, sendika içi demokrasi koşullarının sağlandığı nasıl savunulabilir? Eğer «biz yaptık oldu» denmiyorsa, öncelikle bilimsel sosyalistlerin yaşama geçirmeleri zorunlu olan bu ilkenin uygulandığından nasıl söz edilebilir? Bilimsel sosyalist olmanın gereklerinin yerine getirildiğinden nasıl dem vurulabilir?

Böyle bir işleyişe göz yumabilenler, bundan rahatsız olmayanlar için sendikayı yönetebilmek tek bir koşulla olanaklıdır: keyfi yönetime başkaldıran sosyalist üyeleri sendikadan atarak, ya da işten atılmaları karşısında bu kez sendika olmanın gereklerini bir tarafa koyarak, bir başka deyişle sınıf uzlaşmacısı çizginin yollarını arayarak.

Maden-İş Sendikası'nın 22. Genel Kurulunda ortaya çıkan tablonun anti-demokratik hükümler taşıyan Maden-İş tüzüğünün dahi uygulanmaması sonucu oluştuğunu belirtmek gerekir. Oysaki Maden-İş tüzüğü zaten yönetime olağanüstü yetkiler vermektedir. «Tabanın söz ve karar sahibi olması» ilkesinden sıkça söz edenlerin, ifadesini en iyi, en açık bir biçimde tüzükte bulması gereken bu ilkenin tüzükte sendika demokrasisi gereklerine uygun bir biçimde yer almamasından hiç de rahatsız olmadıkları, tersine anti-demokratik bir tüzüğe sımsıkı sarılmayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır.

Uzun yıllar Maden-İş Sendikası Hukuk Bürosu Başkanlığını yapan TİP Merkez Yönetim Kurulu üyesi, avukat Alp Selek bu tüzükte yer alan anti-demokratik hükümlere ilişkin olarak şu can alıcı noktaya işaret etmektedir: «Tüzük aday olabilmek için, delege olabilmek için bir çok kısıtlayıcı şart getirmektedir. Sendikanın yaptırdığı üç günlük eğitime katıldığına dair sertifikası olmayan üye, delegelik için aday olamamaktadır. Üç günlük eğitimin sendikal bilinçlenmede esaslı bir ölçü olmaması bir yana, bu eğitime girebilmek de Merkez Yöneticilerinin takdirine bırakılmıştır... Tüzükteki, aday olabilmek için istenen bütün şartlar yerine getirilse bile, bu durum da adaylık hakkını kazanmaya yetmemektedir. Bütün şartları yerine getirebilme imkânını bulan üyenin aday olabilmesi Genel Yürütme Kurulunun kendisine onay vermesine bağlıdır. Sendikada üyeye çıkartılan zorluklar ve engeller üye olmayanlar için aranmamıştır. Yine sendikada, Genel Yürütme Kurulu tarafından memur olarak çalıştırılanlara

da büyük imtiyazlar tanınmıştır. Neticede aday olabilmede son söz Genel Yürütme Kurulunundur.» (**Yürüyüş**, sayı 183)

DEMOKRATİK KİTLE ÖRGÜTLERİNDEKİ BENZER TUTUMLAR

Demokratik kitle örgütlerinin kimilerinde ise benzer bir durum daha değişik bir biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu kez söz konusu olan dar grupçu anlayışlar nedeniyle örgütlerin merkeziyetçi işleyişine uyulmamasıdır. Bir başka deyişle azınlık durumunda kalanlar, kendi siyasi çizgilerinin çıkarları öyle gerektirdiği için, çoğunluğun kararlarına uymamayı tercih edebilmektedirler. Örgüt merkezi kendileriyle aynı görüşü benimsemediği için merkeze ödenti göndermeyen şubelerin sayısının hiç de az olmadığı bilinmektedir. Ya da eğer Genel Kurulda oy kullanılması için zorunlu bir koşul olarak görülmüyorsa, ödenti ödememeyi bir «meziyet» olarak görenlere, hatta ödenti ödenmemesi için kimi üyeleri teşvik edenlere rastlanmıyor değildir. Bugün TÖB-DER Genel Merkezinin daha önce yüzde 70 olan ödenti toplama oranı yüzde 30'a kadar düşmüştür. Geçmişte örneğin Birlik ve Dayanışma çizgisinde olan İstanbul ve İzmir şubelerinin Genel Merkeze para göndermezken birbirlerine yardım ettikleri görülebilmiştir.

Kimi zamanlarda da dar grup hesapları öylesine ağır basmaktadır ki, merkezi örgütlerde çalışmak bir yana bırakılmakta, merkezi örgütlerin karşısına onlara alternatif olarak «küçük olsun ama bizim olsun» anlayışıyla yeni örgütler dikilmektedir. Tüm-Der'in karşısına işkolu ve işyeri derneklerinin birer **alternatif** olarak dikilmesi gibi. Zaman zaman da «örgüt içinde örgüt» olma anlayışıyla ortaya çıkılmakta, örgütün işleyişi ayaklar altına alınarak dar çıkarlar ön planda tutulmaktadır. 1977 yılında yapılan 1 Mayıs gösterilerinde goşist gruplar Tüm-Der safları içinde, ama «Devrimci Memurlar» pankartının yanında yürüyerek bu tür bir anlayışın örneklerini sergilemişlerdir.

Örgüt işleyişini allak bullak eden bir başka uygulamaya da TÖB-DER'de rastlanmaktadır. Ağır basan siyasi çıkarlar nedeniyle ve yönetimi elde tutma endişesiyle TÖB-DER'de öğretmenlerin dışındakilere de örgütün kapıları açılmış, böylelikle öğretmen olma niteliğinden çok uzak olanlar, örneğin hemşireler, öğrenciler, sağlık memurları v.b. TÖB-DER'e üye yapılmış, yeni ve taze güçlerin mücadeleye sokulmasından, örgütlenmenin derinleştirilmesi ve yaygınlaştırılmasındansa bir başka Genel Kurulun hesabı yapılmakla yetinilmiştir.

Kitle örgütlerini, ekonomik-demokratik mücadeledeki işlevlerinden soyutlayarak buraları birer ideolojik mücadele platformuna çe-

viren anlayışlar, sık sık bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesinin öncülerin değil, kitlelerin mücadelesi olduğunu «unutmakta», kitle örgütlerini de daraltarak, buraları sonuçta yalnızca öncüleri kapsayan örgütler durumuna dönüştürme yanlışına sürüklenmektedirler. Böyle bir yanlış kitle örgütlerine siyasal işlevler yükleyerek özünde anarko-sendikalizmden başka bir anlamı olmayan çizgiye savrulunmasının nedeni olmaktadır.

Ürün Dergisi şunları yazıyor: Kimileri cephe çağrısının ancak politik partilerce ileri sürülebileceğini söylemektedirler. Bu görüşü savunanların bir kısmı, politik partilerin demokratik örgütler aracılığıyla kamuoyu oluşturmak, belirli güncel görevlerin kitlelerce daha geniş ölçüde benimsenmesini sağlamak durumunda bulunduğunu, hele yasal haklarından edilmek istenen bir partinin böylesi yollara ve araçlara başvurmasının kaçınılmazlığını anlamayan safdillerdir. (**Ürün** Dergisi, sayı 45)

Bu kez de **Ürün** Dergisinin demokratik kitle örgütlerinin siyasal partiler karşısında «tarafsız» olmaması ilkesinin ardına sığınarak, «tarafsız» olmama ile «benzer işlevleri üstlenme» arasındaki farkı gözlerden saklamaya çalışmakta olduğu görülüyor. Elbetteki siyasal örgütler, sendikalarda, meslek örgütlerinde yönlendirici, esinlendirici olacaklar, her iki örgüt arasında eylem birliğini geliştirme çabasını sürdüreceklerdir. Ama bunu yaparken de bu örgütlere başkaca işlevler yüklemeyecekler, onları «etkilemeyecekler», «onları kendi platformlarını benimsemeye zorlamayacaklardır». Lenin bu gerçeği şöyle dile getiriyor: «Biz tarafsızlığı savunmuyoruz; buna karşıyız. Fakat Narodnik ve likidatörlerin, bir sendikada şans eseri olarak çoğunluk elde ettikleri zaman yaptıkları gibi davranmıyoruz. Ancak ilkeleri olmayan zayıf gruplar, ilk 'zaferlerinde' akıllarını yitirir ve zaferlerini yirmi, otuz oy çoğunluğu ile 'pekiştirme' telaşına düşerler. Böyle altın bir fırsatı kaçırmamak için heyecanlı ve acele bir biçimde 'ilkelerini' telaşla gözden geçirir, tarafsızlıklarını unutur ve bir etiket yapıştırırlar. Marksistler böyle davranmazlar. Onlar işçi sınıfı hareketi içinde yolunu yitirmiş konuklar değildirler. Bütün sendikaların, er ya da geç, Marksizme dayanan kendi görüşlerini benimseyeceklerini bilirler. Geleceğin kendi düşüncelerine ait olduğuna inanırlar ve bu nedenle olayları zorlamaz, sendikaları dürtüklemez, onları etiketlemez, bölmezler.» (**Sendikalar Üzerine**, Marx, Engels, Lenin, Bilim Yayınevi, s. 321)

Bu tür eğilimlerin sendikal mücadele tarihinde zaman zaman ortaya çıktığı bir ülke olan Bulgaristan'da, 1929'larda Partinin aşırı «sol» kanadın etkisi altına girmesi sendikalarda da, işçilerin ivedi ekonomik talepleri için savaşmayı ihmal eden ve bu örgütlere siyasal

işlevler yüklemeye kalkışan eğilimlerin ortaya çıkması sonucunu doğurmuştu: «Sol kanat sekterleri Komintern kararlarını Bulgaristan'daki somut koşulları dikkate almadan mekanik bir biçimde ele aldılar. Sendika eylemlerinin özgül tabiatını gözden ırak tuttular ve IWTU'yu Parti'nin, seçim kampanyaları da dahil olmak üzere, tüm politik kampanyalarında en etkin konumu almak zorunluluğunda olan bütünüyle siyasal bir örgüt olarak kabul ettiler. **(History of Bulgarian Trade Unions, Sofia Press,** s. 155)

Bu gerçeklerin ışığında bir de şu «kamuoyu oluşturma görevi nasıl yerine getirilmiştir?» sorusunu sormak gerekiyor. Eğer, bir sendikanın sahipliğinde olan ama bir **sendika** gazetesi olmayan bir yayın satın alınıp çıkarılmaya başlanıyor, bu gazetede bir (gerçekte CHP de dahil olmak üzere iki) siyasi parti hesabına «kamuoyu oluşturuluyor»sa ve özellikle Türkiye İşçi Partisi'nin hedef alınması da ihmal edilmiyorsa, sendikaların «etiketlenmediğinden» kim söz edebilir?

Bu durumun şu an varolan ve değiştirilmesi zorunlu olan koşulların bir sonucu olarak doğduğunu bu nedenle de «görmezlikten gelinebilir» olduğunu söyleyenlere verilebilecek tek bir yanıt vardır: bu sorun bir **ilke** sorunudur.

Kitle örgütlerine siyasal parti işlevi yükleme anlayışı, biçimde farklı ama özde aynı olan başka durumlarda da kendisini ele vermektedir. Örneğin Mimarlar Odası 25. dönem çalışma raporunda şunlar yazılmaktadır: «Her kesimdeki hızlı siyasallaşmayı, siyasal kutuplaşmanın şiddetlenmesi izlemektedir. Bir yanda, böyle bir kargaşa göreli bir dinginliğe ulaşmadan, iktidar olma şanslarını sınamak isteyen faşist güçler, hesaplarını gerçekleştirebileceklerini sandıkları ortamı olgunlaştırmak üzere yön verdikleri saldırıları daha da şiddetlendirirken; diğer yanda, kısa bir süre önce toplumsal muhalefeti temsil eder görünen siyasal güçlere 'umut' bağlayan kitleler, bunların iktidar olma fırsatını kullanırken yarattıkları 'umut'suzluk karşısında daha radikal alternatiflerin arayışı içine girmişlerdir. İşte böyle bir ortamda Oda'mızın ve benzeri nitelikteki diğer örgütlerin işlevi daha bir ağırlık kazanmakta, daha doğrusu, başarılsın, başarılmasın daha ağırlıklı işlevler, üye kitleleri tarafından bu örgütlere atfedilmektedir. Sorunları gitgide çözümsüzleşen üye topluluklarının beklentileri, demokratik toplumsal muhalefeti, siyasal örgütlerin misyonlarına kapılmadan, etkinleştirme, güçlendirme görevlerimizin ağırlaştığını ortaya koymaktadır.»

Anti-faşist mücadelenin bugünkü koşullarında, kitle örgütlerine düşen görevlerin giderek arttığı ve karmaşıklaştığı tartışmasız bir gerçektir. Ne var ki Mimarlar Odası yöneticilerince kapalı ifadelerin

ardına sığınılarak, ağırlaşan görevlerden hareket edilmekte ama sonuçta kitle örgütlerinin işlevlerinde niteliksel bir değişimin oluştuğu sonucuna varılmakta, bu örgütlerin siyasal partilere düşen işlevleri yüklenmek durumunda oldukları vargısı ortaya çıkmaktadır. Mimarlar Odası yöneticileri tarafından bugünkü koşullarda meslek örgütleri için çizilen, tanımlanan işlevler, «siyasal örgütlerin misyonlarına kapılmadan» sözcüğünün eklenmesiyle niteliğini değiştirmiyor, tersine, bu sözcüğün eklenmesi daha önce söylenenlerle çelişmekte olan bir durumu ortaya çıkartıyor. Bu çelişkili durum akla şu soruyu getiriyor: «Ülke genelinde yürütülmekte olan ve başını işçi sınıfımızın siyasal hareketinin çektiği bağımsızlık, demokrasi mücadelesine tabi olmadan, tabi olunduğu belirtilmeden, «etkinleştirmek», «güçlendirmek» işlevi nasıl olur da siyasal örgütlerin «misyonlarına kapılmadan» yerine getirilebilir? Anlaşılan bu sorunun yanıtı Mimarlar Odası yöneticilerince «daha radikal alternatiflerin arayışı içine giren» üye kitleleri tarafından «atfedilen» her türlü işleve «hazırız» biçiminde veriliyor. Bunun adı ise goşizmin tipik bir özelliği olan «kitle kuyrukçuluğu»ndan başka bir şey olmasa gerek...

Kimi goşist grupçukların kitle örgütlerinde zaman zaman kendi siyasi çizgilerini gözlerden ırak tutmaya çalışarak, anti-komünist histeriden, varolan şartlanmalardan yararlanmaya kalkışarak ya da meslek darkafalılığına sığınarak yönetim olma uğraşını sürdürdüklerine tanık olunmaktadır. Siyasal partiler karşısında «tarafsız» kalma, «partilerüstü olma» görüşü, siyasal bir parti olarak siyasal arenada yer almayan, kitlelere siyasal bir parti, dolayısıyla da gerçek bir siyasal hareket olarak değil de, genel bir «devrimcilik» örtüsünün ardına sığınarak ulaşmaya çalışanlar için vazgeçilmez bir görüş olurken, bunun doğal bir sonucu da kitle örgütlerine «siyasal misyonlar» yükleme olarak ortaya çıkmaktadır.

Kitle örgütlerini «partilerüstü» kılmaya çalışanların, «bunca siyasal parti vardır, bunlardan hangisine yanaşalım?» biçimindeki arayışlardan yararlandıkları, kimi oportünistlerin de sık sık bu anlayışı kendilerine kalkan edindikleri görülmektedir. Kitle örgütlerinin tarafsızlığını savunan Plehanov da bir dönem sarılabilecek bir başka dal bulamıyor ve «11 devrimci örgütün bulunduğu koşullarda sendikaların tarafsız olmaktan başka çarelerinin kalmayacağını belirtiyordu» Lenin'in bu anlayışa verdiği yanıt, günümüz koşullarında da geçerliliğini koruyan bir gerçeğin ifadesidir. Lenin şunları söylemektedir: «Plehanov'un 11 partiden sözedişi de bir bu kadar saçmadır. Önce, Rusya, çeşitli sosyalist partilerin varolduğu tek ülke değildir. İkinci olarak, Rusya'da önem taşıyan yalnız iki rakip sosyalist parti vardır, sosyal demokrat ve sosyalist devrimci partiler. Ulusların bütün par-

tilerini bir araya koymak epey gülünçtür. Üçüncü olarak, gerçekten sosyalist olan partileri birleştirmek, çok özel bir sorundur; bunu işin içine sokarak Plehanov, sorunu karıştırmaktadır. Her yerde ve her zaman sendikaların, işçilerin partisiyle bağlaşmasını desteklemeliyiz, fakat belli bir ülkede, belli bir ulus arasında hangi partinin gerçekten sosyalist olduğu ve işçi sınıfı partisi olduğu sorunu, özel bir sorundur ve uluslararası kongrelerin kararlarıyla değil, ulusal partiler arasındaki mücadelenin sonucu ile çözümlenir. (**Sendikalar Üzerine,** Marx, Engels, Lenin, Bilim Yayınları, s. 289) Böylelerine verilebilecek daha anlamlı bir yanıt yoktur.

Sapkın ve sorumsuz akımların kitle örgütlerinin yönetimlerini başlı başına birer amaç olarak gören yaklaşımları, yöntem olarak da bir çok kez beraberinde ilkesiz, makyavelist yöntemleri sürüklemektedir. Kitlelerle sağlam ve kalıcı bağlar kurmak zorunda olan bilimsel sosyalistler geçici «başarı»ların yolunu açan makyavelist yöntemlerden yana olabilirler mi? Kesinlikle hayır! Her şeyden önce bilimsel sosyalistler «amaca ulaşmak için her şey mübahtır» anlayışını bir burjuva anlayışı olarak değerlendirir, Engels tarafından belirtilen, «amaca ulaşmak için kullanılan araç ve yöntemler de en az amaç kadar kutsal olmak zorundadır» anlayışına uygun bir biçimde araç ve yöntemlerini seçerler.

Bu nedenle de bilimsel sosyalistler, ilkesiz, makyavelist yöntemlerle örgütleri birer «vitrin» durumuna getirmenin, «etiketlemenin»; örgütleri tahrip etmenin yanısıra, kendi kutsal amaçlarına giden yolları tıkadığının bilincindedir. Lenin 1904 yılında Troçkistlerin eylemleri için şunları yazıyordu: «İkna yerine imhaya yönelik bu çabalar onların (Troçkistlerin - ç.) tutarlı ilkelerden, kendi fikirlerine güvenden yoksun olduklarını göstermektedir.» (Boris Leibson, **Petty-Bourgeois Revolutionism,** s. 154)

Eğer kimi sendikalarda başta siyasal görüşten olanlar ihraç ediliyor, işverenle anlaşarak işçiler işten atılıyor, anti-demokratik tüzük hükümlerinin ve dahası yönetim yetkilerinin ardına sığınılarak manevralar düzenleniyor, «kullanma» mantığı ile anti-komünist nitelikleri apaçık olanlar «tutarlı sosyalist» ilan ediliyor, sınıf düşmanlarına «kullanma mantığı» ile yaklaşılıp «kimin kimi kullandığı» açıklığa kavuşmuyorsa; eğer bir yönetim «zayıf olduğu için» destekleniyorsa, ya da «sıkıyönetimden teyid» isteyen yazılar yazılıyor, anti-komünist koşullanmalara başvurulmakta tereddüt edilmiyor, çoğunluk kararlarının çiğnenmesi meziyet olarak kabul görüyorsa, tüm bunlar ve daha niceleri ancak «tutarlı ilkelerden, kendi fikirlerine güvenden yoksun olanların» başvurabileceği yöntemlerdir, bilimsel sosyalistlerin değil!

Kitle örgütlerindeki zaafların ortadan kaldırılması bu türden makyavelist hesaplara kapıların sımsıkı kapatılmasına büyük ölçüde bağlı bulunmaktadır.

Son olarak şunları söylemek gerekiyor. Bugün kitle örgütlerine sapkın ve oportünist akımlar tarafından musallat edilen zaafların mutlaka üstesinden gelinecektir. Elbette ki bu birdenbire ve bıçakla kesilir gibi olmayacaktır. Elbetteki bu süreç içinde yeni yeni sancılar çekilecektir. Ama bu sancılar aynı zamanda zaafların üstesinden gelinmesinin de habercileridir. Zaaflar, başta bilimsel sosyalistler olmak üzere, demokrasi mücadelesine gerçekten gönül vermiş olan tüm anti-faşistlerin çabalarıyla aşılabilecektir. Ve mutlaka aşılacaktır. Ne var ki Türkiye İşçi Partisi'nin 2. Büyük Kongresinde belirtildiği gibi «faşizme karşı örgütlü kitlesel mücadelenin ayrıca önem taşıdığı» koşullarda, bu zaafların bir an önce üstesinden gelinmesi görevi daha bir önem kazanmaktadır. Bu nedenle anti-faşist mücadeleye gerçekten gönül vermiş olan herkese kitle örgütlerini yeni ve taze güçlerle takviye etme, daha da güçlendirme ve sapkın ve sorumsuz davranışlara karşı mücadele etme görevi düşmektedir. Bu mücadelenin hedefleri Türkiye İşçi Partisi tarafından 2. Büyük Kongre kararlarıyla bütün açıklığı ile tanımlanmış bulunmaktadır.

«ULUSAL KÜLTÜR» SORUNU ve CHP'nin KÜLTÜR POLİTİKASI

YILMAZ ONAY

Konuya önce kültür kavramını inceleyerek girmek gerekli görülebilir. Ancak kültürün birçok değişik tanımını bile gereğince sergileyip tartışmak için bu yazıda yeterli yerimiz yok. Ayrıca zorunlu da görünmüyor bize. Bilindiği gibi, kültür tanımında en çok, kültürün neleri kapsaması gerektiği üstünde durulur. Günlük kullanımda ise çoğu kez kültür deyince yalnız sanatsal alanlar akla gelir, ama gelenek, görenek, folklor vb. de düşünülerek «kültür ve sanat» deyiminin de kullanıldığı olur. Oysa örneğin Demokratik Alman Cumhuriyeti, Almanya Sosyalist Birlik Partisi (SED)'nin VIII. Kongresinde (1971), sosyalist toplumun gelişmişlik koşullarında kültürel hayatın ilkeleri sorunu enine boyuna incelenip tartışılarak, kültürün çok daha geniş içerikte kavranması sonucuna varılmış: «Her şeyden önce çalışmanın kültürü de kapsam içinde alınmalı, ama çevrenin düzenlenmesi ve korunması, bireyin yaşayış üslûbu dahil olmak üzere insan ilişkileri, bilimsel dünya görüşünün gelişmesi ve halk içinde yayılması, bilim ve eğitimin desteklenmesi, hümanist kültür mirasının korunması ve emekçiler eliyle uyumlaştırılması, sanatların ve toplumsal etkinliklerinin yükseltilmesi ve nihayet halkın yaratıcı yeteneğinin gelişmesi de kültür kapsamında düşünülmelidir...»[1] Öte yandan, SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü'nce hazırlandığı belirtilen «Sosya-

(1) **«Kultur im Sozialistischen Alltag»**, Panorama DDR. 1978. s. 14. Yayında ayrıca şu görüş de yer alıyor: «Kültürü ikinci plana atmak sosyalizmin gelişme yasaları ile çelişir».

lizm ve Kültür» adlı yayında[2] ağırlıkla sanat konularının incelendiğini ve ayrıca yerine göre «sanat ve kültür» deyiminin de kullanıldığını izliyoruz. Bizim bu yazıdaki inceleme konumuzun ise ağırlığı, esasen kültürün şu veya bu alanı içerip içermemesi değil. Çünkü öyle görünüyor ki, «Ulusal Kültür» sorununda asıl tartışmamız gereken boyut «ulusallık» kavramı olacak. Bu ise, bizim görüşümüze göre örneğin «eğitim»in de kültür kapsamında düşünülmesine veya dışında tutulmasına göre değişmez. Fakat gerek «kültür» kavramına, gerekse «ulusallık» kavramına, hangi sınıfın ideolojisi ile yaklaşılıyorsa, asıl ona göre değişir. Ayrıca işçi sınıfı ideolojisiyle yaklaşılması halinde de, bu ideolojinin verilerinin ve bilimsel yöntemlerinin gereği gibi kullanılıp kullanılamamasına göre gene değişebilmektedir. Bu bakımdan incelememize, kültür kavramının analizi ile değil, fakat «Temel-Üstyapı Diyalektiği» bilimsel sosyalist öğretisinin açınımı ile girmek daha zorunlu görünüyor.

TOPLUMDA «TEMEL-ÜSTYAPI» DİYALEKTİĞİ

Engels, doğada olduğu gibi, tarihte de, tek tek bireylerin bilinçli istemlerine rağmen, gene de objektif yasaların egemen olduğuna işaret ederek diyor ki: «Rastlantı yüzeyde (görünürde ç.n.) kendi oyununu sürdürür ama o da gene iç bünyede saklı yasaların egemenliğindedir ve bütün mesele bu yasaları bulup çıkarmaktadır». Bilimsel sosyalizmi «bilimsel» yapan da bir bakıma bu öz değil mi zaten? Peki «toplumsal ilişkilerin çok yönlü, çeşitli karmaşıklığının içinden nasıl çıkacağız? Her şeyden önce, toplumdaki 'birincil' (başat) ilişkilerle 'ikincil' (tâlî) olanları birbirinden ayırarak... Bunu, bilimsel doğruluk ve pratik verimlilik içinde bize sağlayan tek araç ise 'Temel-Üstyapı' bilimsel sosyalist öğretisidir.»[3]

Son alıntıyı aktardığımız yayın, esasen Demokratik Alman Cumhuriyeti Felsefe Araştırması Bilim Kurumu tarafından söz konusu öğreti üzerinde yapılmış geniş incelemenin yayınıdır. Öğretiyi, sorunumuza ışık tutacak olan ana çizgileriyle aynı yayından izleyelim: Temel-Üstyapı öğretisi «... **toplumsal ilişkiler bütününün, biri maddî diğeri ideolojik olmak üzere ikiye ayrılması** şeklinde materyalist açıklamadan hareket eder ve **ideolojik ilişkilerin belirleyicisinin maddî üretim ilişkileri olduğunu** saptar... Buna göre, **üretim ilişkileri bütününü**

---

(2) **«Sosyalizm ve Kültür»**. SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü. Çev. Ş. Salma. Konuk Yayınları 1978. S. 301: «Sovyet toplum yapısının özü —demokrasi, dinamizmi ve ahlaksal havası— sanat ve kültürün gelişimi için tükenmez olanaklar sağlar».

(3) **«Basis und Überbau der Gesellschaft»**. Adolf Bauer, Herbert Grüger, Gisela Koch, Christian Zack. Berlin. Dietz Verlag.

toplumun 'Temel'i ve **bu baz üzerinde, bu temelden oluşan ideolojik ilişkiler bütününü de toplumun 'Üstyapı'sı** kavramları içinde toplar. Temel, her toplum formasyonunun organizmasındaki 'iskelet'tir bir bakıma. Aynı benzetme ile ifade edersek, üstyapı deyince de o ekonomik bünye iskeletini saran «et ve kan»ı düşünebiliriz. İnsanların temel ilişkileri, yani üretim ilişkileri 'birinci' (başat) olan toplumsal ilişkilerdir, demekle şunu söylemiş oluyoruz: Bu ilişkiler, son tahlilde, üzerinde **devlet kurumlaşmaları, hukuk görüşleri, sanat, ahlâk, din ve tüm diğer ideolojik ilişkilerin, yani bütünüyle insanların üstyapı ilişkilerinin** oluştuğu ana zemindir.»

Görüldüğü gibi, kültür deyince ister yalnız sanatları anlayalım, ister daha geniş kapsamda örneğin ahlâk, eğitim v.b. de dahil düşünelim, bizim için belirleyici olan, kültürün de şu ya da bu kapsamda bir üstyapı ilişkileri alanı oluşudur. Yani **kültür, toplumun, yukarıda açıklanan ideolojik ilişkiler bütünü içinde bir gruplama olmaktadır.** Nitekim üstyapıyı «toplumun siyasi, hukuki, dini, sanat ve felsefi görüşleri ve bunlara tekabül eden siyasi, hukuki ve diğer kurumlarıdır» şeklinde tanımlayan Politzer[4], ardından örnekler üzerinde dururken «kültür alanı» deyimini kullanmaktadır.[5] Böylece, kültürü, toplumun üstyapı ilişkileri bütününün şu veya bu kapsamda bir bölümü şeklinde anlamak kaydıyla, bu kez temel ile üstyapı arasındaki ilişkinin diyalektiğine bakalım: «Üstyapı, temel tarafından belirlenir. Ancak temele pasif biçimde bağımlı bir unsur olarak değil, tersine onu aktif biçimde etkileyici olarak. İnsanlar, toplum halinde birarada yaşayabilmek için, aralarındaki üretim ilişkileri temeli üzerinde belirli ideolojik ilişkiler içine girmek zorundadırlar. Bu ilişkiler, bilinç biçimleri ve toplumsal kurumlardır. İnsanlar, bu ilişkiler içinde, **üretim tarafından belirlenen toplumsal pozisyonlarının ve bunun doğurduğu çıkar yönelişlerinin bilincine varırlar ve toplumsal eylemlerine biçim verirler. Üstyapı ilişkileri, toplumsal güçlerin, gene kendilerince girilen üretim ilişkileri genel sisteminin itkisi ile, bu sistem, yani maddî temel karşısındaki pozisyonlarına göre ya o temeli ayakta tutmak, ya da o temeli değiştirmek üzere oluşturdukları ideolojik biçimler ve kurumlardır.»**[6] Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile toplumun da sınıflara bölündüğü gerçeğini kaydeden yukarıdaki inceleme, üretim ilişkileri temelinde böylece meydana gelen uzlaşmaz çelişkinin, çelişen sınıfların düşünce tarzlarını, örgütlenme ve eylem biçimlerini de (üstyapı ilişkilerinde) uzlaşmaz çatışma pozis-

---

(4) **«Felsefenin Temel İlkeleri»**. Georges Politzer. Çev. M. Ardos. Sol Yayınları. 1969. S. 319.
(5) Aynı eser. S. 321.
(6) (3) teki eser. S. 23.

yonuna getirdiğini ekliyor. Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin doğusundan bu yana toplumun sosyo ekonomik maddi temeli, sınıfların eylem olanaklarını veya zorunluluklarını doğurmakta. Demek ki: «Önce şunu kavramak gerekiyor: Sınıfların varlığı halinde üstyapı, sınıfların eylemlerinin toplumsal biçimlerinden, **özellikle de çelişkilerinin sonuna kadar götürülüşünün biçimlerinden başka birşey değildir. Çelişen sınıfların, temel ve üstyapının gelişimi üzerindeki etkileri de diyalektik bir çelişki halindedir;** temelin ve üstyapının değiştirilmesi, acımasız sınıf mücadelesinin alanıdır. Bu demektir ki, toplumsal sınıfların her durumda temel ve üstyapıda işgal ettikleri egemenlik pozisyonu, sınıf çatışmasının araçları olarak hizmet görür; temelin ve üstyapının her somut gelişme aşaması, sınıf mücadelesinin ürünüdür.»[7]

Bu noktada bazı hataları da tartışmakta yarar var. Örneğin: «Her temel, kendi üstyapısını oluşturduğuna göre burjuvazinin ekonomik ve politik egemenliğindeki burjuva toplumunda, diyelim kültür alanındaki her etkinlik de o temelin bir üstyapı kurumu olarak gene kapitalizmin aracı olmaya mahkûmdur. Öyleyse sosyalist devrim olmadan önce sosyalist kültürden, işçi sınıfı kültüründen vb. sözetmek, temel-üstyapı öğretişine aykırıdır. Devrime kadar varsa yoksa politik eylem tek mücadele biçimidir (politika bir üstyapı alanı değilmiş gibi), nezaman ki sosyalist devrim olur, işçi sınıfı ancak ondan sonra o temel üzerinde kendi kültürünü oluşturabilir», şeklinde özetlenebilen savlara çok rastlarız. Bunun da ötesinde Troçki'nin, «Proletaryanın bir 'proleter kültürü' yaratmak için yeter zamanı var mı ki? Köleci, feodal ve burjuva toplumlarından farklı olarak proletarya kendi diktatoryasına 'kısa vadeli bir geçiş süresi olarak bakar», «Marksizmin bir proletarya kültürü ürünü olduğu söylenebilir mi?»[8], gibi görüşlerle «işçi sınıfı kültürü» kavramını hepten reddetmesi var. Böylece, bir zamanlar Troçkiciler «Sovyet toprakları üzerinde sosyalist bir kültürün kurulamayacağını kanıtlamaya» çalışırken[9], öbür yandan bizde burjuva yazarları, gene Troçki'nin aynı yayınındaki «burjuva şiiri diye birşey yoktur, çünkü şiir, özgür sanat, bir sınıfın hizmetinde değildir»[10] alay cümlesini kullanarak, aynı sayfadaki diğer sözleri, hatta çok açık dipnotunu bile gizlemek suretiyle, kendi görüşleri olan «sanatın sınıfsızlığı» iddiasını bir de sosyalizme yama-

(7) Aynı eser. S. 64.

(8) **«Literatur und Revolution»**. Leo Trotzkij. DTV. 1972. S. 155 ve 164.

(9) (2) deki eser. S. 60.

(10) (8) deki eser. S. 51.

maya kalkıyorlar.[11] Burjuva yazarlarının ulusal kültür meselesinde de göreceğimiz böylesi kasıtlı çarpıtmalarını bir yana bırakırsak, yukarıdakı yanılmalar kanımızca sınıf mücadelesi sürecinin kesintisizliğini ve temel-üstyapı ilişkisinin sürekli diyalektik bütünlüğünü gereği gibi dikkate almamaktan kaynaklanıyor. Benzeri yanılgıları ulusal kültür tartışmalarında da görüyoruz. Öte yandan, böylesi hatalara karşı yapılan şu tür açıklamalarda da aynı eksiklik göze çarpmaktadır: «Kapitalist cemiyette, hâkim politik spiritüel kuvvetleri temsil eden ve istihsal vasıtalarını elinde bulunduran hakim sınıfın menfaatlerini koruyan üstyapıya karşı mücadele sırasında, geleceğin sosyalist cemiyetine ait üstyapının unsurları ve ön şartları doğar. Bu unsurlar, bu ön şartlar henüz bir üstyapı teşkil etmezler. Bunlar kapitalizmin ekonomik rejimi ve üstyapısı kalktıktan sonra üstyapı halini alacak birtakım ön fikirlerdir»[12]. Veya 1956'da M. Kammari tarafından ortaya atılan öneri: «Burjuva toplumunun üstyapısı ile 'Burjuva üstyapı' kavramlarını birbirinden ayırmak»,[13] gibi... Oysa gene birbirinden yalıtılmış parçalı diyalektiklere kayabilen böyle çözümlere de hiç gerek yok. Yeter ki, yukarıda belirttiğimiz gibi «üstyapı ilişkileri, toplumsal güçlerin, gene kendilerince girilen üretim ilişkileri genel sisteminin itisi ile, bu sistem karşısındaki, yani maddi temel karşısındaki pozisyonlarına göre **ya o temeli ayakta tutmak, ya da o temeli değiştirmek üzere** oluşturdukları ideolojik biçimler ve kurumlar» bütünü olarak kavransın. (Yani yalnız ayakta tutmak için olanlar değildir üstyapı.) Çünkü bu diyalektik bütün içinde «toplumun ekonomik temeli, bir yandan egemen sınıfın sınıfsal egemenliğinin temeli, yani ezilen sınıfların sömürülmesinin ve baskı altında tutulmasının temeli iken, öbür yandan da ezilen sınıfların temeli, onların sınıf mücadelesinin tek kaynağıdır. Öyle ki, baskı altında tutulmaları ve sömürülmeleri, bu ezilen sınıfları, yalnız sömürüye katlanan, ezilen de-

(11) **Milliyet Sanat Dergisi.** Sayı 245'de (30 Eylül 1977): «Troçki, sanatın kendi değer ölçüleri içinde ele alınması gerektiğini söyledi» başlıklı yazısında Ferit Edgü: «o, işçi sınıfına özgü, bir sanatın, bir kültürün var olabileceğine inanmaz» diyerek ayrıca yazarın söz konusu cümlesini veriyor. Oysa Troçki, burjuva şiiri için yazdığı o cümlenin yanına (1) no.lu dipnotunu düşerek şöyle demiş: «Okumuş tecrübeli bir gazeteciden, bu satırlar nedeniyle ateş püsküren ve edebiyatın sınıf karakterini belirleyen bir mektup aldım. Okuyucum bu alaylı cümlemi tamamen ciddiye almış. Başka okuyucularda da aynı durumun olmaması için.. şu kaydı uyarı şilti olarak koyuyorum: Dikkat! Alaydır ha!». Nitekim o bahsin aynı sayfadaki girişinde bile şu cümle var zaten: «Her egemen sınıf kendi kültürünü, dolayısıyla kendi sanatını oluşturur».

(12) J.L. Recercle - P. Albouy. «Edebiyat İlminin Problemleri». «**Sanat ve Sosyalizm**»in ekinde. Sosyal Yayınlar. İstanbul. 1967.

(13) (3)'teki eser. S. 81.

ğil, fakat aynı zamanda, egemen üretim ilişkilerine karşı zorunlu olarak başkaldıran, mücadeleye giren sınıflar haline getirir»[14]. İşte bu mücadeledeki her çeşit ideolojik ilişkiler de (kültür dahil) gene aynı diyalektik bütün içinde yer alan üstyapı ilişkilerinden başka birşey değildir. Üstyapıdaki «politik kurumlar» kavramı içinde dahi «yalnız egemen sınıfların 'devlet'i ve ezdikleri sınıflara isteklerini dayatma aracı olarak kullandıkları ekonomi dışı diğer baskı araçları değil, fakat aynı zamanda, ezilen sınıfların da, mevcut sınıf egemenliği sistemine karşı mücadelelerinin aracı olarak kullandıkları örgüt biçimleri de dahildir.[15]

Burjuvazinin saptırma ve çarpıtmalarına gelince: Plehanov: «Hakim sınıfa ait ideoloji şekilleri, bu sınıf inişinin sonuna yaklaştığı nispette öz değerlerini kaybederler. Onun hayat macerasından doğan sanat da dekadansa (çöküşe) düşer», diyor.[16] Bu gerçek genel olarak kültür için de geçerlidir elbette. Marx ve Engels bu süreci daha kapsamlı olarak şöyle açıklıyorlar: «Toplumun normal işleyiş biçimi ve onunla birlikte hakim sınıfın koşulları, ilerleyen üretici güçlere karşı 'zıtlık'larını nekadar geliştirirlerse bundan dolayı gerek hakim sınıfın kendi çelişkisi, gerekse hükmü altındaki sınıfla aralarındaki çelişki nekadar büyürse, başlangıçta o işleyiş biçimine uygun düşen bilinç de gerçek olmdktan bir o kadar uzaklaşır elbette, yani artık ona uygun düşen bilinç olmaktan çıkar; o işleyiş ilişkilerinin başlangıçtan sürüp gelen tasarımları da bir o kadar kof idealize lâflar haline gelir, kasıtlı gözboyama, bilinçli ikiyüzlülük derecesine düşer. Ama hayat o yalanları ortaya çıkardıkça, onlar daha bir kararlılıkla geçerli kılınmaya çalışacak, o normal toplumun dili de daha bir kutsal, ahlaksal havalara bürünecek, daha ikiyüzlü hallere gelecektir»[17]. işte **«sınıflar üstü», «sınıflar dışı»** yalan, burjuvazinin «kültür» ve «ulus» kavramlarına da habire sokuşturduğu bu tür gözboyamaların en etkin ve belirgin olanıdır, diyebiliriz. Öyle ki, burjuvazi, «kendi sınıf egemenliğinin aracı olan burjuva devletinin gerçek karakterini maskeleyerek» egemenliğini koruyabilmek için «sınıflar üstü devlet ve hukuk» (yani bir çeşit sınıflar üstü üstyapı?) illüzyonunu zorunlu olarak yayarken bu gözboyama ile bir ölçüde «kendi kendini bile aldatmaktadır»[18]. Yalnız aşağıda da daha örneklerini göreceğimiz bu ve benzeri gözboyamaları ayırdederken asıl şu ilkeyi gözden kaçır-

(14) Aynı eser. S. 75, 76.
(15) Aynı eser. S. 85.
(16) **«Sanat ve Sosyalizm»**. Plehanov. Çev. Selim Mimoğlu. Sosyal Yayınlar. 1967.
(17) Karl Marx/Friedrich Engels: **«Die deutsche Ideologie»**. Toplu Eserleri. Cilt 3. S. 274.
(18) (3) teki eser. S. 90.

mamak zorundayız: «**Kapitalizmde, işçi sınıfı da kısmen bu gözboyamaların tutsağı edilmişse, bu, işçi sınıfının kendi ideolojisi demek değildir, fakat, sınıf düşmanının ideolojisi ile gözü boyanmış demektir**»[19]. Özellikle kültür alanında temel-üstyapı diyalektik öğretisini kullanırken, örneğin bir sınıftan şu ya da bu bireylerin o sırada hoşlandıkları veya inandıkları şeyler ile o «sınıfın kültürü» kavramını karıştırmamak için bu ilkenin ışığını hiç eksik etmemek gerekiyor. Genelde, Jean Freville'in dediği gibi: «İdeolojik üstyapılar içinde, ekonomik ögenin etkisini en dolaylı ve karmaşık yolla duyanlar estetik üstyapılardır»[20]; bu açıdan hele şimdi gireceğimiz «ulusal kültür» sorunu, belki «sınıf kültürü» sorunundan da bir basamak daha kompleks, dolaylı ve tartışmalı. Bu nedenle, önce **«sınıf kültürü»nün belirleyici kıstasını** koymadan geçmeyelim. Çünkü daha bu açıkça saptanmadan ulusal kültür kavramını somut tartışılabilmek bile zor görünüyor.

KÜLTÜRDE SINIFSALLIĞIN BELİRLEYİCİ KISTASI

Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi, 18 Haziran 1925'de Parti'nin edebiyat alanında tutacağı yolu belirleyen ünlü kararında şöyle diyordu: «Genel olarak sınıf mücadelesi şu anda bitmediği gibi, edebiyat cephesinde de hâlâ sürüyor. Sınıflı bir toplumda, tarafsız bir sanat eseri olamaz; bununla birlikte sanatın ve özellikle edebiyatın sınıfsallığı, örneğin, politikanın sınıfsallığına göre binbir değişik biçimde ortaya çıkabilir»[21]. Demek ki hele burjuva toplumunda daha da karmaşık olabilen, kültürün sınıfsal niteliğini saptama meselesinde dayanacağımız kıstas da, **üstyapıda varolan sınıf çelişkisi ve çatışması içinde o kültürün yeraldığı sınıfsal taraf,** şeklinde konmalıdır. Bunun dışında, örneğin bir kültürün yaratıcısı olan bireylerin kendi sınıfsal kökenleri —elbette bir oranda olmakla birlikte— o kültürün sınıfsal niteliğinin esas belirleyicisi değildir. Lecercle ve Albouy: «Bir yazar doğuşu veya hatta yaşayış tarzıyla ait olduğu sınıfın görüşünü ifade etmez mutlaka; meselâ Karl Marx burjuva asıllıydı»[22], diye yazıyorlar. Marx'ın burjuva asıllı olması, Marksizmin işçi sınıfı ideolojisi olmasını etkilemiyor oysa. Neden? **«Sosyalizm ve Kültür»** deki şu ifade bile tek başına bu sorunun cevabı için yeterli: **işçi sınıfı çıkarlarının ifadesi olan bilimsel sosyalizm.»**[23] Demek ki, üst yapı

---

(19) (3) teki eser. S. 91.
(20) **«Sosyalist Gözle Sanat ve Toplum»**. Jean Freville, Çev. Asım Bezirci, May Yayınları. 1968.
(21) (2) deki eser. S. 59.
(22) (12) deki eser eki.
(23) (2) deki eser. S. 8.

ilişkilerinde ve tabii kültürde de, sınıfsallık, **sınıf mücadelesinin verili somut tarihsel aşamasında** o kültür «**hangi sınıfın çıkarlarının ifadesi**» ise ona göre belirlenmeli. Politzer'in dediği gibi: «Fikirler ve kurumlar, metafizik bir biçimde değerlendirilmemelidir. Fikirlerin kökenlerinin onların karakterlerini belirlediği doğru ise de tarihi şartların değişmesi, onların rolünü değiştirir: Bunların **belli bir anda**, objektif şartların değişmesinden dolayı **'hangi sınıfın' hizmetine** konabileceklerini daima diyalektik olarak araştırmak gerekir»[24].

Peki, kültürün «sınıfsal» niteliğinin saptanmasında araştırılması gereken bu sınıfsal «taraf, çıkar, ya da hizmet» temel kıstası, sorun «ulusal» kültür olunca nasıl bir boyut alır? Yoksa bambaşka bır kıstas konabilir mi? (Ulusal'lığa da sınıf tahliliyle bakmak gerektiğine göre öyle bir «bambaşka»lık nereden kaynaklanabilir?) Temel-Üstyapı öğretisinin ana çizgilerini aktardığımız yayın, şunu da özel olarak kaydediyor: «Ayrıca, sınıf mücadelesinin, devrimin, toplumun ulusal ve diğer varoluş biçimlerinin vb. somut sorunları üzerine de temel-üstyapı öğretisinin uygulanma gereği vardır.»[25] Şimdi, öğretinin «Ulusal Kültür» sorununa uygulanmasına geçerken, başta altını çizdiğimiz şu satırları tekrar hatırlatmakta yarar var: «İnsanlar, bu ilişkiler (üstyapı) içinde, üretim (temel) tarafından belirlenen toplumsal pozisyonlarının ve bunun doğurduğu **çıkar yönelişlerinin** bilincine varırlar ve toplumsal eylemlerine biçim verirler». Buradaki «toplumsal» deyimini de aynı yayın şöyle açıklıyor: «Toplumsal eylem deyince de, her şeyden önce, büyük insan gurupları, yani halklar ve toplumsal sınıflar söz konusudur; çünkü tarihsel değişmeleri etkileyen onların eylemleridir.»[26] O halde «ulusal kültür» sorunu için temel-üstyapı diyalektiği ışığında ikinci adımımız, «ulus» gerçeğini, gene sınıflar açısından, özellikle de sınıf mücadelesi ve sınıfsal çıkarlar açısından, tarihin gelişimi içinde, incelemek olmalıdır.

SINIFLAR, SINIFSAL ÇIKARLAR, ULUS VE ULUSAL ÇIKARLAR

«Ulus meselesi, onu ortaya koyan **sınıflara** ve bu sınıfların bu meseleyi koydukları **zamanlara** göre çeşitli görünümler alır» sözüyle, ulus meselesine olduğu kadar ulusal kültür meselesine bakışın da sınıfsal olduğunu belirten Politzer: «Proletarya, artık **ulusun çıkarlarından ayrılmaz** olan çıkarlarındaki değişikliklere uyarak, geçmişin milli kültürü içinden, hayatın sadık yansıları olan ve aynı zamanda sanatın kalıcı anıtları olan ilerici ögeleri çekip çıkarır. Ve gene **ulu-**

---

(24) (4) teki eser. S. 325.
(25) (3) teki eser. S. 25.
(26) Aynı eser. S. 17.

sun çıkarlarına karşı olan kendi çıkarındaki değişikliklere uyarak burjuvazi, ulusal mirastan ve kendi demokratik ve hümanist kalıntısından yüz çevirir»[27], diyerek kültürde milliliğin, ulusallığın belirleyicisini koymuş oluyor: Ulusun çıkarları (ki bu da sınıfsal): «Sınıf zıtlıklarıyla, uzlaşmazlıklarıyla parçalanmış ... bizimki gibi bir toplumda birbirinin karşıtı olan iki ideoloji vardır, sadece iki ideoloji: Burjuvazinin çıkarlarına hizmet eden ve üstyapının tamamlayıcı bir bölümü olan ideoloji ve öteki, bilimsel ifadesini marksizmde bulan proletaryanın ideolojisi (ki bu da aynı üstyapının diğer bir tamamlayıcı bölümüdür, diye ekleyeceğiz biz. Y.O.). 'Tarafsız ideolojiler'de artış diye birşey varid olmaz. Ama halkın, ulusların ve insanın düşmanı saldırgan emperyalizmin ideolojik isteklerine oranla daha az saldırgan olan, geri çekilmiş durumda bulunan kimi burjuva fikirleri de bu cins fikirlerdir. Bu fikirler, emperyalizmin istekleriyle çelişki haline düşer düşmez, burjuvazi onlara karşı saldırıya geçer. O halde, besbelli ki, işçi sınıfı ve ilerici güçler, bu fikirlere sahip çıkmalı, onlara güç ve kuvvet vermeli ve onların demokratik içeriğini geliştirerek, onları ileri götürmelidirler».[28] (İşte işçi sınıfı ve ilerici güçlerin bu kültürü, aynı zamanda ulusal kültürün de gerçeği değil midir, sorusu bize yol gösteriyor.) Açıktır ki, Politzer'in bu sözleri, «emperyalizm aşamasındaki kapitalizmin ilişkiler ağı içinde bulunan ve egemen üretim ilişkileri bakımından kapitalist bir ülke» olan Türkiye için de geçerlidir. Lenin'in de sosyalizm öncesi için işaret ettiği gibi (1913) «her ulusta **iki kültür:** Kültürel yaşama egemen olan güçleri temsil eden burjuva kültürü ve onun karşıtı olan, 'demokrasiden ve sosyalizmden yana kültür ögeleri»[29] bulunur. Buna karşılık sosyalist ulusta «manevi hayat alanında **ulusun** yeni **kültürel** bir **birlikteliği** oluşur»[30]. Çünkü temel-üstyapı öğretisinin aydınlattığı gibi, ancak «sosyalizmin kurulması sürecinde uzlaşmaz çelişik üretim ilişkileri ortadan kalktıkça, üstyapıdaki çelişiklik de ortadan kaybolur. Üretim araçları üzerindeki toplumsal mülkiyet, giderek toplumun o temel üzerinde oluşan politik-manevi birliğini de getirir»[31]. İşte kültür alanında, burjuva ulusta «ulusal kültür» açısından varolan çelişkililik, nasıl yukarıda Politzer'in açıklamasındaki gibi sınıf çıkarlarının «ulusal çıkarlar» planında da çelişkili oluşundan kaynaklanıyorduysa, sosyalist ulusta kültürel bir-

(27) (4) teki eser. S. 328, 407.

(28) Aynı eser. S. 327, 328.

(29) (2) deki eser S. 16.

(30) **«Klassen und Nation»**. G.J. Gleserman. Demokratik Alman Cumhuriyeti Felsefî Araştırma Bilim Kurulu'nun isteği üzerine Wolfgang Eichhorn I, Erich Hahn, Frank Rupprecht tarafından yayımlanmış. Dietz Verlag. Berlin. 1975. S. 78.

(31) (3) teki eser. S. 52.

liğin oluşabilmesi de gene çıkar ilişkileri ile somut açıklamasını buluyor: Çünkü **«Sosyalizm koşulları altında, tüm ulusun çıkarları ile tüm sınıfların temel çıkarları uyum halindedir.»**[32]

Bu vardığımız nokta, bir defa temel-üstyapı öğretisi ışığında **«ulusal kültür» sorununa yaklaşımda da, asıl belirleyicinin her şeyden önce sınıfsal ve ulusal çıkar ilişkileri** olduğunu ortaya koyuyor. Öte yandan ilk cevaplamamız gereken sorunun şu olduğu anlaşılıyor: Burjuva sınıf egemenliğindeki uluslarda (sosyalist uluslardaki gibi «ulusun kültürel birliği»nden söz edilemeyeceğine, tam tersine, çelişik «iki kültür»ün çatışması söz konusu olduğuna göre) «ulusal kültür» sorununa karşı bilimsel sosyalist tavır ne olmalıdır? «Böyle bir kavram burjuva içeriklidir» gibi bir yargı ile reddedip geçmek, ya da «burjuva ulusçuluğuna kayabilir» kaygısıyla uzak durmak mı? Yahut «milli kültür» deyimini faşizmin milliyetçilik propagandasına, «ulusal kültür» deyimini ise sosyal demokrasinin oportünist, reformist sınıf uzlaşmacılığı propagandasına terkedip, bilimsel sosyalizmin bakışını başka deyimlerle ifade etmek mi? Ya da, nasıl bir silâhla karşı çıkmalı? Yoksa, yerine göre ister «ulusal kültür», ister «milli kültür» deyimiyle bu kavramı, sahte sahipliğini kullanan burjuvazinin elinden söke söke almak, burjuvazinin bu alandaki iki yüzlülüğünü de en geniş yığınlarin önüne serip, işçi sınıfı enternasyonalizmi açısından kültür alanında da **«ulusallık» kavramına gerçek çağdaş tarihsel sınıfsal içeriğini kazandırarak** bu önemli mevziyi, **gerçek sahibi** sıfatıyla ele geçirmek, bu zorunlu silâha gereği gibi sahip çıkmak mı?

GERÇEK ULUSAL ÇIKARLAR, ULUSUN GERÇEK TEMSİLCİSİ OLAN SINIF, «GERÇEK ULUSAL KÜLTÜR»

Gene Demokratik Alman Cumhuriyeti Felsefi Araştırma Bilim Kurulu'nun hazırlatıp yayınladığı ve yukarıda iki alıntı yaptığımız, Gleserman'ın **«Sınıflar ve Ulus»** incelemesi, başlangıç için bize gerekli bilgileri, benzeri birçok yayından belki daha yoğunlaştırılmış biçimde verdiğinden, önce o yayından bazı özet aktarımlar yapalım. Gleserman, daha incelemenin girişinde, bilimsel sosyalist öğretinin «yaratıcıları, ilkel toplumun çözülüşünden bu yana tüm insanlık tarihinin bir sınıf mücadeleleri tarihi olduğunu kanıtlamışlardı. Ulusal ve uluslararası ilişkilerin teorik analizinde de, bilimsel sosyalizmin çıkış noktası, bu ilişkilerin, sınıfsal ve sınıflararası ilişkilerden bağımsız ve onların dışında kavranamayacağıdır», diye söze başlıyor.[33] «Ulusların meydana gelişi de son tahlilde maddi üretimin toplumsal

---

(32) (30) daki eser. S. 78.
(33) Aynı eser. S. 7, 8.

gelişiminin sonucudur. Kapitalizmin yükselmesiyle nihayet (daha önceki boylar, kavimler vb.ye nazaran Y.O.) daha geniş topluluk birimleri - Uluslar doğdu. Uluslar da toplumun maddi hayatının belli koşullarına bağlıdır. Ulusun maddi belirleyicileri arasında (teritoryal birlik vb.) —en önemlisi— ulusun çeşitli bölümlerini tek bir bütün içinde toplayan ekonomik hayatın birliğidir. Bu temel üzerinde dil birliği de gelişim gösterdi, ulusal psikolojinin, herbir ulusal kültürün özgüllüğünde beliren ulusal karakterin belli özellikleri ve bileşenleri oluştu. Tüm bu süreç kapitalist üretim ilişkileri bazında ortaya çıktığından, meydana gelen ulusal devletler de burjuva devletler oldular. Ekim devrimi ardından Sovyetler Birliği'nde oluşan uluslar ise niteliksel bakımdan tamamen ayrı tarihsel koşullarda oluşmuşlardır. Bu koşullarda yeni tarihsel bir ulus tipi - sosyalist uluslar ortaya gelmiştir. Her sosyalizm öncesi toplumda asal itici, sınıf mücadelesidir ve sınıflı toplumun her şeyden önce belirleyicisi sınıfsal çıkar çelişkileridir. Oysa uluslar arasındaki ilişkilere gelince, insanlığın uluslar halinde oluşumu, aslında ulusal çıkarlar arasında bir çelişki yaratmaz. Uluslar arasında düşmanca ilişkileri doğuran, daha ziyade, o ulusların sömürücü sınıflarının kendi aralarındaki çıkar yarışmasıdır. Bütün bunlar gösteriyor ki, ulusal mücadeleler ile sınıf mücadeleleri birbirinden apayrı ve birbirinden tamamen bağımsız incelenemeyecek kadar sıkı biçimde içiçedirler.»[34] Burjuva ulusun gelişimindeki şu önemli noktayı da Gleserman bu bakışla ortaya getiriyor: «Genel olarak bir ulusun gerek oluşması, gerekse bağımsızlık mücadelesi, onun, güçlenmek için herşeyi yapmasını gerektirir. Bu süreçte, ulusal güçlenmenin taşıyıcısı ve egemeni olan sınıf da, sürece paralel ve tüm diğer sınıflardan önce güçlenmek zorundadır. Böylece örneğin burjuva ulusların oluşumunda, burjuva sınıfı genellikle işçi sınıfından daha erken güçlenir. İşçi sınıfı ise ancak oluşmakta olan, ya da henüz oluşmuş burjuva ulusu içinde güçlenmek durumundadır. İşte bu durum, burjuvazi ve onun milliyetçi partileri tarafından, işçi sınıfına 'Milli Birlik'çi ulusal ideolojiyi dayatmak için kullanılır. Sınıflar arasında milli barış propagandası, sınıf çelişkilerini örtbas etmek ve işçi sınıfının bir sınıf olarak biraraya gelip örgütsel birliğe kavuşmasını önlemek adına seferber edilir.»[35] Daha sonra 'Karşılıklı İlişkileri içinde Sınıf Çıkarları ve Ulusal Çıkarlar'a özel bölüm ayıran Gleserman: **«Bilimsel sosyalizm, ulusal çıkarlara sınıfsal çıkarlardan apayrı bakmaya çalışan her yaklaşımı reddeder»**, diyerek bunun burjuva karşıtlarını şöyle dile getirmekte: «Bilimsel sosyalizmin aksine, burjuva sosyologlarının çoğu, ulusların ya da ırkların mücadelesini şu

(34) Aynı eser. S. 12, 13, 20, 21, 23.
(35) Aynı eser. S. 23.

veya bu biçimde birincil ve temel olarak gösterirler. Bunun ardında ise, ulusun kendi içindeki burjuva ve işçi sınıfları çıkar çelişkisini örtbas etme, işçi sınıfı mücadelesini boğma ve yerine 'yabancı' uluslarla mücadeleyi geçirme çabası gizlidir. Burjuvazinin ideologları ve onların reformist uygulayıcılarının, bu yolla işçi sınıfını getirmek istedikleri yer şudur: İşçi sınıfı 'kendi' 'ulusal!' burjuvazisini, diğer ülkeler burjuvazileri ile çıkar yarışmasında desteklesin. Burjuva dünya görüşünün ana ögelerinden birinin **burjuva milliyetçiliği** oluşu buradan kaynaklanmaktadır. (Öte yanda) Sınıfların elbirliği ile çalışması şeklindeki **reformist** propaganda ise çoğu zaman burjuva milliyetçiliğinin diğer yüzünden ibarettir».[36]

Şimdi burada bir parantez açarak, sınıfsal ve ulusal çıkar ilişkileri kapitalizmin emperyalist aşamasında örneğin bir geri kapitalist ülke için nasıl bir tablo gösteriyor, ona geçelim: «Egemen üretim ilişkileri bakımından Türkiye kapitalist bir ülkedir. Hiçbir zaman tam sömürge olmamış, fiili ilişkilerde ne denli bağımlı duruma düşse de 'bağımsız devlet' statüsünü yitirmemiştir», ama «Türkiye kapitalizmi emperyalizme bağımlıdır», üstelik «Bu anlamda Türkiye egemen sınıfları ve onların politik iktidarları 'bağımsız' hareket etmişlerdir. Ama isteyerek girdikleri ilişkiler bağımlılık ilişkileridir». Türkiye İşçi Partisi Programı'nın Giriş bölümünden aldığımız bu çok önemli tespitleri, Gleserman'ın yukarıdaki belirlemesiyle karşılaştırırsak: Türkiye burjuvazisinin emperyalizme gönüllü bağımlılık ilişkileri, örneğin emperyalist ülkeler burjuvazileri ile (en azından Gleserman'ın belirttiği türden) bir «çıkar yarışması» durumunun tersi gibi göründüğüne göre, Türkiye'nin uluslararası ilişkilerinde, işçi sınıfı ve emekçi sınıfların çıkarları ile burjuvazinin çıkarları arasında çelişkinin azalması anlamına mı gelir bu? Hayır, tam tersine. Çünkü gene aynı programda belirtildiği gibi, Türkiye kapitalizmi «kendi gücüyle geliştirip sömüremediği ulusal pazarı yabancı sermaye ile paylaşmak ve ele geçirdiği artık değeri —kârlarını— bu yoldan artırmak. Ayrıca dünya işçi hareketinde savaş sonrasında görülen büyük gelişme ve kendi işçi sınıfı karşısında kapıldığı güvensizlik duygusu» nedenleriyle de bütünleşmiştir emperyalizmle. Emperyalizm ise «Bağımsızlık ve demokrasi istemleri ve mücadeleleri birlikte oluşup geliştiği ve demokratikleşme, işçi sınıfıyla diğer emekçi sınıfların ülke politikasında güçlenmesine yol açtığı için» de «yerli gerici güçlerle birlik olur». Örnekler genişletilebilir. Fakat kısacası şudur ki, geri kapitalist ülke burjuvazisinin ulusal çıkarlara ihanet ederek emperyalizmle gönüllü çıkar bağlaşıklığına girmesi de, bir ülke burjuvazisinin diğer ülkeler

---

(36) Aynı eser. S. 31.

burjuvazileriyle «sınıfsal çıkar yarışına» girmesi gibi, son tahlilde kendi ülkesindeki işçi sınıfı ve emekçi sınıfların çıkarları ile çelişiktir. Çünkü genelde: «Ulusal çelişki ve çatışma, kapitalist ve sosyalist sistemler çelişkisinden bağımsız, kendi başına bir çelişki değildir. Emperyalist-anti-emperyalist, sömüren-sömürülen ülkeler çelişkisi, son tahlilde kapitalizmin temelindeki emek-sermaye çelişkisinden kaynaklanmaktadır; onun uluslararası düzeydeki belirtisidir.» Aynı genel gerçek elbette ki ideolojik planda ve bu arada kültür alanında da geçerlidir. Nitekim burjuvazi, emperyalizm aşamasında kendi hükümranlığını sürdürebilmek için, gene burjuva milliyetçiliğinin bir diğer ikiz kardeşi olan burjuva emperyalist «kozmopolitizm»ini de ideolojik mücadele planına sokmuş bulunuyor. Proleter enternasyonalizminin sahtesi olan burjuva kozmopolitizmi, Politzer'in deyişi ile «her emekçiyi bir 'dünya vatandaşı' haline getirmek maskesi altında» (Kozmopolit eski Yunan'da dünya vatandaşı demek) «kökünden kopmuş, birbirinin yerini doldurabilen, tek biçime sokulmuş köleleri, yeri yurdu, adı sanı bellisiz sapkın insan gölgelerini, kabaca ve hayasızca 'dünya çapında' sömürmek»[37] adına uydurulmuş bir ideolojik yalandır ve «tamamıyla enternasyonal mali sermayenin hizmetindedir». Öte yandan, burjuvazinin, sözümona modern savaşların önüne geçme çaresi diye getirdiği «ulusları kaldırma, evrensel kardeşlik» kozmopolit ideolojisi, savaşların gerçek sınıfsal nedenlerini örtbas etmenin nasıl burjuvaca bir yolu ise, sınıf mücadelesi adına 'ulus'u reddetmek şeklindeki sol sapma (ulus nihilizmi) da, işçi sınıfı enternasyonalizminin bilimsel açıklamalarına öylesine aykırı bir sekter ideoloji olmaktadır.

Gleserman, incelemesinde tüm bu boyutların da sınıfsal ve ulusal çıkar ilintilerini gösteriyor: «İşçi sınıfı enternasyonalizmi, yalnız milliyetçiliğin değil, fakat aynı zamanda 'kozmopolitizm'in ve 'ulus nihilizmi'nin de karşıtıdır. **Bilimsel sosyalizm, burjuva milliyetçiliğini reddediyorsa bu, ulusal çıkarların ilerici ulusal hareketlerin önemini küçümsemesi anlamına gelmez asla.** Tersine, böyle bir davranış, bugün gene burjuva politikacılarının, sosyologlarının ve gazetecilerinin hararetle propaganda ettikleri burjuva kozmopolitizmine kaymak olurdu. Onlar, savaşların, emperyalizmin karakterinde yatan gerçek sebeplerini maskelemek adına, halkları, yabancı sermaye akınına karşı direnmemeye çağırıyorlar: 'Ulusal bağımsızlıktan vazgeçin, o zaman bu nedenle çıkan savaşlar da kalkar'. 'Batı' diye sembolleştirilen 'refah seviyesi' peşinde, halkları, **ulusal kültürlerinden vazgeçmeleri için kandırmaya uğraşıyorlar.»**[38]

---

(37) (4) teki eser. S. 415. Aradaki alıntı Georges Cogniot'dandır.
(38) (30) daki eser. S. 33.

Peki, başta sosyalizm öncesi her ulusta birbiri ile çelişik iki kültür vardır demiştik: Burjuva kültürü ve onun karşıtı olan demokratik, sosyalist kültür ögeleri... Şimdi burada Gleserman'ın sözünü ettiği 'ulusal kültür', bu iki kültürden hangisi? Burjuva kültürü değil elbette ki. Burjuvazinin, kendi sınıfsal çıkarları adına, halkları vazgeçirmeye çalıştığı o «ulusal kültür» içinde artık «burjuva kültürü» yoktur. Ama «ulusal kültür» vardır ve onun karşıtı olarak vardır; ulusal bağımsızlık, demokrasi, sosyalizm mücadelesi kadar vardır; çünkü bu mücadele için vardır, artık emperyalizmle bütünleşmiş sınıfsal çıkarları çeliştiği için sosyalizme olduğu kadar ulusal bağımsızlığa da, demokrasiye de düşman duruma giren burjuvazinin kültür silâhlarına karşı, işçi sınıfı ve tüm emekçi yığınların, tüm demokratik güçlerin kültürel alandaki mücadelesi olarak vardır ve bundan dolayı elbette ki tamamen «sınıfsal»dır.[39] Bu mücadelenin de öncüsü işçi sınıfı ve ideolojik rehberi de (burjuva kozmopolitizmi şeklindeki sahtesine karşı) işçi sınıfı enternasyonalizmidir.

«Burjuva kozmopolitizminin yanında» bir de 'sol' radikalistler var, onlar da işi kabasından alarak, sınıf meselesini, 'ulusal'ın reddedilmesi diye kavrıyorlar. Oysa işçi sınıfı 'ulus'a ilgisiz davranamaz. Çünkü politik egemenliğe varabilmesi için önce ulusal sınırlar içinde olgunlaşmak ve güçlenmek zorundadır», diye ekleyen Gleserman: «Ulus nihilizmi, ulusal çıkarları gözardı etmekte ve kaçınılmaz biçimde sekterliğe, işçi sınıfını ulusun geniş katmanlarından koparıcı yola düşmektedir. Reformizm ve milliyetçilik ise, proletaryanın sınıf çıkarlarını hiçe saymakta ve onu, kendi sınıf çıkarlarını 'tüm ulusun ulusal çıkarları' diye yutturan burjuvaziye feda etmektedir. Böylece iki uç, bilinen biçimde aynı kapıya çıkmakta ve her iki tutum da işçi sınıfı enternasyonalizmini reddetmede buluşmaktadırlar»,[40] şeklinde nok-

---

(39) Burada kültürün sınıfsallığı ile ilgili baştaki uzun incelememizin gereği anlaşılıyor. Nitekim burjuva kültürü, işçi sınıfı kültürü derken, o kültürün sınıfsal «işlev»ini, «hizmet»ini değil de ille sınıfsal «orijinini, kökenini» esas almak, burada meseleyi nasıl içinden çıkılmaz hale getirirdi, görülüyor. Öte yandan ulusal kültür deyince ille tüm ulusu (yani burjuvaziyi de) kapsamalı diye düşünmenin gene burjuva «sınıf uzlaşmacısı» ideolojisine dahil olduğu da açıklaşıyor. Bu konuda Politzer'in şu açıklaması da ışık tutucu: «Kültür alanında, birbiriyle çelişik yönleri, kapitalizmin atılım dönemine ve son bulma dönemine karşılık olan iki hareket görülür. Birinci dönem.. burjuva kültürü eleştirici bir özümleme, benimseme süreciyle, insan düşüncesinin bütün kazançları, özellikle antik çağ kültürü ile gelişir, zenginleşir. İkinci dönem, burjuva kültürü, daha önce içine aldığı bütün ilerici, ulusal, hümanist ögeleri yavaş yavaş kendi etki alanının, kendi dünyasının dışına atar.. Hatta artık kendi geçmişine bile saygı gösteremez».

(40) (30) daki eser.

talıyor. Burada Gleserman; «Ulusun ezici çoğunluğunun gereksinmelerini dile getiren **gerçek ulusal çıkarlar** ile, egemen sömürücü sınıfların kendi kendilerine tüm ulusun ulusal çıkarları diye göstermeye çalıştıkları sınıfsal çıkarlarını birbirinden ayırmak gerek»,[41] diyerek, ulusallık kıstasında da asal olan belirleyicinin altını çiziyor. Çünkü artık «burjuvazi çoktandır tüm ulusun temsilcisi değil, salt kendi sınıf hedeflerinin takipçisidir ve kendi sınıf egemenliğine ters düştüğü anda ulusal çıkarlara ihanet eder. Kapitalizmde emekçilerin çıkarları ile, ,resmen 'milli menfaat' diye anons edilen arasında çelişki vardır», buna karşılık «işçi sınıfının da yolunu onun sınıfsal çıkarı çizer, ne varki, burjuvazinin dar-bencil sınıf çıkarlarının zıddına, işçi sınıfının çıkarları esasen ulusun ezici çoğunluğununki ile özdeştir. Bu nedenle de işçi sınıfı, tüm **ulusun, onun emekçi çoğunluğunun gerçek temsilcisidir**», proletarya, devrimci vatanseverliğin taşıyıcısıdır ve **ulusun gerçek çıkarlarını** dile getirir».[42]

Böylece, «gerçek ulusal çıkarlar», «ulusun gerçek temsilcisi, ulusun gerçek çıkarlarını dile getiren sınıf», temel-üstyapı öğretisi ışığında açıkça ortaya çıktığına göre, gene aynı öğretinin ilkeleri açısından, bu çıkarların hizmetinde, bu sınıfsal muhtevada olan, yani üstyapıda kültürel alanda da süren uzlaşmaz çatışmada bu «taraf»ta yer alan kültür de **«gerçek ulusal kültür»**dür.

Şimdi salt «deyim» meselesine takılmamak için, vardığımız bu sonucun, tartışmaya sunulan bir başlangıç önerisi olarak kabul edilmesi, herhalde daha uygun olur. Ancak, bizce, «ulusal» ya da «milli» deyimlerinin kendileri de, salt teorik birer tercih sorunu değil, kültür alanındaki sınıf mücadelesinde —ulusal ve uluslararası düzeyde— aynı zamanda pratik etkenliği de bulunan birer bileşen öneminde ele alınmalıdırlar. Dolayısıyla, «gerçek sınıfsal muhtevası kazandırılmak kaydıyla» «ulusal» ve «milli» deyimlerine kültür alanında da «onun gerçek taşıyıcıları olan sınıf ve tabakalarca» sahip çıkılmalıdır. Nasıl ki, demokrasi sözcüğünü de burjuvazi adım başı «kendi hesabına» kullanıyor diye biz demokrasi mücadelesinde o sözcükten vazgeçmeyi düşünmüyoruz. Bağımsızlık mücadelesinde «ulusal bağımsızlık» deyimine gerçek içeriğini işçi sınıfının kazandırması gibi. Ancak gene de özellikle meselenin «deyim» yanının mücadele pratiği içinde değişebilirliği söz konusudur.

Artık buraya kadarki inceleme ışığında, ayrıca 'deyim' sorunu da dahil olmak üzere vardığımız yargılarla birlikte, CHP'nin kültür politikasının, konu ile ilgili diğer görüşlerin ve faşizmin «milli kültür» politikasının eleştirisine geçelim.

---

(41) (30) daki eser.
(42) (30) daki eser.

BURJUVA MİLLİYETÇİLİĞİ VE FAŞİZMİN SAHTE «MİLLİ KÜLTÜR» SAVI

Bu konuda MC dönemlerinin «Milli Kültür» dergilerinden ve yayınlarından tipik birkaç örnek vermek yeterlidir sanıyoruz:

Milli Kültür Dergisi Şubat 1977 sayısında Yılmaz Öztuna imzalı yazı «Kültür Savaşı» başlığını taşıyor ve başa, çerçeve içine aldığı sözler: «Hürriyet ve demokrasi yaygarası milletlerarası komünizmin, bütün ülkelerde kullandığı bir metoddur. Otuz küsur yıldan beri kullanılan son sızma metodu budur» ve yazının içinden bazı cümleler: «Rusya için Türkiye, asırlardan beri daima en birinci hedeftir. Türkiye gerçekte diğer ülkeler kadar Batı istismarı görmemiş. Türkiye'de demokrasiye inanmayan, ideal bir faşizmi özleyen az milliyetçi kalmıştır. Irkçı milliyetçi hiç yoktur. Esir Türkler'i» vb. Daha kendi içinde de çelişkili bu sözlerde emperyalizmin, kapitalizmin, faşizmin, ırkçılığın nasıl «kollandığı», buna karşılık açık demokrasi ve hürriyet düşmanlığı ve tümüyle tabii sosyalizmin ve dünya sosyalist sisteminin hedef alındığı görülüyor. Daha önemlisi, bunun için «milli kültür» adına «kültür savaşı» açılıyor. Nitekim aynı derginin başyazısında Prof. Emin Bilgiç «İngiltere ve Amerika, Birinci Dünya Harbi'nden sonra, galibiyetlerine rağmen, çok geç de olsa, uyanan dünyada müstemlekeciliğin ve emperyalizmin sürdürülemeyeceğini anlamış ve daha çok eski müstemlekeleri ile iktisadi ve kültürel nüfuz siyasetini yürütmeye yönelmişlerdir» diyerek Amerikan emperyalizmini örtbas ederken, Sovyet Rusya «en aşırı emperyalist devlet hüviyetinde» gösterilmektedir. (Maoculukla böylesine çakışma da çok ilginç tabii). Gene aynı dergide bir şiir: «Kırımda, Kerkük'de zindanlar dolu / İstiklâl üzredir cihadın yolu» diye sürüyor, başlığı «İstiklâl» ve «esir mü'min ırkdaşlarıma» hitabıyla başlıyor. Gerçek ulusal bağımsızlık mücadelesinin, sınıf mücadelesinin, ırkçılığa saptırılmasının tipik kültürel örneği. Öbür yanda Samiha Ayverdi adlı birinin yazıp 1976'da Kültür Bakanlığı'nda 30.000 adet basılarak yayılmış olan «Milli Kültür Meseleleri ve Maarif Davamız» adlı kitapta, Türk dilini kurtarmak (!) için «bir Dil Akademisi kurulmalı ve Akademiye seçilecek Türk ve **Batılı** gerçek ilim adamlarının verecekleri karara» uyulması temin olunmalıdır, deniyor, az sonra «Rus emperyalizmine karşı bir alaram mahiyetinde olan eserleri filme aldırmalı ve bu iş için **milliyetçi film şirketleri** ile temas» edilmelidir tavsiyesi yapılıyor. Hele eğitim için: «Bir memleketin kalkınması için o memleketin bütününe kademeli bir tahsil ve terbiye vermek ve seviyelendirmek, elbetteki istenilir ve özenilir bir keyfiyettir. Ancak her içtimai bünyenin kendi şartlarını ve hususiyetlerini gözönünde tutmadan alınacak bir kararın da fayda yerine zararlı neticeler vereceğine şüphe

edilemez» hükmü verildikten sonra açıkça: «Bugün istesek ve bütün imkânlarımızı zorlasak da, memleket sathında, yaygın ve ciddi bir okuma yazma kampanyası açamayız. Hovardaca bir iddia ile böyle bir işe kalkışsak dahi netice almamız mümkün olmaz» diyerek «milli kültür» yapılıyor: «Moskof kinini ayakta tutmanın bir mukaddes cihad» ilan edilmesi birinci plana alınarak. İşte «milliyetçilik» ideolojisinin bağımsızlık, demokrasi, barış, sosyalizm düşmanı, dolayısıyla işçi sınıfı ve emekçi halk düşmanı, emperyalizm kölesi, faşist, burjuva muhtevalı gayrı milli yüzü. Ama bütün bunlar «milli kültür» paravanı ile yapılıyor. Ve Osmanlı fütuhatı üstüne şiirler yazdığı için Yahya Kemal kutsal «Milli Şair»imiz oluyor, Nazım Hikmet ise «Vatan Haini» ilan ediliyor. Elbette. Çünkü gene bir Prof. Dr. milliyetçiye göre (Mehmet Kaplan. **Türk Milletinin Kültür Değerleri,** Devlet Kitapları. 1977): «Yahya Kemal'in şiirleri bizi Osmanlı tarihine götürecek en güzel kılavuz»muş ve «Türklerin en belirgin özelliği 'dünyaya hâkim olma' iradesi» imiş. Tabii bu kafanın «istiklâl» anlayışı da yukarıdaki şiirdeki gibi olur: «... başa sokulup börkler / hücuma geçecek mücahit Türkler» Nereye? «Musul'a, Kerkük'e». Gerçekte ise burjuva milliyetçiliğinin yönetiminde «... okullarımızda Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan söz etmeyen, söz etmemek için 'Cumhuriyet tarihi ile imparatorluk tarihi içiçe girmiştir' diyerek anlatan, fakat Abdülaziz için 'çok milliyetçi idi' diyebilen 'Öztuna Tarihi' okutulmaktadır.»[43] İşte emperyalizme gönüllü bağımlı burjuvazinin, Politzer'in ifade ettiği gibi «emperyalizmin istekleriyle çelişki haline düşer düşmez ulusal mirastan yüz çevirmesi»nin tipik örneği. Temel-üstyapı diyalektiğinin somut görüntüsü. Burjuva milliyetçiliği artık «Atatürk'ü de taşıyamıyor». Ne yukarıda sözünü ettiğimiz «Milli Kültür» dergilerinde, ne de «Kültür» yayınlarında artık Atatürk öne çıkarılmıyor. Çünkü «Arka üstü yatmak ve hayatını sâyden muarra (çalışmadan) geçirmek isteyen insanların bizim heyet-i içtimaiyemiz (toplumumuz) içerisinde yeri yoktur. Bizi mahvetmek isteyen emperyalizme karşı ve bizi yutmak isteyen kapitalizme karşı heyet-i milliyece mücahedeyi (cihad açmayı) caiz gören bir mesleği takip eden insanlarız.»[44] diyen de Atatürk. Burjuva milliyetçiliği, tam tersine, Atatürk'ün bu sözlerini eğitimde kullanan öğretmeni mahkemeye verecek kadar emperyalizm kölesi, ulus düşmanı, emekçi halk düşmanı bir milliyetçiliktir. Politzer'in dediği gibi «Bir kere daha Lenin'in sözlerini anıyoruz: «Emperyalist kapitalizm, ulusların en büyük zorbası olmuştur. Emperya-

---

(43) M. Emin Değer'in «Kültür Emperyalizm» bildirisinden, **Türkiye Yazıları, Özel** Sayı: 13 Nisan 1973.

(44) **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I».** 2. Baskı. 1961. **Türk Tarih Kurumu** Basımevi. S. 196.

lizm çağında burjuva milliyetçiliği, uluslara zulmeden bir rolde kendini ortaya koyar. O halde nasıl olur da, burjuvazinin karşıtı olan sınıf, proletarya, milli meseleyi ele almaz?»[45] Cevabı: «Proleter enternasyonalizmi»[46]. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran'ın şu sözlerini hatırlıyoruz: «Bu durumda, işçi sınıfı enternasyonalizmini güçlendirmek, uluslararası sermaye karşısına uluslararası işçi sınıfı dayanışması ve birliğiyle çıkmak daha da ivedilik ve zorunluluk kazanmaktadır. Türkiye işçi sınıfı hareketi dünya işçi sınıfı hareketinin dayanışma ve birliğinin bilincindedir. Şunun da bilincindedir ki, işçi sınıfı hareketinin uluslararası niteliği bu hareketin her ülkedeki ulusal niteliğini reddetmez, dışlamaz. Tam tersine, dünya işçi sınıfı hareketine katkıda bulunabilmenin temel şartı, her işçi sınıfının kendi ülkesinde güçlü olmasına; politik, ideolojik ve ekonomik mücadelesini geliştirip, yükseltmesine; diğer emekçi sınıflarla ittifaklar oluşturup tüm ilerici, demokratik yurtsever güçlerin dayanışma ve birliğini işçi sınıfı öncülüğünde gerçekleştirmesine bağlıdır. Tüm sömürülen, ezilen kitlelerin; demokratik hak ve özgürlüklerin; ulusal bağımsızlık ve çıkarların güçlü, tutarlı, yılmaz savunucusu işçi sınıfıdır. İşçi sınıfı gerçek yurtseverdir.»[47] İşte, hayatını Türkiye işçi sınıfının bu ideolojisinin mücadelesine vermiş, bunun en yüce, zengin ürünlerini yaratmış bir şairimizi, Nazım Hikmet'i, burjuva milliyetçiliğinin, «vatan haini» ilan etmesinden daha doğal birşey olamaz. Ama işte aynı nedenle de, Nazım Hikmet, burjuvazi için ne kadar vatan haini ise, bizim için de o kadar «gerçek yurtsever», o kadar «gerçek milli şair»imizdir. Öyle ki, Nazım, bu zıtlığı ve bu gerçeği de gene kendi şiiriyle en güzel ifade etmiş: «... Nazım Hikmet vatan hainliğine devam ediyor... Hâlâ!»

Burada bir noktayı daha açıklaştırmadan geçemeyeceğiz: «Ulusal» veya «milli kültür deyimini kullanırken, bunun burjuva milliyetçiliğine kayma tehlikesi elbette küçümsenmemelidir. Ne var ki, bu tehlike esasen, özellikle şu mücadele aşamasında 'ulusal'lık kıstasını hâlâ, 'biçim'de, 'ulusa özgü' olma şartında, 'geleneksel'likte arama alışkanlığından gelmekte. Sosyalist uluslar için, başta belirttiğimiz gibi artık «iki çelişen kültür» durumu bulunmadığından, ulusal kültür yaklaşımı da, örneğin Gorki'nin, biçim olarak ulusallığı korumak ama özde sosyalist olmak veya Lunaçarski'nin, evrensel insanlık senfonisinde ulusal motiflerin korunması, şeklinde ifade ettikleri bir yaklaşım olabilir. Kaldı ki, bu ifadeleri bile yukarıda sözünü ettiğimiz 'biçim ulusallığı' mahiyetinde anlamak mümkün değil: SSCB

(45) (4) teki eser. S. 430, 416.

(46) Aynı eser. S. 416.

(47) Boran'ın 1 Mayıs dolayısıyla verdiği demeçten. 1977. **Yürüyüş.** Sayı 108.

Sanat Tarihi Enstitüsü, **«Sosyalizm ve Kültür»** yayınında Sovyet Cumhuriyetleri için şunları kaydediyor: «Ulusal özelliğin yanlış yorumlandığı durumlar olmuştur: Ulusal biçimler, etnik ögelerin vurgulanmasıyla ve eski ayin ögelerinin yeniden canlandırılmasıyla belirlenmiştir. (Oysa) Sanatın ulusal özelliği, çağdaş yaşama biçimlerinde ortaya çıkar.. Bazan.. ulusal cumhuriyetlerdeki sanatçılar.. ulusal ögeyi o ulusun ya da halkın yaşayışıyla ilgili özel konularla, ulusal süsleme ya da donatma ögeleriyle, ya da bile bile ilkel tutulmuş fikirlerle yansıtmaya çalışmışlardır.. Oysa bugün.. çeşitli Sovyet uluslarının sanatlarındaki ulusal özellik yalnız dış, yüzeysel ögelerde değil, özgün sanatsal düşünmede ve algılamada ortaya çıkar.»[48] Hal böyleyken, hele tamamen «çelişki ve çatışma» temelinin belirlediği kapitalist toplumda, ulusal ögeyi sırf ulusal «köken» veya ulusal «biçim»de aramak, elbette aldatıcı olur; dahası, burjuva milliyetçiliğinin değirmenine su taşımak olur. Burada kabahatı, «ulusal veya milli kültür» deyimini kullanmakta değil, onun içeriğini, kıstasını doğru koymamakta aramak gerek. Albouy ve Recercle, «Amerikan emperyalizmi, dünyaya hakim olmak gayesiyle milli kültürleri boğmaya çabalamaktadır.. Hele edebiyat tarihinde bir ayırma yaparak onun geçmişi müdafaa eden tarafını bir yana; yükselen ve geleceğe namzet olan sınıfın menfaatlerini —bu menfaatler bütün çalışan halkın menfaatleri ile kaynaştığı nispette (ki esasen böyledir diyoruz biz)— temsil eden tarafını öbür yana koymak lâzımdır» derken şu uyarıyı da ekliyorlar: «Folklora ait herşey ilerici değildir. Sömürücü rejim, türlü gerici tasavvurları ta halk esprisine kadar sokup yerleştirmiştir. Gericiliğin folklora olan şüphe uyandırıcı ilgisi bu yüzdendir.»[49] Bir örnek verelim: Ünlü «Gencosman» türküsü; Osmanlı sarayından kaynaklandığı saptanan oluşumu ile burjuva şoven milliyetçiliğinin işine çok iyi yarıyor: «Allah Allah deyip geçti Gencosman!». Oysa Genç Osman'larını, kendisine hiç birşey getirmeyip sadece götürmüş egemen sınıf uğruna yitiren emekçi halkın, aynı türküyü başka türlü söylediğini görüyoruz: «Gencosman ölürken gök yıldız ağlar.» Bunlardan hangisi bugünün ve emekçi halkın gerçek milli kültürü»-dür? İkincisi elbette. İlki (bize devamlı dinletilen şekli) ise, burjuvazinin sahte «milli» kültür gözboyaması içinde yerini almıştır. Üstelik işçilerin de çoğunluğu o türkünün yalnız «Allah Allah» şeklini biliyorlar ve hatta ondan etkileniyorlardır da. Ama işte bu, en başta önemle altını çizdiğimiz gibi, «işçi sınıfının kendi ideolojisi demek değil (yani o çerçevede yer alan bir kültürel unsur değil)dir, fakat, sınıf düşmanının ideolojisi (onun kültürel unsuru) ile gözü boyanmış

---

(48) (2) deki eser. S. 64, 130, 187, 259.
(49) (12) ye bakınız.

demektir.» (Ayrıca bu ilk şeklin sanattan yoksunluğu yanında ikinci şeklin gerçek şiirsel yoğunluğuna da dikkat çekmek isteriz. Öyle ki, salt biçim veya köken olarak bakıldığında bu türkünün her iki haline de 'milli' denebilirken, sınıfsal kıstaslarla bakıldığında, ancak ikinci halinin, bugünün mücadelesinde bir emekçi sınıf kültürü ve bir o kadar gerçek ulusal kültür ögesi olduğu gibi, aynı zamanda evrensel olabilecek dolulukta bulunduğunu görüyoruz). Lenin «Uluslararası kültür, ulusal olmayan kültür demek değildir», diyor[50]. Yalnız bu «uluslararası»lık burjuva kozmopolitizmi değil işçi sınıfı enternasyonalizmi anlayışıyla tabii. Bugünün sosyalist ulusları, kendi sosyalizm öncesi geçmişleri için de «ulusal kültür» deyimini kullanmaktan çekinmiyorlar, ancak ölçüyü tamamen «öz»e yönelik koyarak: Suchkov «Puşkin hakiki bir ulusal şairdi» derken, «öyle ki, sonunda, kapitalizmin eleştirisi, Puşkin'in çok yönlü yapıtlarının önemli bir yanı olmuştur», «Puşkin, gerek 'saf' Amerikan biçimi içinde, gerekse karakteristik Avrupa biçiminde olsun, reddetmiştir kapitalizmi.. ihtilâlci halkla birlik olma olanağını araştırmıştır.. toplumsal gelişmenin gelecekteki seyrini sezinleme çabası içinde, hayatın ilerisine doğru bakmıştır», gibi gerekçelere dayanmaktadır.[51] Öte yanda, 1959 tarihli **«Bulgar Kültürü»** adlı yayın, Önsöz'ünde, Bulgar ulusal kültürü olarak hep geçmişin —Bulgar burjuvazisine karşı da— mücadele kültürünün örneklerini sıralıyor ve şunları söylüyor: «... Eşsiz Bulgar şairi ve devrimcisi Christo Botev'in şiirleri.. Bu devrimci yazarlar kuşağı baskılara karşı mücadeleye hayatlarını verdiler.. Kurtuluşun ardından Bulgar burjuvazisi ilk günden beri uluslararası kapitalizmle bağlantı halinde.. ülkenin ekonomik ve kültürel ilerlemesine hiçbir destek sağlamaksızın halkı acımasızca sömürdü. Ancak ne monarşi, ne faşizm, ne de kapitalist sömürü ulusal kültürün gelişmesini durduramamıştır.. Halkın karşılaştığı felâketler, hatta faşist diktatörlüğün karanlığında bile, Bulgar kültürünün, halkıyla, 'yeniden doğuş' ruhuyla ve daha iyi ve daha hakça bir hayat için çabasıyla bağlantısını tahrip edememiştir. 1944 öncesi 50 yıl boyunca verilen kahramanca mücadelede yerlerini alan Bulgar kültür adamları.. kalemleri ve silâhları ile halkın bağımsızlık mücadelesine katıldılar..»[52] İşte burjuva toplum koşullarında kültürde gerçek ulusallığın gerçek «motif» leri. Bu mücadelede Bulgaristan'da da burjuva milliyetçiliği yok muydu? Onun da emperyalizmin kölesi, şoven, sahte «milli» ideolojisi yok muydu? «Kolayca ganimet elde etmeye çalışan 'Büyük Bulgaristan' hülyası peşinde koşan Hitler'in Bulgar yaltakçıları, halklarının

---

(50) V.I. Lenin'den alıntı (2) de. Toplu Yapıtları. Cilt 20. S. 24.
(51) «Gerçekçiliğin Tarihi». B. Suchkov. Bilim Yayınları. 1976. S. 95, 96, 106.
(52) **«Die Bulgarische Kultur»**. Fremdsprachenverlag. Sofia, 1959.

menfaatlerini ve geleceğini teslim edenler» (Dimitrof) vardı tabii. Aynen, bir yandan ulusal gerçek çıkarlarını emperyalizme teslim ederken öbür yandan «Bulgarlar»ın «IX. yüzyıldan önce Türk» olduklarını kanıtlamaya uğraşan (Mehmet Kaplan. **Türk Milletinin Kültür Değerleri.** S. 7) Amerikan yaltakçısı sahte «milli» kültürcü, «Büyük Türkiye» hülyacıları gibi. Buna karşı Dimitrof'un çağrısı bize ışık tutuyor (1946): «Halkımıza, vatanımıza, büyük milli kahraman, devrimci şairimiz yüce Hristo Botef'in hizmet etmiş olduğu gibi hizmet edelim; halk düşmanlarıyla devrimci Hristo Botef'in korkusuzca mücadele etmiş olduğu gibi mücadele edelim.»[53] Buradaki «milli» sözcüğünün burjuva milliyetçiliğine kayması mümkün mü? Ama tersine, onunla mücadelede nasıl etkin bir silâh olduğu görülüyor.

Son olarak SSCB Sanat Tarihi Enstitüsü'nün yayınından, devrim öncesi ile ilgili şu satırları aktarmakta yarar var: «Ulusal sorun, özellikle de 'ulusal kültür' sorunu, ülkenin her yanında da gittikçe artan bir önem kazanıyordu. Rus olan her şeyi yadsımaya yönelik ulusçu eğilimleri dengelemek amacıyla, kendi halklarının uğradığı toplumsal adaletsizlikleri göstermeye çalışan Rusya'daki ezilen halkların ilerici edebiyatları, Rus halkının ilerici kültürünün toparlanmasını, bu kültürün çarlıkla ve toplumsal eşitsizliğe karşı verilen ortak mücadelede Rus demokrasisiyle birleştirilmesini desteklemiştir. Polonyalı devrimcilerle Rus Dekabristleri bir zamanlar aynı coşturucu sloganı paylaşıyorlardı: 'Bizlerin ve sizlerin özgürlüğü için!»[54]

«Gerici büyük burjuvazi, kendi sınıf imtiyazlarını, ulusu Amerikan emperyalizmine kul etmekle koruyabiliyor. Tersine devrimci proletarya, bağımsız bir Fransız siyaseti güderken, tümüyle ulusun (yalnız hain sınıf bunun dışındadır) çıkarını savunur!» (Politzer)[55]. O halde proletaryanın, bu mücadelenin kültürünü de, (özellikle hain sınıfın sahte 'milli' kültür saldırısına karşı) «gerçek 'milli - ya da ulusal' kültür» diyerek sahip çıkması, yalnız hakkı değil, görevi de oluyor. (Aksi halde meydan, kültür alanında sadece burjuvazinin 'milli'lik, 'ulusal'lık propagandasına kalıyor pratikte.) Nitekim şimdi de CHP' nin «Ulusal Kültür» politikasında burjuva reformizminin «sınıf uzlaşmacılığı» propagandasını göreceğiz.

---

(53) **Halk Cumhuriyetine Doğru.** Georgi Dimitrov. Habora Kitabevi Yayınları. 1970. S. 38, 52.

(54) (2) deki eser. S. 27, 28.

(55) (4) teki eser. S. 419.

BURJUVA REFORMİZMİ - SINIF UZLAŞMACILIĞI VE CHP'NİN KÜLTÜR POLİTİKASI

CHP'nin kültür politikasını da gene Kültür Bakanlığı'nca, fakat bu kez «Ulusal Kültür» adıyla yayınlanmakta olan dergiden izlemek mümkün. Esasen derginin 1978 Temmuz sayısında başyazı olarak Kültür Bakanı Doç. Dr. Ahmet Taner Kışlalı'nın «Ulusal Demokratik Halkçı Kültür Siyaseti» başlıklı yazısı yayınlanmış bulunuyor.

«Bizim izleyeceğimiz kültür siyaseti», diyor Kışlalı, «ulusal, demokratik ve halkçı olacaktır». Bu «ulusallık, demokratiklik ve halkçılık ilkelerinin uygulamaya yansıması»nı da «özerk kurumlaşma, demokratik yönetim ve yaygınlık» şeklinde belirlemekte. «Özerk kurumlara, demokratik yönetime ve kültürel olanakların yaygınlaşmasına karşı olmak, eğer bunların gerçek anlamını bilmemekten doğmuyorsa, ulusçuluğa, özgürlükçü demokrasiye ve halka olan inançsızlıktan kaynaklanıyor demektir» sözleriyle de biraz daha açılınca: Ulusçuluk - Ulusal Kültür - Özerk Kurumlar; Özgürlükçü Demokrasi - Demokratik Kültür - Demokratik yönetim ve Halka İnanç - Halkçı Kültür - Kültürel Olanakların Yaygınlaşması tarzında bir sistematik görünüyor.

Uygulamaya baktığımızda henüz «özerk kurumlar»a yönelik somut adımlar göremiyoruz. Tam tersine özerk kültür davranışlarının önlendiğini gördük: 1978 sonbaharında CHP'li Ankara Belediyesi'nce düzenlenen ve burjuvazinin keyifle beslediği bugüne kadarki İstanbul «Kültür» Şenliklerinin tersine, gerçekten demokratik içerikli, gerçekten halk şenliğine yaklaşabilecek Ankara Şenliği, sayın Kışlalı'nın da içinde bulunduğu Hükümet tarafından bir şekilde «durduruldu». Oysa Sayın Kışlalı, 18 Şubat 1978'de Cumhuriyet Gazetesinin: «Bir edebiyat şenliği için ne dersiniz?» sorusunu, kendi deyimiyle «tek cümleyle» yanıtlayarak: «Düşünmek zorundayız» demişti. Nereden, nereye? Demokratikliğe gelince, kültür kurumlarında demokratik yönetime geçilmesi bir yana, zorunlu demokratik özgürlükler kısılmakta, kültür etkinlikleri imkânsızlığa itilmek istenmektedir. Aslında daha o röportajda gazetenin, film sansürü ile ilgili olarak: «Yeni sansür tüzüğünün hazırlanması hangi aşamadadır?» sorusuna Bakan Kışlalı'nın şu cevabı yeterli göstergeydi: «Sansür tüzüğünü hazırlamak İçişleri Bakanlığı'nın görevidir. Takdir edersiniz içinde bulunduğumuz koşullar İçişleri Bakanlığı'nı ilgilendirmektedir. İçişleri Bakanlığı, içinde bulunduğumuz bu durum karşısında sansür konusuna ivedi olarak eğilemez.» Filmde sansürün kalkması ne kelime, özgür ve örgütlü kültür-sanat çalışma ve etkinliklerinin tümüne fiili sansür konmuştur: Önceden bildirme ve izin alma şartı-

nın başka adı yoktur. Üstelik kendi gayreti ile halk kitleleri içinde kültür-sanat ilişkisi sürdüren etkinliklere ve örgütlere de gene olmadık engellemeler eklendi. Dahası, bu tür çalışmayı tamamen imkânsızlaştıracak yasa tasarıları, üstelik terörü önlemek adına gerçekleştirilmeye çalışılıyor. Oysa terörün kaynağının faşist odaklar olduğu belli. Onlar da izne tabi çalışmıyorlar zaten. Faşizm cinayetlerini kültürel çalışmayla işlemiyor ki. O zaman «teröre karşı» diye getirilmeye çalışılan tüm «paket»ler, gene Bakan Kışlalı'nın deyimleri ile asıl «ulusal», «demokratik», «halkçı» güçlere karşı işleyecektir. Ve bütün bu uygulamalar Bakan Kışlalı'nın yazısındaki «Özerk kurumlara, demokratik yönetime ve kültürel olanakların yaygınlaştırılmasına karşı» olanların özlemleriydi. Öyleyse bu uygulamalar CHP'nin hangi «ilkelerinin uygulamaya yansımasından başka birşey değildir?» (Kendi deyimiyle..) İnceleyelim:

CHP'YE GÖRE ULUSALLIĞIN ŞARTI: «SINIFSAL OLMAMAK»!

Ulusun ve ulusçuluğun oluşumunun bir çeşit tarihçesinden konuya giren Kışlalı, burjuva devrimine kadar meseleyi getiriyor ve az çok sınıfsal açıklamaya dayanıyor, denebilir, ancak burjuva devriminden sonra tarihi «kesiyor» anlamlı biçimde. Ve bilimsel sosyalizmden yararlanılmış gibi görünen tüm bu açıklamalar, sanki sırf şu iki cümleye varmak için yapılmış: «Ulusçuluğun sınıflarüstü bir yanının da varlığı yadsınamaz» ve «Ulusal bir kültür siyaseti her şeyden önce sınıfsal olmamak zorundadır. Toplumdaki bütün kesimlerin ortak gereksinmelerine yönelik olmak zorundadır». Sayın Kışlalı, ulusçuluk için, bir yandan «çıkış noktasında daha çok belirli bir sınıfın egemenliği ele geçirmesini kolaylaştırmış», «zaman zaman aynı sınıf veya sınıflar birliğinin toplumdaki iç çelişkileri gözden saklamak veya geriye itmek için dışa karşı dayanışma sağlamasına olanak vermiş» olduğundan sözediyor, diğer yandan, böyle de olsa «ulusçuluğun sınıflarüstü bir yanının varlığı da yadsınamaz» diye yargı veriyor. Gene bir yandan «ulusçuluğun bir ideoloji olarak doğmasına ana etken olan sınıflar zamanla tutucu bir ulusçuluk anlayışını benimsemişlerse, bunun nedeni, o sınıfların çıkarlarının giderek dışarıya bağımlı hale gelmesidir. Şimdi ilerici ulusçuluk anlayışı en güçlü desteğini, geçimini kendi emeği ile sağlayanlardan görmektedir. Çünkü ulusal çıkarların zedelenmesinden, özellikle ulusal kaynakların bir dış sömürü konusu olmasından asıl zarara uğrayan toplum kesimleridir», diyor, diğer yandan tam da bu sözleri şu yargıya bağlıyor: «Ulusal bir kültür siyaseti her şeyden önce sınıfsal olmamak zorunda.» Neden? Çünkü: «Toplumdaki bütün kesimlerin ortak gereksinmelerine yönelik olmak zorunda». Ayrıca sınıf deyimlerinin

nasıl 'kesim' oluverdiği de dikkat çekici) Oysa bir önceki sözlere göre 'kesim'lerin çıkarları çelişik. Demek ki, ortaklığı şart koşarsanız ulusallık mümkün olamaz. Yok eğer ulusallık diyorsanız gene de, o zaman ya kendi sözleriniyle «dışarıya bağımlı» sınıfın (bizim sahte «millî»lik diye nitelediğimiz) savına, ya da gene kendi sözlerinizle «ulusal çıkarların zedelenmesinden asıl zarara uğrayan kesimlerin!» (bizim deyimimizle) gerçek ulusal kültür savına sahip çıkmak durumundasınız. Ama hangi yolla olursa olsun «sınıfsal olmama» şartına varamazsınız. Gerçek şu ki, asıl «her şeyden önce» Sayın Kışlalı'nın kendisi, CHP'nin, yazının başında genişçe sergilediğimiz «burjuva oportünist, reformist» sınıf uzlaşmacılığı) ideolojisi icabı «sınıfsal olmamak zorunda». Nitekim ardından, demokrasi anlayışının amacını da: «toplumun katmanları arasında barışçı yöntemlerle yürütülecek bir savaşımın (!) sonunda bir çıkar dengesinin sağlanmasına yönelik» diye tanımlıyor. Özerk kültür kurumlaşması, sırf sınıfsal olmayan bu «gerçekten ulusallık» adına nihai hedef diye gösteriliyor. Böylece, uygulamadaki o «geri saymalar»ın, hangi burjuva «ilkeler»in sonuçlarından ibaret oldukları görülüyor. Bu kez Sayın Kışlalı'nın ifadesini biz kullanarak diyeceğiz ki: «Bilimsel sosyalizmin açıklamalarını kullanarak kültürde ulusallık (demokrasi ve diğer boyutların esasen bunun içinde olduğunu gösterdik) için «sınıfsal olmama, sınıflarüstü, çıkar ortaklığı, çıkar dengesi» vb. yargılara varabilmek, eğer bu konuları ciddiye almamaktan gelmiyorsa, o zaman burjuvazi adına bile bile çarpıtma yapmaktır. Bu yönden gene temel-üstyapı öğretisinin ilginç uyarısı şöyle: «Burjuvazi, kendisini tarih sahnesinden çekilmeye zorlayan, çağımızın üç asal devrimci oluşumuna —Dünya Sosyalist Sistemi, Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi ve Ulusal Kurtuluş Hareketlerine— karşı vargücü ile dayanmaya çalışırken, burjuva ideologlarının da bu yönde hizmetleri, bilimsel sosyalizmin giderek artan çekiciliğine karşı dayanma gücü yaratmak olmaktadır. Ne var ki, bilimsel sosyalist dünya görüşünün kullanılma alanının gittikçe genişlemesini artık önleyemediklerinden, bütün güçleriyle, bu dünya görüşünün bileşenlerinin ideolojik içeriğini boşaltmaya ve böylece geri kalan boş söz kalıpları içine burjuva düşünce içerikleri dökmeye çalışmaktadırlar».[57]

Folkloru, burjuvazi için turist vapurlarından döviz dilendirme aracı haline getirmek mi «sınıfsal olmamak ve gerçek ulusallık»? Yahut Nazım Hikmet'in milli şair olarak en geniş «halk kesimlerine yayılması»na karşı hâlâ «sınıflarüstü bir utangaçlık» sürdürmek mi? Sınıflı toplumda «sınıfsal olmama» iddiasıyla ancak egemen sınıfa

---

(56) (30) daki eser. S. 23.
(57) (3) teki eser. S. 59.

«hizmet» edilir, «gerçek ulusal» da olunamaz. CHP'nin, «kendisi bakımından da yaşamsal bir öneme sahip» tercihi, kültür alanında da bir an önce yaparak,[58] «kendisine oy veren emekçi kitlelerin çıkar ve talepleri ve onlara verdiği vaadler doğrultusunda politika yürütmesi ve kitlelerin örgütlü birleşik gücüne dayanan mücadeleye katılması için» kendisine işçi sınıfınca yöneltilen çağrıya kulak vermesi, kültür alanında demokratikleşme için belirli adımları atabilmesinin de tek çözümü görünüyor. Çünkü demokratikleşme bir «mücadele»dir. Sınıf mücadelesinin, bağımsızlık, demokrasi sosyalizm mücadelesi bütününün içindedir. Sosyalizme «düşman» olunarak, emperyalizme ise «dost» olunarak, ne gerçekten demokrat olunabilir, ne de gerçekten ulusal!

---

(58) Türkiye İşçi Partisi II. Büyük Kongre Kararları'ndan alıntılar: **Çark Başak.**

Türkiye İşçi Partisi Yayınları

SÜRESİZ YAYINLAR

1.	Türkiye İşçi Partisi Program ve Tüzüğü (4. baskı)	10,00 TL
2.	Türkiye İşçi Partisi Tüzüğü (Tükendi)	2,50 TL
3.	Demokrasi Bildirgesi (3. baskı)	3,00 TL
4.	Güncel Görev (Tükendi)	1,00 TL
5.	Yolumuz Açık Olsun (Tükendi)	4,00 TL
6.	Her Ne Pahasına Birlik Değil	2,50 T7
7.	12 Ekim 1975 Seçimlerinde Tavrımız (Tükendi)	1,00 TL
8.	Selam Türkiye Aydınlık Geleceğine (Tükendi)	5,00 TL
9.	MC Düşürülmelidir	6,00 TL
10.	İşçi Sınıfının Uluslararası Dayanışması ve 1 Mayıs	2,50 TL
11.	Partimiz Görev Başındadır	5,00 TL
12.	Yaşasın Şili ve Türkiye Halklarının Kardeşçe Dayanışması	3,00 TL
13.	Bağımsızlık, Demokrasi, Sosyalizm İçin İleri (TİP Seçim Bildirgesi) (Tükendi)	—
14.	Sayılarla Türkiye	7,50 TL
15.	Türkiye İşçi Partisi I. Büyük Kongre Tutanağı	35,00 TL
16.	Örgütlü Birleşik Güç Yenilmez (Tükendi)	3,00 TL
17.	Yerel Yönetimler Demokratikleştirilmelidir (Tükendi)	5,00 TL
18.	Ulusal Bağımsızlık İçin NATO'ya Hayır	15,00 TL
19.	Demokratikleşme İçin Plan, 1978-1982	250,00 TL

1979 İSTANBUL ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI KONFERANSI

Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi tarafından düzenlenen uluslararası seminer 28-30 Mart tarihleri arasında İstanbul'da yapılmıştır. Seminerde Türkiye'ye komşu ülkelerden gelen 15 yabancı ile 63 Türk bilim adamı katılmacı olarak yer almış ve her ülke adına bir bildiri sunulmuştur. Böylece üç günlük seminerde Bulgaristan, Yunanistan, Yugoslavya, Romanya, Sovyetler Birliği, Irak, Suriye ve Türkiye adına 8 bildiri okunup tartışılmış ve son olarak toplu bir değerlendirme yapılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin etki ve baskısının dünya ölçeğinde bir gerileme göstermesi ve özellikle Vietnam yenilgisinden sonra geri kalmış ülkelerde anti-kapitalist ve anti-emperyalist hareketlerin giderek güçlenmesi sonunda ABD yönetimi gerek iç gerek dış politika alanında taktik bir silah olarak insan hakları konusunu kullanmaya başlamış; böylece konu büyük bir güncellik kazanmıştır. ABD'nin bu tartışmayı en yüksek düzeylerde yaparak bir taraftan demokrat dünya kamuoyu üzerinde saygınlık kazanmaya çalıştığı diğer taraftan da başta Sovyetler Birliği olmak üzere tüm sosyalist ülkeleri hedef alan anti-sosyalist bir propagandayı etkinleştirmeye çalıştığı söylenebilir. İşte bu girişim içinde insan hakları konusu kapitalist-emperyalist kampla sosyalist kamp arasında bir mücadele aracı haline gelmekte; yoğun bir biçimde sürdürülen tartışmalarda işçi-emekçi sınıflarla burjuvazinin insan hakları anlayışlarının farklılıkları açık bir biçimde ortaya çıkmaktadır. İstanbul seminerinin bu bakımdan oldukça ilginç sonuçları ortaya koyduğu söylenebilir.

Bilindiği gibi insan hakları düşüncesi esas olarak burjuvazinin feodalizme karşı mücadelesi içinde ortaya çıkmış; yaşam, bireyin özgürlüğü ve özel mülkiyet burjuva devrimlerinin temel simgeleri haline gelmiştir. Burjuvazi, doğal olarak bu hakları feodal güçlerin elinde bulunan devlete karşı ileri sürmüş, başka bir deyişle sözü edilen tarihsel konum, insan haklarının devlete karşı kişi özgürlükleri olarak belirlenmesine yol açmıştır. İnsan haklarının bireyin devlete karşı özgürlükleri olarak anlaşılması ve eşitlik düşüncesinin buna göre yorumlanması burjuvazi için yeterli sayılmıştır. Kapitalist toplum, bilindiği gibi, sınıf farklılıklarının gözardı edilerek tüm bireyleri eşit sayan bir anlayışın egemen olduğu toplum tipidir ve demokrasi kavramı bu anlayışın üstüne oturtul-

muştur. Böylece toplumda gerçekte eşit ve özgür olmayan insanlar kâğıt üstünde eşit ve özgür sayılmış, demokrasi de buna göre yorumlanmıştır. Buna karşılık kapitalist toplumdaki sınıf mücadelesi ve burjuva ideolojisine karşıt bir işçi sınıfı ideolojisinin gelişmesi insan hakları kavramının yeni bir içerik kazanmasına neden olmuştur. Bu, kollektif içerikli ekonomik, sosyal ve kültürel hakların insan hakları kavramının esas belirleyicisi haline gelmesidir.

Üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin devam ettiği ve bir sınıfın toplumu denetleyip büyük insan yığınlarını sömürdüğü toplumlarda bireyleri kâğıt üzerinde eşit ve özgür saymanın anlamlı olduğu söylenemez. Sınıflı toplumlarda eşitlik ancak bir varsayım olarak anayasalarda ya da benzeri belgelerde yer almakta; buna karşılık gerçek anlamda eşitlik, işçi ve emekçi sınıfların mücadelesi içinde sınıfsız topluma geçiş sürecine bağlı olarak oluşmaktadır. Varlığını sürdürme uğraşı içinde bulunan çağımızın burjuvazisi bu gerçeği gözden kaçırmamış ve kapitalist toplumun devamını «refah devleti» kavramı ile tanımlanan uygulamalarla güvence altına almaya çalışmıştır. Burada sözü edilen uygulamanın geçerliğini, koşullarını ve sınırlılıklarını tartışmak söz konusu değildir. Bununla beraber modern kapitalizmin belirgin bir ögesi haline gelen refah devleti uygulamasının insan haklarının özellikle sosyo-ekonomik boyutunu zorunlu olarak ön plana çıkardığı söylenebilir. Toplumda iş bulamayan, yarını için güvencesi bulunmayan, sağlık, eğitim, konut, dinlenme, kendini geliştirme vb. olanaklardan hiç ya da çok sınırlı bir biçimde yararlanabilen insanları özgür ve toplumun diğer üyeleri ile eşit saymak mümkün değildir. Bu sorun sınıflı toplumun sorunudur. İşte bu çerçeve içinde çağdaş insan hakları anlayışı değişmek zorunda kalmış, klasik hukuk kitapları da dahil olmak üzere tüm yaklaşımlar, sosyo-ekonomik hakların insan haklarının özünü oluşturduğu kabul edilmiştir.

İstanbul seminerinde çeşitli konuşmacılarca ve özellikle Profesör Petriç tarafından verilen Yugoslav bildirisinde vurgulanan nokta, burjuvazinin insan haklarına yaklaşımının yine bireysel ve siyasal hakları ön plana çıkarırken, kollektif hakları ya da bir başka deyişle ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ikinci planda tuttuğudur. Bu görüşe katılan bir çok kişi çalışma, dinlenme, eğlenme, eğitim, tıbbi bakım, konut, sosyal güvenlik vb. kollektif içerikli haklar etkin bir biçimde gerçekleştirilmeden, toplumun çok büyük bir kesimini oluşturan emeği ile geçinen insanlar için özgürlük, yasalar önünde eşitlik, ülke yönetimine katılma gibi hakların gerçekleşemeyeceğini ileri sürmüşlerdir. Seminerde bu sorunun, özellikle emperyalizmin sömürü ve baskısı altında bulunan geri kalmış ülkeler için belirgin olduğu üzerinde önemle durulmuştur.

Geri kalmış ülkeler açısından ekonomik, sosyal ve kültürel hakların son derece büyük önem taşıdığı açıktır. Bunun yanında geri kalmış toplumların bir çoğu açısından ırk ayrımı, toplumların kendi kaderlerini tayin hakkının engellenmesi, yabancı baskısı vb. tipte yığınsal insan hakları ihlallerinin hayati önem taşıdığı açıktır. Seminerde bu nokta üzerinde de durulmuş ve sözü edilen sorunun en açık örneğinin Filistin halkı olduğu belirtilmiştir. Sovyetler Birliği adına bildiri veren Profesör Kudrjavtsev bütün bu sorunları «barış hakkı» kavramı içinde toplayarak insan hakları konusunda tüm önceliğin buraya verilmesi gerektiğini ileri sürmüştür.

Türkiye adına Profesör Mümtaz Soysal tarafından verilen bildiri seminerin en ilginç bildirilerden biri olarak dikkatleri çekmiştir. Profesör Soysal, bildirisinde Türk anayasal siste-

minin klasik bireysel özgürlükler, siyasal haklar ve sosyo-ekonomik haklar olmak üzere 3 kategori insan haklarını tanıdığını; klasik bireysel haklar üzerinde ayrıntılı bir biçimde durulmakla beraber Anayasanın 53. maddesi ile sosyo-ekonomik haklara sınırlama getirildiğini belirtmiştir. Bilindiği gibi Anayasa sosyo-ekonomik hakların gerçekleştirilmesi için devleti görevli kılmakta, ancak 53. madde ile devletin bu görevi kalkınma ve mali olanaklar çerçevesinde yerine getireceğini emretmektedir. Bunun dışında, bildiride başta Ceza Kanunu olmak üzere bazı yasaların düşünce özgürlüğü ile siyasal hakları kısıtladığı belirtilmiştir.

Türk bildirisinde tartışılan en önemli konulardan biri, ülkenin içinde bulunduğu büyük bunalıma karşın anayasal sistemin hâlâ nasıl süregeldiği olmuş ve siyasal demokrasinin hâlâ varlığını sürdürebilmesi işçi sınıfının bilincine ve mücadelesine bağlanmıştır. Profesör Soysal'ın bu çözümlemesi, geri kalmış ülkelerde insan hakları sorunu açısından sağlıklı ve gerçekçi bir olguyu ortaya çıkarmıştır: özellikle geri kalmış ülkelerde insan haklarının gelişmesi ve güvencesi işçi sınıfının örgütlü mücadelesi ile sağlanabilecektir. Bu olmadan haklar yasal olarak tanınsa bile ancak kâğıt üzerinde kalacaklardır.

İstanbul seminerinde ortaya çıkan en önemli noktalardan biri insan haklarıı sorununun sınıfsal bir içerik taşıdığı; gerek burjuvazinin gerek işçi sınıfının konuya kesin bir farklılık içinde yaklaştıkları olmuştur. Nitekim uluslararası düzeyde de ABD'nin başlattığı kampanyanın başarılı olmadığı, başka bir deyişle amaçlarını gerçekleştiremediği ortaya çıkmıştır. Seminerde belirginleşen ikinci nokta insan haklarının gelişmesi konusunda uluslararası örgütlere önemli görevler düştüğünün ortaya konması olmuştur. Ancak bu noktada bir abartmanın ortaya çıktığı söylenebilir. Kuşkusuz Birleşmiş Milletler ya da benzeri uluslararası örgütlerin insan hakları ile ilgili çalışmalar yapmaları, birtakım metinler geliştirmeleri ve bu metinlerin üye ülkelerin iç hukuk kuralı haline gelmeleri olumlu sayılmalıdır. Ancak bu olgunun insan haklarının gerçekleşmesinde çok büyük önem taşıdığı söylenemez. Örneğin Türkiye uluslararası kuruluşlarca hazırlanan belge ve anlaşmaları en az onaylayan ülkelerden biridir ve Türkiye'nin iç hukukuna giren belge sayısı 15'tir; buna karşılık uygulamada insan haklarına en ufak bir değer vermeyen İran Şah yönetimi 17 uluslararası belge ve anlaşmayı onaylayarak kendi hukukunun parçası haline getirmiştir.

Genco TANER

NEDİR PARTİ? BİR TELEFON MU, ARKA ODALARDA ÇALAN?
Dostlar Tiyatrosu'ndan «BRECHT-KABARE» üzerine notlar:

«KABARE» İLE BRECHT... KÖKÜ ESKİLERDE BİR İLİŞKİ

Brecht'in adıyla «kabare» deyimi biraraya ilk kez geliyor olmasa gerek. Aziz ÇALIŞLAR'ın «Gerçekçi Tiyatro Sözlüğü»nden KABARE TİYATROSU: «Egemen sınıf ve toplum düzenine karşı çıkmak amacıyla, daha çok güncel politik konuları, toplumsal ve kültürel yaşamdaki yozlaşmayı 'şakayla karışık' acı, iğneleyici bir dille ve sivri bir şekilde taşlıyan, toplum eleştirisi yapan şarkı, parodi, skeç, söylev, sözsüz oyun, şiir, karikatür-ması vb. kurulu, doğmacaya açık gösteri ve oyunların sahnelendiği, oyuncular ile seyircinin 'içli-dışlı olduğu, yazar ve seyircinin de katılabileceği büyük şehirlere özgü bir küçük tiyatro türü. (...) 1920'lerde Berlin'de bir akım haline gelen ve W. Mehring, K. Tucholsky, E. Kastner ve Brecht gibi sanatçıların katıldıkları Kabare Tiyatroları eylemi 1930'larda orta Avrupa'da anti-faşist bir politik eleştiri olarak 'Pfeffermühle' ve 'Cornichon» kabare tiyatrolarında sürmüş...»

Dostlar Tiyatrosu'nun gösterisinde sürüyor. Malzemesi de «iki kalas, bir heves»in çok ötesinde.

KURGU: BİREYSEL BAŞKALDIRIDAN... «PARTİ»YE

Kurgusunu Genco ERKAL'ın düzenlediği «Brecht-Kabare», Brecht'in şiirlerinden, öykülerinden, düzyazılarından, oyun şarkılarıyla bağımsız «song»larından geniş bir kesiti kapsıyor. Tarihsel bir sıralama gözetilmemiş. (Neden gözetilsin ki?) Bir «Brecht Antolojisi» düzenleme kaygısı yerine, Brecht'in düşünsel gelişim çizgisi oluşturuyor gösterinin belkemiğini.

Birinci bölüm (Brecht'in dışavurumcu sanat akımı içinde yer alan yapıtlarından örnekler verilmese de) 1914-1918 savaşının karamsarlığından henüz sıyrılamamış bir Brecht'in «cynique», kimi kez anarşist, kentsoylu değerlerinin eleştirisinde bireysel başkaldırıyı yeğleyen tavrını yansıtıyor çoklukla. Kurtuluşu, ancak, bir gece limanı topa tutacak korsan gemisiyle düşleyen hizmetçiler (Üç Kuruşluk Opera - 1928); «bu dünyada tek kalıcı değer para» diye türkü çığıran «uygar barbarlar (Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Çöküşü - 1928); «yeni düzen için hayaller kuranları» tefe koyan «uyanık» pezevenkler (Üç Kuruşluk Opera); hele hele naylon çorap için ağlaşan, «yaşlanınca aşk para etmez; ezecekse biri, ezerim ben» diyerek sözümona diklenen, ama sonları hep kötü gelen (Yuvarlak Kafalılar ile Sivri Kafalılar, 1932-34) «orospularla» doludur bu dönemin yapıtları.

(Dostlar Tiyatrosu'nun gösterisinin birinci bölümünde bunca «orospu şarkısı»nın yer almasına şaşanlar için zorunlu bir parantez: Brecht'in «Üç Kuruşluk Opera»ya eklediği notlardan: «... çağımızda cinsellik kuşkusuz güldürü alanına girer; çünkü cinsel yaşam toplumsal yaşamla çelişir ve bu çelişki komiktir - çünkü tarihseldir, yani bir başka toplumsal düzende çözülebilecektir. Cinsel yaşamın sahne üzerinde gösterilmesi, bir çeşit ilkel maddecilik belirtisi olarak, önem kazanır. Böylece toplumsal üst yapı kurumlarının tümünün yapay ve geçici nitelikleri vurgulanmalı».)

Özetle, egemen ideolojinin, küçük kentsoylu değerlerinin ezilen sınıflar açısından geçersizliği; bireysel «köşeyi dönme» özlemlerinin kaçınılmaz yenilgisi ve bunların sonucu temelli bir soruyu içeriyor «Brecht-Kabare»nin ilk yarısı: «İnsan neyle yaşar?».

İkinci yarıysa, bu sorunun karşılıkları. Yükselen Nazi faşizmi sanayici efendilerine yeni pazarlar açmak ama-

cıyla İkinci Dünya Savaşı'nı tezgâhlamakta: «Bunca silah birikti depoda / fabrika çalışır boşa / Yok maksat vatan kurtulsun / Hadi arş yiğitler savaşa...» «Vatan uğruna savaşan askerler ölmez!» teraneleriyle beyni yıkana yıkana savaşa koşullandırılan yurttaşlarını: «Vatan millet hep palavra / Savaşlar da bahane. / Bu düzende tek kural var: / Artmalı hep sermaye» diye uyarır Brecht; kararlı anti-militarist tavrı, giderek, savaşın gerçek bedelini ödeyecek emekçi kitlelerin direnişiyle bütünleşir: «İtişirler, didişirler, / sürdürürler kavgayı / en sonunda birleşirler / yerler yoksul hakkını»...

Dostlar Tiyatrosu'nun düzenlediği kurgu, ikinci bölümün anti-militarist girişinden sonra işçi sınıfının kavgasına bağlanıyor doğrudan: «İşçi analar için ninni»yi, «Ana»dan «Sosyalizme Övgü», «Hapiste Söylenen Türkü», «Devrimciye Övgü» izliyor. Birinci bölümün bireysel başkaldırılarının yerini örgütlü savaşım tartışması almıştır artık. Brecht'in didaktik oyunlarının ilki «Karar»dan bir soru: «Nedir parti? Bir telefon mu, arka odalarda çalan?.. Kimdir parti? Düşüncesi gizli, kararları bilinmez biri mi?» Kesindir Brecht'in karşılığı: «Sen nerede oturursan, oradadır evi. Sana nerede saldırırlarsa, orada odur seni savunan... Parti biziz».

İşte «Brecht-Kabare»nin en kısa özeti.

OYNANIŞ... YA DA BİR DERİ CEKETİN «HARİKULÂDE MACERALARI»

Atatürk Kültür Merkezi konser salonunun «lambrili, parkeli» sahnesi. (Bu sahnede yere çivi çakılamaz; duvara birşey asılamaz; «mimarî telif hakkı» sahibinin hışmına uğramadan en küçük değişiklik yapılamaz!) Ortada eğimli bir oyun alanı; üstünde koca bir masa, sandalyeler koltuklar: Tümü aynı renge boyanmış, özenle cilalanmış. Fazlaca «dekoratif» bir ana oyun alanı; kalabalık; genellikle işlevsiz (Masa bir kez üstüne çıkmaya, iki-üç kez de dirsek dayamaya yarıyor; galiba hiç oturulmayan sandalyeler de var - biri zaten başaşağı). İyi ki bütün oyun bu alana sıkıştırılmamış. Sağda Brecht'in çalışma masası olarak kullanılan bir masa (bu kullanım biraz özentili mi?); solda orkestra. (Sahne düzeni Metin DENİZ'den.)

Yine de hiç birşey tiyatronun «büyü»süne engel değil. «Büyü» deyince, gözbağcılık anlaşılmamalı elbette. Titizlikle seçilmiş birkaç giysi «parçası» (Sevim ÇAVDAR'dan) ve iki yetişkin oyuncunun (Zeliha BERKSOY ile Genco ERKAL) yalın anlatımıyla kimi zaman Havana'da bir genelev odası, kimi zaman Pavel'in kurşunlandığı sokak köşesidir oyun alanı: Yalansız, dolansız, aldatmacasız. Öyleyse «şeytan bunun neresinde?»

Zeliha ile Genco'nun gerçekleştirdikleri incelikli göstermeci oyun üslûbunu, (ülkemiz tiyatrosundaki oyuncu kıtlığında) sundukları tiyatro «tadını» örneksiz anlatmak güç. İki ustanın elinde bir deri ceket nasıl «harikûlade maceralar» yaşayabilir, örneklenirse, «Brecht-Kabare»nin üslûbu kendiliğinden ortaya çıkar (mı?): Hani şu «bekçi ceketi» denen türden yıpranmış bir meşin ceket, önce, (dürülü olarak) Brecht-Eisler'in «İşçi Analar İçin Ninni»sini söyleyen Zeliha'nın kucağındaki bebektir; sonra «işçiler için geleceği yalnız sosyalizmde gören» ananın oğluna (Genco) giydirdiği gocuk; sonra «Kurşuna Dizilmek İçin Yürüdüğü Duvar»ın önüne yığılan devrimcinin gövdesi; sonra, «ANA»nın elinde bir kavga bayrağı!

Bireysel başkaldırıdan, «Parti»ye doğru gelişen bir metin kurgusuna denk; bebekten, bayrağa ulaşan bir oyunculuk.

«TAD» ALAN SEYİRCİLER... BİR DE «ÇOK BİLENLER»

Baştan sona «eğlendiren»; «bilimsel çağın çocuklarına» (hiç değilse Tür-

kiye'dekilere) nicedir özledikleri bir «tadı» paylaştıran bir gösteri Dostlar Tiyatrosu'nun Brecht-Kabare'si. Kültür Merkezi yönetiminin binbir naz ve niyazıyla düzenlenen ve ancak günü gününe duyurulan gösteriler için bile kapılarda kuyruklar oluşması, («tiyatro öldü» diye zafer nârâları atılan şu günlerde) yeterince kanıtlamaz mı bu paylaşmayı? Ama kimileri (tıpkı oyunun son deyişinde Brecht'in «olağan deyip geçmeyin sakın» diye seslendiği gibileri) pek «olağan» karşıladılar bu tiyatro olayını: «Brecht, iki de iyi oyuncu...» Dostlar Tiyatrosu'nun on yıllık verimli bir tiyatro üretiminden sonra —parasal ve siyasal baskılar karşısında— sessizce kapanıp gidivermesini «olağan» karşıladıkları gibi. Ya da «iyi ama biz bu oyunda söylenenleri nicedir biliyoruz» diyip dudak kıvırdılar. «Brecht-Kabare»yi ikinci kez görmeye gittiğimde, seyirci fuayesi ile oyun salonunu birbirinden ayıran camlardan sahneyi gözetlerken Zeliha'nın sahne giysilerini yerleştirip, yerlerin tozunu aldığını; Genco'nun gösteriden birkaç dakika öncesine kadar masa-sandalye taşıdığını gördüm. Belki bu duygusallık yüzünden, «Brecht-Kabare»nin ikinci bölümünün ön deyişini «çok bilenlere» anımsatmamazlık edemiyorum: «... bir gün gelecek yararsız olacağım ben de. (...) Bir gün çöp sepetine düşmek isterdim son okurumun elinden. Yeter ki o, köpeklerin ısırdığı son insan olsun.»

Ya o güne kadar?

Başar SABUNCU

———o0O0o———

«DON KİŞOT»UN EVRENSEL KONUMU

(«Özgürlüğüne Kavuşturulan Don Kişot» / Yazan: A.V. Lunaçarski / Çeviren: Aziz Çalışlar / Devlet Tiyatrosu, 1979)

Yeni bir proleter kültür ve sanatın varedilmesi mi, yoksa varolan kültür mirasının en ilerici örneklerinden yararlanılarak, bunların marksist dünya görüşü açısından geliştirilmesi mi? Lenin'in öne sürdüğü bu ikinci tez doğrultusunda hareket eden ilk Sovyet Halk Eğitim Komiseri, marksist sanat kuramcısı ve eleştirmen **Lunaçarski**, «tiyatro-ihtilâli» hareketinin sosyalist gerçekçiliğe yöneltilmesine önderlik ederek, dünya tiyatrosu ve edebiyatı mirasından devrimci görüş doğrultusunda nasıl yararlanılabileceğini **«Özgürlüğüne Kavuşturulan Don Kişot»** oyununda ortaya koyuyor. Burda, şöylesine bir koşutluk göze çarpıyor hemen. Engels'in deyişiyle, «insanoğlunun o güne kadar yaşadığı en büyük devrim» olan Rönesans, Rönesans'ın en büyük gerçekçi yazarlarından **Cervantes** ve Cervantes'in dünya gerçekçi edebiyatına kazandırdığı **«Don Kişot»**. Öte yanda, Büyük Ekim Sosyalist Devrimi, Devrim'in sanat kuramcısı Lunaçarski ve Lunaçarski'nin sosyalist gerçekçi dram sanatına kazandırdığı **«Özgürlüğüne Kavuşturulan Don Kişot»**. Bir başka deyişle, insanlık tarihinin bu iki büyük aşamasında ileriye doğru özünden değişime uğrayan dünya, ama özünde hiç değişmeyen, evrensel bir insan tipi, **Don Kişot.** Cervantes'te, yeni kurulmakta olan burjuva dünyaya karşı eski feodal dünyayı, genç burjuvazinin hümanist düşüncesine ve Rönesans değerlerine karşı iskolastik düşünceyi ve Orta Çağ değerlerini savunan Don Kişot. Lunaçarski'de ise, yeni sosyalist dünyayı kuracak sosyalist devrime karşı burjuva dünyayı, işçi sınıfının

dünya görüşüne karşı idealizmi ve burjuva idealleri savunan Don Kişot. Biri, «feodalizmden kapitalizme geçiş çağı»nın Don Kişotu; öbürüyse, «kapitalizmden sosyalizme geçiş çağı»nın Don Kişotu. Ama, çağlar boyunca kendi göreceliği içinde hiç değişmeyen, hep aynı Don Kişot, yani, «çağına ayak uyduramayan insan». Doğanın ve toplumun nesnel gelişme yasalarını, toplumun değişime uğrayışını, tarihsel zorunluluğu ve toplumsal olayların nedenini kavrayamayan, «toplumsal körlük» içinde yaşayan, dolayısıyla hiçbir zaman «özgür» olamayan; kendisi için «trajik», başkaları içinse «komik» olan insan, Don Kişot.

Böylesine bir tarihsel-sanatsal aşma uğrağında, yani, olumsuzlama-sentez (bireşim) uğrağında bu evrensel «traji-komikliği» ortaya koymaya çalışırken, Cervantes'in Don Kişot'unun tarihsel konumunu bozmaksızın kendi tarihinin sorunlarını işliyor Lunaçarski. Şöyle ki, Don Kişot'u bir «devrim» ortamına sokarak, hem Çarlık döneminin bir eleştirisini yapıyor, devrim sürecinin sorunlarını getiriyor; hem de Don Kişot'un hümanizm ideallerinin nasıl burjuvazi tarafından tarihen ihanete uğratılmış olduğunu göstererek, gerçek insanlık ideallerinin ancak sosyalist hümanizmle karşılanabileceğini, yani, ancak devrimci mücadeleyle gerçekleştirilebileceğini kanıtlıyor. Rönesans İspanyası örneğinde Sosyalist Devrim döneminin tarihsel olarak uyarlanışını verirken şu temel sınıfsal ve toplumsal karşıt güçleri karşı karşıya getiriyor Lunaçarski: Bir yanda, sınıfsal ahlâkının ikiyüzlülüğünü, sınıfsal egemenliğinin halkı ezmeye ve sömürmeye dayandığının apaçık bilincinde ve böylesine bir düzeni sürdürebilmek için hiçbir zorbalıktan kaçınmayan, kendi çıkarlarından başka hiçbir şey düşünmeyen yönetici sınıf; öte yanda, böyle bir sınıfı devirerek halka özgürlüğünü verebilmek için silahlı mücadeleye girişmiş kitleler. Küçük burjuva sınıfın bir temsilcisi olan Don Kişot ise ne kendi «saf» idealleri açısından yönetici sınıfla anlaşabiliyor, ne de kendi sınıfsal konumu açısından ezilen sınıfla ve onun idealleriyle. Evet, yönetici sınıfa başkaldıran, halkı ayaklandırmaya çalışan devrimcileri, haksızlık ve zorbalık yapılıyor savıyla Dük'ün askerlerinin elinden kurtarıyor Don Kişot; ama, bunun için de sorguya çekiliyor Saray'da. Acaba hakikat peşinde koşan Don Kişot, bu küçük burjuva, aslında kimden yana? Sınavdan başarıyla geçiyor Don Kişot, yani, her ne kadar görünüşte toplumsal düzene karşıysa da aslında, özünde onunla bütünleşiyor; dünyaya iyilik ve özgürlük getirmeye, insan onurunu bütün varlığıyla korumaya çalıştığı sanılan Don Kişot, aslında, her türlü hıyaneti yapmaya hazır, yani, kendi sınıfsal ideallerini her zaman için kendi sınıfsal çıkarları altında ezebilir ve her türlü onursuzluğun aracı haline gelebilir. Nitekim de öyle oluyor. Durum değişip de eski egemen sınıflar devrilince bu kez halk hareketinin karşısında buluyor kendini Don Kişot. Çünkü, ona göre, zor kullanılmıştır, bu kez de devrik yönetici sınıflar ezilmektedir. Her zaman için ezilenlerin yanında olan Don Kişot da ezilenlerden yana çıkıp, onları özgürlüğe kavuşturmalıdır. Nitekim, karşı-devrimin çıkmasına araçlık ediyor Don Kişot. Sonuç: iyilik adına yapmaya kalktığı her şey kötülüğe dönüşmüştür. Niye? Çünkü, metafizik idealizmin sözcüsü Don Kişot toplumun gelişmesinin nesnel yasalarını kavrayamıyor; burjuva düzeninin değişikliğe uğratılamayacağını, toplumun ancak yavaş yavaş düzeltilebileceğini savunuyor; küçük burjuva kafası, değişen dünya karşısında onu hep aynı sonuçlara götürüyor; ancak «iyilikseverlik»le dünyanın yönetilebileceğini savunuyor. Çünkü, «sınıfsallık bilinci»nden yoksun. Onun için de kendi ideallerinin yeryüzünde gerçekleşmemesinin acısını her zaman du-

yacak, ama hiç bir zaman da gerçekleştiremeyecek, tarihsel mantığa her zaman ters düşecektir. Çünkü, aslında sınıfsal çıkarların bir dile gelişi olduğu halde, kendi sınıfsal kökenlerini tanımayan, burjuvazinin egemenliğini gözardı etmek için hümanist ilkelerle politik çabayı karşı karşıya koyan burjuva hümanizmi insanoğluna hiçbir zaman gerçek özgürlüğü kazandıramayacaktır. Bir başka deyişle, burjuva hümanizmini ve burjuva idealizmini sosyalist devrim ve diyalektik maddeci düşünce karşısında mahkum ediyor Lunaçarski. Dünyaya sınıfsal açıdan bakılmadıkça hiçbir insanlık sorununun çözülemeyeceğini gösteriyor. Bu iki karşıt sistemin insanlık anlayışını, tarihe bakışını, ahlâk ve değer yargılarını, politik davranışını karşı karşıya getirerek tarih sahnesinde insanoğlu için bir «ibret dersi» olarak çıkarıyor «Don Kişot»u. Bunun için de şu karşıtlıkları getiriyor karşımıza:

Metafizik idealizm — Diyalektik maddecilik, Burjuva hümanizmi — Sosyalist hümanizm, Sosyal demokrasi — Sosyalizm, Reformculuk — Devrimcilik, Küçük burjuvazi/«çağdaş burjuvazi» — İşçi sınıfı ve emekçi sınıflar, Etik (ahlak) — Politik (eylem), İyilik — Özgürlük.

Sonra da soruyor: Hangi düşünce tarzı insana nesnel gerçekliğin yasalarını verebilir, insana hakikati gösterebilir? Hangi insanlık anlayışı bir ideoloji olmaktan çıkarak insanlık ideallerini fiilen gerçekleştirebilir? Hangi siyasal tavır bu idealleri gerçekleştirmenin aracıdır? Hangi düzende insan gerçek özgürlüğüne kavuşabilir? Hangi sınıf insanoğluna gerçek özgürlüğünü sağlayabilir? İnsan ahlaktan mı yola çıkarak özgürlüğünü koruyabilir, yoksa siyasal eyleme girişerek mi özgürlüğünü elde edebilir? İyilikle özgürlük birbirinden ayrılabilir mi? Yani, iyi insan nereye kadar iyi insan olarak kalabilir? «Don Kişot» meselini göstererek şöyle yanıtlıyor bunları Lunaçarski: İnsanları özgürlüğe kavuşturarak iyilik edebiliriz ancak. Kendisinin ve başkalarının özgürlüğü için mücadele etmeyen insanın sonunda ne kendisine, ne de başkasına iyiliği dokunabilir. O halde, donkişotluk'a ve onu yaratan sisteme karşı çıkmak gerekir.

İşte, «Özgürlüğüne Kavuşturulan Don Kişot»un ikinci büyük özelliği de burda. Lunaçarski'nin, yine Lenin'in doğrultusunda, dünya sanat mirasından yararlanırken onu marksist dünya görüşüyle de geliştirmesi, sosyalist dünya görüşünü ve değerlerini karşı-devrimci düşünceye karşı partizanca savunarak, geleceğe ışık tutması. Burda da koşutluk çarpıyor gözümüze. Nasıl gerçekçilik Rönesans'ın bir ürünüyse ve Cervantes'in feodal düzeni eleştirmesine olanak vermişse, sosyalist gerçekçilik de Sosyalist Devrim'in öylesine bir ürünü olup, Lunaçarski'nin burjuva düzeni eleştirmesine olanak vermektedir. Don Kişot'a özgürlüğün yolunu gösteremeyen Cervantes'e karşı, Don Kişot'a özgürlüğün yolunu gösterebilmektedir Lunaçarski. Çünkü ancak diyalektik maddeci düşünce tarihin bir olumsuzlaşmasını yaparak kendini bir birleşim olarak ortaya koyabilir. Ancak sınıfsal bir dünya görüşü, «iyilik», «özgürlük» gibi hümanist idealleri birer sahte-karşıtlık olmaktan çıkararak onların diyalektik birliğini ortaya koyabilir. Ancak devrimci mücadele, halklara gerçek özgürlüğü kazandırabilir, yeryüzünü insanların uyum içinde yaşayacağı bir dünya haline getirebilir.

Aziz ÇALIŞLAR

İÇİNDEKİLER

yurt ve dünya

BAĞIMSIZLIK DEMOKRASİ SOSYALİZM SORUNLARI

türkiye işçi partisi merkez eğitim bilim ve arastırma bürosunca hazırlanmıştır

1979 ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI KONFERANSI
genco taner

NEDİR PARTİ? BİR TELEFON MU ARKA ODALARDA ÇALAN?
başar sabuncu

"DON KİŞOT" UN EVRENSEL KONUMU
aziz çalışlar

30 TL.